

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Veronika Miczanová

Pan Menhart z Hradce ve víru událostí první poloviny

15. století

Lord Meinhard of Neuhaus in the Swirl of Events of the First
Half of the 15th Century

Praha 2015

vedoucí práce: prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucí mé bakalářské práce paní profesorce PhDr. Lence Bobkové, CSc. za konzultace a rady, které mi v průběhu bakalářské práce poskytla.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. srpna 2015

Veronika Miczanová

Anotace:

Tato bakalářská práce je věnována představiteli významného jihočeského rodu pánů z Hradce, Menhartovi (1398 – 1449). Pan Menhart patřil k umírněným utrakvistům. Stal se spojencem táboritů a později též významnou osobou v jednáních s králem Zikmundem Lucemburským. Nemalou roli sehrál také v době interregna po smrti krále Albrechta Habsburského a v době správcovství Jiřího z Poděbrad, proti němuž se v závěru svého života postavil. Nejasnosti panovaly i kolem jeho náhlé smrti. O Menhartovi z Hradce dosud nebyla vydána rozsáhlejší samostatná studie. Práce vychází ze stávající literatury a editovaných pramenů. Podle možností přihlédně i k pramenům netištěným uloženým v Národním archivu v Praze a ve Státním oblastním archivu v Třeboni, oddělení Jindřichův Hradec.

Klíčová slova: Menhart z Hradce, Zikmund Lucemburský, Jiří z Poděbrad, interregnum, husitské války, Jindřichův Hradec.

Abstract:

This Bachelor thesis is dedicated to one representative of a significant Southern Czech noble family of Lords of Neuhaus, Meinhard (1398 - 1449). Meinhard belonged to moderate Utraquists, became an ally of the Taborites and later an important person in the negotiations with Sigismund of Luxemburg. He also played a major role in the period of interregnum after the death of Albert, Archduke of Austria and in the period of the reign of George of Poděbrady which he opposed later in his life. His sudden death was uncertain. So far, no extensive individual study about Meinhard of Neuhaus has been published. The thesis uses materials from contemporary literature and edited sources, or, as circumstances allow, takes account of non-printed sources stored in National Archive in Prague and in State Regional Archive in Třeboň in the section Jindřichův Hradec.

Key words: Meinhard of Neuhaus, Sigismund of Luxemburg, George of Poděbrady, interregnum, the Hussite Wars, Neuhaus.

Obsah

Úvod.....	6
1. Menhart – pán z Hradce.....	9
1.1. Stručné dějiny hradeckých pánů a Jindřichova Hradce.....	9
1.2. Soukromý život Menharta z Hradce a jeho rodiny.....	13
1.3. Popis majetku Menharta z Hradce.....	17
1.4. Erb pánů z Hradce.....	22
2. Menhart - politik.....	25
2.1. Stručný vývoj v Čechách do roku 1419.....	25
2.2. Menhart z Hradce ve víru husitských válek 1420 - 1435.....	29
2.3. Menhart z Hradce za vlády Zikmunda Lucemburského a Albrechta Habsburského 1436 - 1439.....	39
2.4. Menhart z Hradce v době interregna 1440 - 1447.....	45
2.5. Střet Menharta z Hradce s Jiřím z Poděbrad 1448 – 1449.....	50
Závěr.....	55
Seznam použitých zdrojů.....	60
Seznam příloh.....	65
Přílohy.....	66

Úvod

Téma bakalářské práce - osobnost Menharta z Hradce a jeho politická činnost v době husitské a pohusitské - jsem si zvolila ze dvou důvodů. Prvním byl zájem o sociální a politické změny, které přinesla husitská revoluce včetně jejich důsledků pro další historický vývoj. Druhým důvodem byl zájem o osobnost pana Menharta z Hradce - jeho život, politickou činnost (obojí úzce provázané s husitskou revolucí) a především skutečnost, že o něm zatím nevyšla samostatná publikace. Ve své práci se tak pokusím přiblížit tohoto významného šlechtice z hlediska politického a sociálního.

Tato práce se skládá ze dvou hlavních kapitol. První z nich popisuje rod pánů z Hradce a jeho nejvýznamnější osobnosti, soukromý život Menharta z Hradce a jeho majetkové poměry a také zde bude zmínka o rodovém erbů pánů z Hradce.

Druhá kapitola se zaměřuje na politickou činnost Menharta z Hradce. Začíná popisem předhusitského období v Českém království do roku 1419, poté následuje Menhartova činnost za husitských válek, politický vzestup za krátké vlády Zikmunda Lucemburského a Albrechta Habsburského a v době interregna, kdy se stal Nejvyšším pražským a karlštejnským purkrabím a vůdcem české šlechty. Poslední část této kapitoly popíše střet mezi Menhartem z Hradce a Jiřím z Poděbrad, po kterém následoval Menhartův politický pád, jeho uvěznění a smrt.

Na závěr shrnuji nejdůležitější myšlenky a stručně charakterizuji celou práci.

V posledních letech se objevuje zvýšený zájem o dějiny jednotlivých šlechtických rodů. Vznikly tak například monografie Rožmberků, kterou napsal Bohumír Němec, Pernštejnů, jejichž autorem je Petr Vorel, Šternberků od Pavla Juříka, pánů z Kravař od Tomáše Baletky, Lichtenburků, kterou napsal Jan Urban, nebo sborníku s názvem Poděbradové, na kterém se podíleli například Ondřej Felcman nebo Radek Fukala. Vznikají také portréty jednotlivých šlechtických osobností, jako byli Oldřich II. z Rožmberka, jehož monografii napsala Anna Kubíková, nebo Hynce Ptáček z Pirkštejna, jehož osudy vylíčil Martin Šandera, z nichž jsem také při psaní své práce čerpala.

Má práce se sice týká osudů jedné osobnosti, Menharta z Hradce, pro úplnost však popíšu také Menhartovy předky z hlediska genealogického. Tato práce se snaží nejen o pohled politický, ale také o aspekt kulturně antropologický, popisující činnost pozdně středověkého

člověka ve vztahu ke společensko – kulturním změnám po husitských válkách v první polovině 15. století.

Pramenů k období, v němž Menhart z Hradce žil je dostatek, ale jen málo z nich se vztahuje přímo k osobnosti Menharta z Hradce. Dochovaly se v podstatě pouze dokumenty úřední povahy včetně listin, týkajících se prodeje statků či hradů, a které většinou neobsahují zmínky osobního charakteru.

Čerpala jsem hlavně z editovaných pramenů publikovaných především v Archivu českém, čili starých písemných památkách českých i moravských, Archivu Koruny české, katalogu listin z let 1438 až 1526, Listáře a listináře Oldřicha z Rožmberka z let 1418 až 1462, Zbytků register králův římských a českých z let 1316 až 1480, Stavovských listin z let 1212 až 1847, z Pramenů k synodám strany pražské a táborské z let 1441 až 1444. Z rodinného archivu pánů z Hradce uloženého ve Státním oblastním archivu v Třeboni, oddělení Jindřichův Hradec, jsem použila 10 listin z let 1424 až 1448.

Menhart z Hradce, jako přední představitel umírněných utrakvistů se vyskytuje v mnoha publikacích věnovaných době husitské a pohusitské. Samostatná monografie mu však zatím věnována nebyla. Některé převážně starší publikace se zaměřují na historii rodu pánů z Hradce v širším kontextu. Mnohé, zejména novější práce však převážně čerpají údaje ze starších knih.

Z literatury jsem použila především knihy Velké dějiny zemí Koruny české, díly V. (1402 – 1437) a VI. (1437 – 1526) napsané Petrem Čornejem. Od téhož autora pak ještě publikace Světla a stíny husitství, Lipanskou křižovatku, Tajemství českých kronik a Království dvojího lidu. Dále jsem prostudovala obsáhlé dílo Husitské revoluce od Františka Šmahela a rozsáhlý faktografický, neobyčejně bohatý obraz poděbradské doby Rudolfa Urbánka Věk poděbradský. Dvě studie o době poděbradské a Husitského krále od Rudolfa Urbánka, Lexikon české šlechty od Jana Halady, 4. díl Hradů, zámků a tvrzí Království českého od Augusta Sedláčka, Oldřicha II. z Rožmberka od Anny Kubíkové, Hynce Ptáčka z Pirkštejna od Martina Šandery a další knihy. V první části práce čerpám především z knih Dějiny města Jindřichova Hradce od Františka Teplého, Dějiny národu českého II. – VI. díl od Františka Palackého a Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czerninů od Pavla Juříka, jelikož se tyto knihy zaměřují právě na historii pánů z Hradce.

Menhart z Hradce je dnes obecně vnímám jako člověk spíše nestálého charakteru, měnící strany i víru podle momentální výhodné situace. Mnozí ho také připodobňují k člověku typu Oldřicha z Rožmberka, majícího vždy v první řadě na zřeteli svůj prospěch a zisk.

V této práci se pokusím za použití dostupných pramenů a literatury odpovědět na otázku, jakým člověkem Menhart z Hradce pravděpodobně byl. Pro lepší odpověď na tuto otázku v závěru provedu komparaci Menharta z Hradce s Oldřichem z Rožmberka.

1. Menhart – pán z Hradce

1.1. Stručné dějiny hradeckých pánů a Jindřichova Hradce

Páni z Hradce představovali jednu z větví rodu Vítkovců. Ze stejného rodu pocházeli také Rožmberkové, Landštejnové, páni ze Stráže a páni z Krumlova. Rod Vítkovců patřil k nejstarším a nejvýznamnějším rodům v Českém království. První zmínky o něm pocházejí z 12. století a týkají se osoby Vítka z Prčice, který je považován za zakladatele rodu.

Podle legendy o tzv. dělení růží měl Vítek z Prčice pět synů, z nichž každý byl zakladatelem jedné nové větve (příloha č. 1). Každému synovi určil erb s pětilistou růží šípkového květu, které barevně rozlišil. Vítek II. získal Krumlov a erb se zelenou růží ve stříbrném poli a založil rod pánů z Krumlova¹. Vítek III. získal erb s červenou růží ve stříbrném poli a byl zakladatelem rožmberského rodu. Vítek IV., zakladatel pánů z Landštejna a Třeboně dostal stříbrnou růží na červeném štítu. Jindřich, zakladatel pánů z Hradce získal erb se zlatou růží na modrém štítu. A Sezema (podle legendy nemanželský) dostal erb s černou růží ve zlatém poli a založil rod pánů ze Sezimova Ústí.²

Nejstarší Vítkovec, Vítek z Prčice, patřil mezi přední členy přemyslovské družiny. V letech 1169 – 1176 vykonával úřad stolníka na dvoře českého krále Vladislava II.³, poté knížat Bedřicha a Soběslava II. Za věrné služby a především účast ve vítězné bitvě u Loděnice na Berounsku v lednu 1179 daroval kníže Bedřich Vítkovi rozsáhlá území v jižních Čechách. Nesepsal k nim však darovací listiny, věnování pronesl jen ústně před svědky a území tak jeho rodu na několik generací pouze propůjčil.⁴ Tato území byla zalesněna a neosídlena. Vítek a jeho potomci je postupně kolonizovali a přetvářeli na vesnice a města. Roku 1184 se stal Vítek správcem Prácheňského kraje. Před svou smrtí v roce 1194 rozdělil území mezi své syny.

¹ Rod pánů z Krumlova vymřel již roku 1302. Krumlov měl připadnout českému králi Václavovi II. Ten město Krumlov daroval Rožmberkům. Do té doby Rožmberkové sídlili na poněkud odlehlém hradě Rožmberku. Po roce 1302 přesídlili na Krumlov, který se stal na 300 let jejich hlavní rezidencí. Jaroslav POLÁCH, *Páni z Krumlova: rod Závíše z Falkenštejna*, s. 115, 174.

² Pavel JURÍK, *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czernínů*, s. 67-68. Těchto legend je více. Podle jiné se Vítkovi synové jmenovali: Jindřich – Hradec a zlatá růže v modrém poli, Vilém – Landštejn a Třeboň a stříbrná růže v červeném poli, Smil – ze Stráže a modrá růže ve zlatém poli, Vok – z Rožmberka a Krumlova a červená růže ve stříbrném poli, Sezima – ze Sezimova Ústí a černá růže ve zlatém poli. Jiřina DOLEŽALOVÁ, *Děti pětilisté růže*.

³ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce, část všeobecná 1/1*, s. 41. Pavel JURÍK, *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czernínů*, s. 66.

⁴ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 41.

Také jeho syn Jindřich se pohyboval na panovnickém dvoře. V letech 1205 – 1237 vykonával úřady číšníka a dvorního maršálka.⁵ Jindřich zdědil území kolem trhové osady, vzniklé v 70. letech 11. století, kterou nechal opevnit, a z níž se postupně stávalo město. Na základech starého hradiště z 10. století nechal v románsko-gotickém slohu postavit kamenný hrad i s příkopem, který pojmenoval Nova Domus.⁶ V roce 1220 byl v listině poprvé jmenován jako držitel Nového hradu. Sám se psal „Henricus de Nova Domo“, „de Novo Castro“ nebo „de Neuhausz“. Podle tohoto hradu získali páni z Hradce své jméno.

Vítek z Hradce, syn Jindřicha z Hradce, patřil k odbojné šlechtě, která se postavila proti králi Václavovi I. Brzy se s ním však usmířil.⁷ Ve službách Přemysla Otakara II. se v letech 1255 - 1256 účastnil křížové výpravy proti pohanským Prusům v Sambii, kterou křižáci v čele s Přemyslem Otakarem II. roku 1255 dobyli a nechali zde zbudovat město Regiomontium, dnešní Kaliningrad (Královec). Vítek z Hradce doprovázel krále i na jiných zahraničních cestách, zejména do Rakous a Němec, což svědčí o jejich vzájemných dobrých vztazích. Pokračoval také v dostavbě Nového hradu v Hradci, kde založil i Ratmírovský rybník.⁸ Také pozval do jižních Čech templáře a německé rytíře, kteří při kostelech stavěli špitály a kolonizovali dosud neobydlené oblasti v jižních Čechách. Pomáhali s odvodňováním půdy a stavěli nové silnice a mosty. Významnou osobností byl Vítkův syn Oldřich I. z Hradce.

Oldřich I. se v roce 1260 zúčastnil bitvy u Kressenbrunn na straně Přemysla Otakara II. Za Oldřicha z Hradce rostla moc a prestiž Vítkovců natolik, že téměř převyšovala moc panovnickou.⁹ Všichni Vítkovci se každý rok scházeli k poradám na hradě Rožmberku, kde projednávali politickou situaci a řešili politickou strategii. Oldřich měl statky v Čechách i na Moravě a díky prestižnímu úřadu královského podkomořího byl neformálním vůdcem všech Vítkovců. Tato situace vyústila v roce 1269 v konflikt krále s Vítkovci. Přemysl Otakar II. využil faktu, že donace knížete Bedřicha nebyla podložena písemně a prohlásil území Vítkovců za léno českého krále a Hradec vojensky obsadil.¹⁰ V roce 1276 Vítkovci s některými dalšími rody vyhlásili králi vzpouru. Obrátili se na římského krále Rudolfa Habsburského s přáním zbavit je závislosti na českém králi a jako spojence je připojil ke Svaté říši římské. To římský král odmítl, takže se Vítkovci museli vzdát českému králi, který

⁵ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 49. Pavel JURÍK, *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czerninů*, s. 68.

⁶ Pavel JURÍK, *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czerninů*, s. 68.

⁷ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 56.

⁸ Tamtéž, s. 68

⁹ Tamtéž, s. 71.

¹⁰ Tamtéž, s. 73.

jim nakonec udělil milost. Vztahy mezi králem a šlechtou se nezlepšily a vyvrcholily zradou české šlechty v bitvě na Moravském poli.¹¹

Jeho syn Oldřich II., moravský podkomoří, slíbil věrnost novému českému králi Václavovi II. V době sporů krále Václava se Závišem z Falkenštejna, příbuzným Oldřicha z Hradce, se Oldřich držel stranou.¹² V Hradci založil kapli svatého Diviše,¹³ kterou vysvětil pražský biskup Tobiáš z Bechyně. Také na svých statcích podporoval německé řády, rytíře a kolonisty.

Když roku 1312 zemřel, stala se jeho manželka Mechtilda ze Schaumburgu poručnicí jejich nezletilého syna Oldřicha III. Mechtilda zahájila v Hradci stavební úpravy. Nechala město opevnit třemi městskými branami: Pražskou (Novoměstskou), Nežárskou (Třeboňskou, Lineckou) a Rybnickou (Vídeňskou).¹⁴ Nechala také rozšířit silnice, jelikož už tehdy byl Hradec největším obchodním střediskem v kraji. Dala postavit městský vodní příkop, na který získala povolení až tehdy, když slíbila věrnost českému králi Janu Lucemburskému.¹⁵ Oldřich III. se roku 1317 postavil s dalšími šlechtici proti králi Janu Lucemburskému¹⁶, již za rok však uzavřeli mír.¹⁷ Poté českého krále často doprovázel na zahraničních cestách. Roku 1339 se účastnil s Janem Lucemburským tažení proti Albertovi z Kuenringu. Na začátku 14. století přišli do Čech Valdenští a usadili se i poblíž Hradce. Nejdříve hradeckým pánům nevadili, protože nové kolonisty potřebovali. Když se však šířilo jejich kacířské učení a dostávali se do sporů s katolíky, vyhlásil papež Benedikt XII. roku 1340 proti nim křížovou výpravu, které velel Oldřich z Hradce.¹⁸ Avšak ani po několika letech se jim Valdenské nepodařilo vymýtit. Oldřich také pokračoval v úpravách Hradce. V roce 1338 dal vymalovat vstupní síň na hradě rozsáhlou nástěnnou malbou unikátní Legendou o svatém Jiří, pokrývající čtyři stěny.¹⁹ V roce 1339 směnil Oldřich s králem odlehlé panství Bánov za hrad Telč s městem a celým

¹¹ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 75.

¹² Záviš z Falkenštejna pocházel z Krumlovské větve Vítkovců. František PALACKÝ, *Dějiny národu českého II.*, s. 74.

¹³ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 80.

¹⁴ Tamtéž, s. 90.

¹⁵ Její manžel Oldřich II. podporoval jako kandidáta na český trůn jeho protivníka Jindřicha Korutanského. Pavel JURÍK, *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czernínů*, s. 71.

¹⁶ Hlavními důvody byly častá nepřítomnost krále v Čechách, utrácení českých peněz a nedodržování inauguračních diplomů. František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce, 1/1*, s. 100.

¹⁷ Mír byl uzavřen na Domažlickém sněmu v roce 1318. Tamtéž, s. 101.

¹⁸ Jan JÚNA, *Vyprávění o Jindřichově Hradci II*, s. 13.

¹⁹ Pavel JURÍK, *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czernínů*, s. 73. Hradec Jindřichův – Zámek, Soupis památek, ročník 14. Politický okres jindřichov - hradecký (1901), s. 41.

panstvím i s hradem Šternberkem.²⁰ Tím páni z Hradce získali na několik století Telč do svých držav.

Oldřich III. vlastnil panství Hradec, Sedlčany, Žirovnice, Počátky, Deštný, Strmilov, Kunžak, Stodůlky u Prahy, Dráchov, Kardašovu Řečici, Pleší a vesnice u Soběslavi a Veselí. Na Moravě Telč, Slavonice, Jeníkov, Dačice a Studenou.²¹ V roce 1348 toto panství rozdělil mezi své čtyři syny, čímž území pozbylo jednotu. Také Hradec rozdělil na dvě půlky. Jeho synům se jím určené podíly nezamlouvaly a po dohodě si je znovu rozdělili až v roce 1354. Oldřich IV. získal Kardašovu Řečici s okolními vesnicemi, hrad Hořepník,²² čtvrtinu Slavonic a polovinu Číměře. Hradec si rozdělili Jindřich s Heřmanem, který po matce zdědil Bílkov,²³ Telč získal pražský kanovník a tridentský biskup Menhart. Po jeho smrti se jeho majetek opět dělil. Tím se hradecký rod rozdělil na tři větve, dvě hradecké a jednu řečickou.²⁴

Oldřich IV. měl syny Oldřicha Vaváka staršího (†1412), podkomořího a mincmistra Českého království, který v Praze nechal postavit první dům pánů z Hradce, Jana staršího (†1417), otce Menharta z Hradce, a Jindřicha, velkopřevora řádu johanitů ve Strakoncích, který byl zabit v roce 1420 v bitvě u Sudoměře.

Za zmínku stojí také další páni z Hradce – Jindřich III. a jeho syn Jan II. mladší z Hradce, kteří zastávali nejprestižnější úřad v Čechách, nejvyššího pražského purkrabího.²⁵ Jan II. mladší zůstal katolíkem - na počátku husitské revoluce v Hradci schovával významné mistry Karlovy univerzity.²⁶ Zemřel na následky zranění v bitvě u Vyšehradu v listopadu 1420. Kostnický církevní koncil ho nazval „nejkřesťanštějším pánem v Čechách“.²⁷ Jeho syn Jan Telecký (1419 – 1452) později sídlil s Menhartem z Hradce na Hradci. Zajímavou osobností je také bratr Jana II. mladšího Oldřich Vavák mladší, který se přidal k husitské šlechtě. V roce 1415 podepsal Stížný list proti upálení mistra Jana Husa.²⁸ Po bratrově smrti se ujal jeho statků, které patřily Janovým sirotkům, a nakládal s nimi podle svého uvážení. Například Hradec a Počátky věnoval Menhartovi z Hradce. Zapojil se také do Obranného spolku s pozdějším katolíkem Oldřichem z Rožmberka a Janem z Leskovce. Roku 1420 se Oldřich

²⁰ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 111. Jan JÚNA, *Vyprávění o Jindřichově Hradci II*, s. 13.

²¹ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 112.

²² Město Hořepník a hrad Konipas získal v roce 1334 Oldřich III. z Hradce od krále Jana Lucemburského. František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 111.

²³ Matka Heřmana z Hradce se jmenovala Klára z Bílkova. Tamtéž, s. 112.

²⁴ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 114.

²⁵ Tamtéž, s. 157.

²⁶ Tamtéž, s. 158.

²⁷ Jan HALADA, *Lexikon české šlechty*, s. 59. František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 158.

²⁸ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 158.

Vavák s Janem Žižkou zúčastnil v Klementinu porady umírněných pražských kněží s táborskými radikály.²⁹ O rok později byl na Čáslavském sněmu zvolen do sboru dvaceti správců země.³⁰ Brzy se však nakazil morem a v září 1421 zemřel.³¹ Jeho dcera Anna se provdala za Hynce Ptáčka z Pirkštejna.³²

1.2. Soukromý život Menharta z Hradce a jeho rodiny

Oldřich IV. z Hradce (†1389) a Anna z Rožmberka (†1388) měli syny Oldřicha (†1412), Jindřicha (†1420) a Jana staršího (†1417). O Janu starším se však dochovalo velmi málo zpráv. První zmínka o něm pochází ze září 1384, kdy si po smrti Oldřicha IV. z Hradce s bratrem Oldřichem Vavákem starším rozdělili zděděné statky.³³ Jak konkrétně si tyto statky rozdělili, není známo. Další zmínka o Janu starším z Hradce pochází z roku 1400. Jelikož jeho příbuzný Jan II. mladší z Hradce neměl v té době potomky, nechal zapsat své statky - Hradec, Počátky a okolní vesnice - do Desk zemských právě Janovi staršímu, aby v případě smrti Jana mladšího zůstaly statky Hradeckému rodu. 16. března 1400 slíbil Jan starší Janu mladšímu, že na jeho požádání jemu svěřené statky z Desk zemských propustí.³⁴

Zde je vhodné připomenout skutečnost, že zatímco Jan mladší zastával několik významných úřadů (Nejvyššího pražského purkrabího, hejtmana Prácheňského kraje, Zemského hofmistra a Zemského soudce), věnoval se Jan starší správě svých nemnoha držav. Dalo by se říct, že z potomků Oldřicha III. z Hradce se více významných osobností vyskytovalo v linii telecké než hradecké.³⁵

Další zmínka o Janovi starším z Hradce pochází ze 14. února 1407, kdy daroval Horní Řečici městské privilegium práva odúmrti (příloha č. 2).³⁶ O řečickém panství se podrobněji zmíním v následující kapitole o majetku Menharta z Hradce.

²⁹ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 171.

³⁰ Václav HÁJEK z Libočan, *Kronika česká*, str. 911. OTTŮV *slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, díl 11. HÉDYPATHIE – HÝŽDĚ*, str. 730.

³¹ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 171.

³² Jan JŮNA, *Vyprávění o Jindřichově Hradci II.*, s. 37. František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 190.

³³ Jan JŮNA, *Vyprávění o Jindřichově Hradci II.*, s. 28.

³⁴ Roku 1405 Jan mladší obdržel od Václava IV. Mocný list ke zřízení poslední vůle dle svého rozhodnutí, čímž dohoda s Janem starším pozbyla platnosti. František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 153.

³⁵ Teleckou linii mám na mysli významného válečníka Jindřicha II. a jeho následovníky, významné politiky Jindřicha III. a Jana II. mladšího a představitele husitské šlechty Oldřicha Vaváka mladšího.

³⁶ Dolní strana Řečice dostala toto právo až roku 1632 za Viléma Slavaty.

Stejně jako jeho synovec Oldřich Vavák mladší se Jan starší přidal k husitské šlechtě, čímž si vysloužil přízvisko Jan Husita. 2. září 1415 oba svými pečetěmi stvrdili tzv. stížný list proti upálení Mistra Jana Husa.³⁷

V lednu roku 1391 se Jan starší z Hradce oženil s Kateřinou z Velhartic, jejíž věno činilo 2.500 kop českých grošů.³⁸ Kateřina z Velhartic byla dcerou Jana z Velhartic († kolem 1387) a jeho druhé manželky Žofie z Dobrušky a Opočna († před 1428). Po smrti Jana z Velhartic se poručníkem Kateřiny a její mladší sestry Anny³⁹ stal Janův blízký přítel Oldřich z Rožmberka a po jeho smrti v roce 1390 jeho syn Jindřich III. z Rožmberka (†1412). Ti také měli zajistit jejich sňatky. Obě dědičky se provdaly za pány z Hradce. Kateřina si vzala již zmíněného Jana staršího a Anna se provdala za Menharta (†1393)⁴⁰, syna Heřmana z Hradce (†1404). Každá zdělila polovinu Velhartic a polovinu Čechovic. Roku 1395⁴¹ získal Jan starší z Hradce druhou polovinu Velhartic od Jindřicha III. z Rožmberka, který toho roku tuto polovinu koupil od Anny z Velhartic. Anně poté zůstaly Čechovice, které roku 1409 prodala Jindřichovi z Rožmberka.

³⁷ Z dalších šlechticů tento list podepsali např. budoucí katolík a Janův budoucí zeť Arnošt Flaška z Pardubic a Rychenburku, Janův vzdálený příbuzný Jindřich ze Stráže, Jindřich z Vartenberka a nižší šlechtici, např. Jan z Radenína, Jan ze Štítného, Chval ze Žďáru, Rynart z Vřesné a další. Václav HÁJEK z Libočan, *Kronika česká*, s. 870.

³⁸ Jan JÚNA, *Vyprávění o Jindřichově Hradce II.* s. 28

³⁹ Na tomto místě je třeba zmínit, že byly zjištěny nové poznatky ohledně Anny z Velhartic, zpochybňující tvrzení Františka Palackého, který ve své době neměl k dispozici dostatečné množství informací. František PALACKÝ, *Dějiny národu českého VI.*, s. 597, napsal: „Jan z Vartenberka († 1406), bratr někdy Čeňka, nejvyššího purkrabí pražského († 1425), zplodil by s Annou z Vilhartic a z Herštejna dvě dcery, Annu a Kateřinu. Anna vdala se za Viktorina z Kunštátu (†1427), Kateřina pak (†1436) stala se manželkou pana Oldřicha z Rosenberka, jehožto synové byli tudíž sestřenci Jiřího Poděbrada. Bába pak jeho i jejich, paní Anna z Vilhartic, byla zase sestrou paní Kateřiny, matky někdy páně Menhartovy ze Hradce. Rodinné tyto poměry všech tří náčelníků národu sluší mít na paměti v dalším vývoji dějin.“ Pokud by toto tvrzení bylo pravdivé, byli by Menhart z Hradce, Oldřich II. z Rožmberka a Jiří z Poděbrad v příbuzenském svazku. Toto tvrzení Františka Palackého je však chybné. V rodě pánů z Vartenberka byly totiž tři Anny z Velhartic, které spojil do jedné osoby. První z nich se stala druhou manželkou Jana z Vartenberka (†1409), syna Jana Gastona z Vartenberka († kolem 1383). Měla sice dcery Kateřinu a Annu, Kateřina však byla provdána za Bedřicha Libštejnského z Kolovrat. Druhá dcera Anna se provdala za Viktorina, otce Jiřího z Poděbrad. Další Anna z Velhartic se provdala za jiného Jana z Vartenberka (†1405), syna Čeňka z Vartenberka (†1396), jmenovce pozdějšího nejvyššího pražského purkrabího. Měla s ním pouze dceru Kateřinu, provdanou za Oldřicha II. z Rožmberka. Třetí Anna z Velhartic, sestra Kateřiny z Velhartic, provdané za Jana staršího z Hradce, se provdala za Václava z Vartenberka (†1402), syna Beneše z Vartenberka (†1385). Měla s ním dva syny, kteří zemřeli kolem roku 1412. Z toho vyplývá, že Anna, provdána za Viktorina z Kunštátu a Poděbrad, nebyla sestrou Kateřiny, provdané za Oldřicha II. z Rožmberka a Anna z Velhartic, dcera Jana z Velhartic, nebyla s touto Annou a Kateřinou v žádném příbuzenském poměru. Menhart z Hradce, Oldřich II. z Rožmberka a Jiří z Poděbrad tudíž nebyli přes Annu z Velhartic příbuzní. Internetové stránky. *Genealogy*. [online]. 2015 [cit. 22. 5. 2015]. Dostupný z WWW: <http://genealogy.euweb.cz/waldstein/waldstein11.html#EPV>.

⁴⁰ Po Menhartově brzké smrti se Anna z Velhartic provdala ještě dvakrát – za Václava z Vartenberka (†1402) a Hynka Lýška z Dubé a Adršpachu (†cca 1415), syna Hynka z Dubé a Náchoda (†1385), s nímž měla syny Jana a Petra.

⁴¹ Jan JÚNA, *Vyprávění o Jindřichově Hradci II.* s. 28.

Jan starší z Hradce na Velharticích často sídlil. Psal se „Jan starší z Hradce (seděním) na Velharticích“. Kromě Velhartic vlastnil ještě horní polovinu Řečice, Lásenici, Horažďovice a další vesnice. Přesný soupis všech jeho držav se nedochoval.

V průběhu roku 1398 se Janovi staršímu a Kateřině z Velhartic narodil syn Menhart. Toto jméno se v rodě pánů z Hradce do té doby objevilo jen dvakrát. Poprvé tomu bylo u syna Oldřicha III. z Hradce (†1348) a Markéty Korutanské.⁴² Tento Menhart (†1377) dostal jméno po otci své matky, korutanském vévodovi Meinhardovi. Dal se na církevní dráhu a stal se pražským kanovníkem a v letech 1349 – 1360 tridentským biskupem.⁴³ Druhý Menhart byl již zmiňovaný syn Heřmana z Hradce. Tento Menhart své jméno mohl dostat podle tridentského biskupa – bratra svého otce. Jméno Menhart pochází z jazykově německého prostředí, kde se užívá nejčastěji varianta Meinhard. Bylo to časté jméno korutanských vévodů a vykládá se jako silný. Do latiny se překládá jako Meinhardus.

Menhart z Hradce vyrůstal pravděpodobně na Velharticích a vychováván byl nejspíše na rožmberském zámku v Krumlově společně s Oldřichem II. z Rožmberka (†1462) a Janem Švihovským z Rýzmburka na Rábí (†1450).⁴⁴ Již od mládí je pojilo přátelství.⁴⁵ V roce 1400 k Menhartovi přibyla sestra Eliška (†1437), později provdaná za Arnošta Flašku z Pardubic a Riechemburku (†1439), syna spisovatele a nejvyššího zemského písaře Smila Flašky z Pardubic (†1403), který byl synovcem pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic (†1364). Neví se však, kdy k tomuto sňatku došlo, ani kdo ho zprostředkoval – zda ještě její otec Jan starší z Hradce nebo již bratr Menhart. Ví se však, že Arnošt Flaška byl ze začátku příznivce Husitů a roku 1415 podepsal, stejně jako Jan starší, Stížný list, z čehož se dá usuzovat, že chtěl Jan starší provdat Elišku za stoupence husitů. Později se však Arnošt Flaška, možná právě vlivem Elišky, přidal na stranu Zikmunda Lucemburského a roku 1421 se účastnil tažení proti husitům u Přelouče. Jelikož Eliška s Arnoštem neměli žádné potomky, zdědil Riechemburk jeho bratr Jan Flaška a po jeho smrti rod Flašků z Pardubic a Riechemburku vymřel. Z dochovaných písemností o Elišce víme jen to, že roku 1434 Menhartovi postoupila

⁴² O této Markétě Korutanské se neví nic bližšího, ani se neobjevuje mezi představiteli tohoto rodu. Zmínku, že byla manželkou Oldřicha III. z Hradce lze shlédnout v knize Pavla JURÍKA, *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czernínů*, s. 73.

⁴³ Tridentské knížectví bylo součástí Svaté říše římské a od roku 1027 měli biskupové také knížecí hodnost a zasedali v říšském knížecím kolegiu, tudíž to byla značně prestižní funkce.

⁴⁴ Pavel JURÍK, *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czernínů*, s. 78. Jan Švihovský z Rýzmburka, později nejvyšší komorník, se roku 1409 oženil se sestřenicí Menharta z Hradce, Annou, dcerou Oldřicha Vaváka staršího (†1412).

⁴⁵ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 174.

své věnné statky v Knihnicích, Raušicích a Petrovicích.⁴⁶ Menhartův otec Jan starší z Hradce zemřel v roce 1417, kdy však zemřela jeho matka Kateřina z Velhartic, se neví. Jisté je jen to, že v lednu 1429 ještě žila, neboť se dochovala listina, v níž Menhartovi prodává své statky na Velharticích, Řečici a Vlášenicí.

Podle některých pramenů byl Menhart „literně velmi vzdělaný a obratný diplomat“.⁴⁷ Nabízí se zde otázka, kde toto vzdělání nabyt. Zachoval se údaj, že byl vzděláván v Krumlově, o dalším vzdělání nebo univerzitním studiu zprávy chybí. Vezme-li se však v úvahu doba Menhartova mládí, která byla poznamenána husitskými válkami, i fakt, že hodnota vzdělání a studium šlechtických potomků v cizině se objevuje až o něco později a navíc neuměl plynule latinsky,⁴⁸ z toho vyplývá, že Menhart na univerzitě nestudoval⁴⁹. Navíc v jeho devatenácti letech, po smrti svého otce, se ujal správy zděděných statků, takže měl jiné povinnosti než studium. Mohl se však vzdělávat sám. Pravděpodobnější však je, že jako šlechtic z jednoho z nejvýznamnějších rodů v Českém království se mu od dětství každopádně dostalo vzdělání reprezentativního a uměl vystupovat v nejvyšších společenských kruzích.⁵⁰

Menhart se oženil s Markétou z Wallsee. Tento rod byl spřízněn s Rožmberky. Měli spolu tři syny – Oldřicha, Jana a Jindřicha - Jan a Jindřich však zemřeli v dětském věku. Nic bližšího se však o jeho rodinném životě neví, rok sňatku, rok narození a smrti Markéty, ani data narození jejich potomků. Vzhledem k roku Menhartova narození se mohl oženit někdy před nebo kolem roku 1420. Se synem Oldřichem se Menhart shodoval i v názoru na politiku, kde Oldřich zastával otcovo stanovisko. Podle dochovaných informací si Oldřich dobře rozuměl s Janem Teleckým (synem Jana II. mladšího), který s Menhartem sídlil na Hradci a který byl jeho vrstevník.⁵¹ Oldřich se oženil s Markétou z Potštejna, zemřel však bez potomků. Jeho smrtí v roce 1452 nebo 1453 vymřela hradecká větev rodu pánů z Hradce a majetek přešel na větev Teleckou – na nezletilé potomky Jana Teleckého Jindřicha a Heřmana.⁵²

V této souvislosti jsem si povšimla zajímavé skutečnosti – je patrné, že v rodu pánů z Hradce začalo v posledních generacích před narozením Menharta ubývat mužských potomků. Oldřich

⁴⁶ SOA v Třeboni – Jindřichův Hradec. Rodinný archiv pánů z Hradce, listina inv. č. 84, sig. 108 z 25. května 1434 v Brně.

⁴⁷ Václav HÁJEK z Libočan, *Kronika česká*. Pavel JUŘÍK, *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czerninů*, s. 78.

⁴⁸ Při rozhovorech s basilejskými legáty tlumočil latinu Menhartovi z Hradce Jan z Příbrami. Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české, sv. V., s. 583*.

⁴⁹ Dochovala se informace, že Oldřich Vavák mladší studoval na univerzitě v Heidelbergu, Pavel Juřík, *Dominia* s. 77. Takže by se nejspíš dochovala i zpráva o Menhartově studiu.

⁵⁰ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 38.

⁵¹ Jan Telecký se narodil 23. 5. 1419.

⁵² František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 210. Jan Telecký zemřel roku 1452.

III., sám jediný mužský dědic své generace v přímé hradecké linii, měl sice čtyři syny, v jejich generaci se však jejich počet zmenšoval. Oldřichův nejstarší syn Jindřich II. měl také čtyři syny, dospělosti se však dožili jen dva. Z dalších Oldřichových synů se Menhart dal na církevní dráhu a Heřman měl jen jednoho syna a dvě dcery. Tři mužské potomky měl jen Oldřich IV. Jindřich III. měl dva mužské potomky, z nichž Oldřich Vavák mladší měl jen tři dcery (dvě zemřely na mor), Jan II. mladší měl dceru a rok před smrtí se dočkal dvou synů, z nichž dospělosti se dožil jen Jan Telecký, jediný dědic telecké větve rodu. Bratr Jindřicha III., také Jindřich, měl jen dceru. Z potomků Oldřicha IV. měl mužského potomka pouze Jan starší (Menharta z Hradce), jeho bratr Oldřich Vavák starší měl jen jednu dceru a další bratr Jindřich se dal na církevní dráhu. Z této krátké analýzy je vidět, že v rodě pánů z Hradce postupně ubývalo mužských potomků a není tudíž velkým překvapením, že jediný Menhartův syn, který se dožil dospělosti, zemřel bez potomků.

1.3. Popis majetku Menharta z Hradce

Jelikož se soupis majetku Menharta z Hradce nedochoval, není možné rekonstruovat všechna města, vesnice a osady, které spravoval. Navíc ke každému městu nebo větší vesnici náležely další menší vesnice v blízkém okolí. Tyto informace lze zjistit pouze z dochovaných soupisů majetku při koupi, prodeji, darování či dědické závěti, kde však není vyjmenován majetek celý, ale jen ta část, která se týkala výše zmíněných transakcí.

Patrně celý soupis majetku se u pánů z Hradce dochoval pouze v závěti Oldřicha III., kde jsou vyjmenována všechna jeho města a vesnice v Čechách a na Moravě.⁵³ Dochoval se také údaj, jak si tento majetek rozdělili jeho čtyři synové, ale informace o majetku dalších pánů z Hradce jsou dost kusé. Neví se například, jak konkrétně byl rozdělen majetek Oldřicha IV. mezi jeho tři syny, ani co všechno vlastnil jeho syn a otec Menharta z Hradce, Jan starší z Hradce. Víme pouze o horní Řečici, Lásenici (Vlásenici), Horažďovicích a vyženěných Velharticích a Hrádku u Sušice, který patřil k velhartickému panství. Vdova Kateřina z Velhartic do roku 1429 formálně držela Velhartice, Řečici a Vlášenici, které toho roku prodala synovi Menhartovi,⁵⁴ o kterém máme informaci o něco více. S jistotou víme, že po rodičích zdědil Velhartice, Hrádek u Sušice, horní Řečici, Horažďovice a Lásenici a jeho

⁵³ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 112.

⁵⁴ SOA v Třeboni – Jindřichův Hradec. Rodinný archiv pánů z Hradce, listina inv. č. 81, sig. 105 z 11. ledna 1429.

bratranec Oldřich Vavák mladší mu odkázal Jindřichův Hradec a Počátky,⁵⁵ které patřily telecké větvi rodu, konkrétně Janovi II. mladšímu z Hradce. Bílkov (k němuž nejspíše patřily i Němčice u Bílkova a Hostkovice u Dolních Němčic), vlastnil od roku 1411 bratr Jana staršího z Hradce, Oldřich Vavák z Hradce,⁵⁶ takže s největší pravděpodobností po Vavákově smrti o rok později připadly Janovi staršímu a poté Menhartovi z Hradce. Hradečtí museli také vlastnit Knižnice, Raušice a Petrovice, které dostala věnem Menhartova sestra Eliška z Hradce, která je v roce 1434 postoupila zpět Menhartovi (příloha č. 3).⁵⁷ Z jedné listiny⁵⁸ víme, že vlastnil také jakousi Řásnou na Moravě, která dříve patřila k telčskému panství. V knize V. V. Tomka Dějepis města Prahy se píše, že Menhart z Hradce vlastnil Kamenici.⁵⁹ Kamenice však v této době patřila pánům z Ústí, ale Menhart z Hradce byl někdy mezi lety 1420 – 1425 poručníkem kamenického panství za jakousi Bonuši z Ústí, snad nezletilou či neschopnou panství spravovat sama.⁶⁰ Po roce 1425 se panství ujal Jan z Ústí. Podle náhodně objevené a tudíž neověřené informace vlastnil Menhart z Hradce také vesnici Kašovice, kterou mu měl roku 1428 prodat Oldřich z Rožmberka s dalšími 29 vesnicemi v okolí Velhartic.⁶¹ Byl Mezi nimi také statek Bor na Klatovsku, který Menhart koupil za 1413 kop grošů.⁶² Důvodem prodeje těchto vesnic bylo to, že Rožmberk nutně potřeboval peníze. Je však pochopitelné, že toho Menhart z Hradce vlastnil mnohem více.

V této kapitole se stručně zaměřím na tyto Menhartovy državy, popíšu, jak a kdy Hradečtí k těmto statkům přišli, a popíšu tato města a vesnice v době Menharta z Hradce. O Jindřichově Hradci psát nebudu, jelikož jsou s tímto městem spojeny téměř celé dějiny hradeckého rodu, které jsou popsány v předchozí kapitole s názvem Stručné dějiny hradeckých pánů a Jindřichova Hradce. Více popíšu Počátky a Řečici, naopak o Lásenicích a Horažďovicích se neví téměř nic, takže je jen stručně zmíním. Z nedostatku dobových pramenů bude tato kapitola nejspíš působit příliš stručně.

Velhartice jsou obec v jihozápadních Čechách. Hrad zde byl postaven v letech 1290 – 1310 pány Buškem starším a Buškem mladším z Velhartic. Roku 1387 Janem z Velhartic vymřel tento rod po meči a Velhartice připadly Janovi staršímu z Hradce. Roku 1429 vdova po něm

⁵⁵ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl IV.*, s. 39.

⁵⁶ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl IV.*, s. 39.

⁵⁷ SOA v Třeboni – Jindřichův Hradec. Rodinný archiv pánů z Hradce, listina inv. č. 84, sig. 108 z 25. května 1434.

⁵⁸ SOA v Třeboni – Jindřichův Hradec. Rodinný archiv pánů z Hradce, listina inv. č. 87, sig. 111 z 20. dubna 1437. V listině se jedná o založení rybníků, mimo jiné i v Řásné.

⁵⁹ Wacław Władysław Tomek, *Dějepis města Prahy, díl IV.* s. 333.

⁶⁰ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl IV.*, s.

⁶¹ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 176.

⁶² Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, s. 63.

Kateřina z Velhartic prodala Velhartice, Řečici a Vlášeni svému synovi Menhartovi z Hradce (příloha č. 4). Velhartický hrad je proslaven gotickým kamenným mostem se čtyřmi lomenými oblouky a věží, která plnila funkci obranného štítu.⁶³ Roku 1444 Menhart udělil Velharticím privilegium práva odúmrti. Součástí velhartického panství je, mimo jiné, i Hrádek u Sušice, který páni z Hradce spravovali současně s Velharticemi.

V době sporů s Jiřím z Poděbrad nechal pravděpodobně pan Menhart na tomto hradě uschovat korunovační klenoty,⁶⁴ aby Jiří z Poděbrad nemohl být korunován českým králem. Tato událost svědčí o důležitosti, kterou měl tento hrad pro Menharta z Hradce především z hlediska strategického a obranného. Navíc zde Menhart vyrůstal a později zde také sídlil, tudíž tento hrad velmi dobře znal.

Páni z Hradce vlastnili Velhartice do roku 1453, kdy přešly do dědictví potomkům Jana Teleckého. Jejich poručník Zdeněk ze Šternberka však ještě ten rok Velhartice prodal Děpoltovi z Rýzmburka a roku 1506 koupil Velhartice Zdeněk Lev z Rožmitálu.

Kardašova Řečice je jihočeské město v blízkosti Jindřichova Hradce. První zprávy o Řečici pocházejí z 13. století, kdy byla kolonizována Vítkovci.⁶⁵ Mnoho řečických obyvatel byli Němci, kteří do Čech přišli právě v té době. Roku 1267 proběhlo rozdělení hradeckého majetku mezi Oldřichem I. z Hradce a Sezemou z Ústí, kdy horní část Řečice připadla pánům z Hradce a dolní část pánům z Ústí.⁶⁶ Již v polovině 14. století byla Řečice důležité řemeslnické a obchodní středisko, přes které vedla obchodní stezka. Svůj název získala Řečice podle stejnojmenného místního potoka, přídomek Kardašova je odvozen od nedalekého rybníka Kardaše a překládá se z turečtiny jako „bratr“.⁶⁷ Přídomek však vznikl až v 16. století, nejspíše ve spojitosti s tureckými válkami. Proto v této práci píšu o Řečici bez přídomeku. Horní část Řečice (latinsky Rzecicum majus), náležející pánům z Hradce, byla větší a lépe prosperující. Dolní Řečici spravoval rod pánů z Řečice, nejspíš příbuzní pánů z Ústí.⁶⁸ Páni z Řečice dolní Řečici spravovali do roku 1370, kdy Ondřejem II. z Řečice tento rod vymřel. Dolní Řečici získal synovec Ondřeje II. Sezema z Ústí.⁶⁹ Od té doby nastal

⁶³ Most spojoval věž Putnu s prostřední částí hradu zvaného Rajský dům. Zvláštností mostu bylo, že nepřiléhá k budovám, ale byl s nimi propojen padacími můstky. Ve spodní části mostu byla krytá chodba. Most lze datovat do pohusitské doby, nejspíše před polovinu století. Z toho vyplývá, že mohl být postaven Menhartem z Hradce. Tomáš DURDÍK, *Encyklopedie českých hradů*, s. 305.

⁶⁴ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 195.

⁶⁵ *Místopis Řečice Kardašovy*, sv. I, s. 27.

⁶⁶ *Místopis Řečice Kardašovy*, sv. I, s. 30.

⁶⁷ *Místopis Řečice Kardašovy*, sv. I, s. 19.

⁶⁸ *Místopis Řečice Kardašovy*, sv. I, s. 99.

⁶⁹ *Místopis Řečice Kardašovy*, sv. I, s. 103.

hluboký úpadek dolní Řečice, zatímco horní Řečice vzkvétala. Roku 1407 Jan starší z Hradce udělil horní Řečici významné privilegium, týkající se práva odúmrti.⁷⁰ Po smrti Jana staršího z Hradce roku 1417 Řečici formálně spravovala jeho manželka Kateřina z Velhartic, která ji v roce 1429 i s Velharticemi a Vlášenicí prodala svému synovi Menhartovi z Hradce.

V době husitských válek vypálili Husité majetky v dolní Řečici, patřící Janovi z Ústí – stoupenci Zikmunda Lucemburského.⁷¹ Husité dokonce roku 1420 upálili řečického katolického faráře, který odmítl konvertovat k utrakvismu, takže Řečice několik let žádného faráře neměla.⁷² Za husitských válek, nejspíše roku 1425 nebo 1434⁷³ byl také husity zbořen řečický hrad, postavený v 1. polovině 14. století, na kterém sídlili páni z Hradce. Po vymření hradecké větve rodu Oldřichem z Hradce se pány Řečice stali synové Jana Teleckého. Jelikož jejich poručníkem byl katolík Zdeněk ze Šternberka - protivník Jiřího z Poděbrad, na jehož stranu se přidal Sezema z Ústí, pán dolní Řečice, následkem čehož bylo násilné připojení dolní Řečice k Řečici horní. K tomuto sjednocení došlo r. 1463 Jindřichem IV. z Hradce. V roce 1490 prodali páni z Ústí dolní Řečici Jindřichovi IV. z Hradce, čímž nastal konec jejího úpadku.⁷⁴ Po vymření pánů z Hradce r. 1604 se novým majitelem Řečice stal Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka.

Město Počátky se nachází na pomezí Čech a Moravy. První zmínky o nich pocházejí z 13. století, kdy byly kolonizovány Vítkovci. Vznikly jako trhová vesnice, z níž se postupem času stalo město, které se nazývalo Potschaken nebo Počzatek. Páni z Hradce Počátky nejspíše prodali, protože je doložen údaj z r. 1368, kdy král Karel IV. Počátky daroval nejvyššímu pražskému purkrabímu Janovi z Hardeggu, od kterého v r. 1389 Jindřich III. z Hradce odkoupil město zpět. Po jeho smrti zdědil Počátky jeho syn Jan II. mladší z Hradce. Po smrti Jana mladšího r. 1420 spravoval jeho majetek bratr a stoupenec Husitů Oldřich Vavák mladší, který byl poručníkem jeho potomků. Majetkem však nakládal dle svého uvážení a před svou smrtí v r. 1421 odkázal Počátky a Hradec svému bratranci Menhartovi z Hradce, nejspíše proto, že Menhart byl v té době jediný příbuzný hlásící se ke kalichu, navíc byl synem Jana staršího z Hradce, který s Vavákem podepsal stížný list. Stanovil si však podmínku, že Menhart musí nejdříve splatit jisté dluhy, které se k majetku vázaly, a zaopatřit Vavákovu budoucí vdovu Markétu z Kravař a provdat – tudíž vyplatit věno 750 kop grošů – jejich tři

⁷⁰ Tamtéž, s. 30. Dolní strana Řečice získala právo odúmrti až v roce 1632.

⁷¹ Tamtéž, s. 103 – 104.

⁷² Tamtéž, s. 104.

⁷³ *Místopis Řečice Kardašovy, sv. II, s. 11.*

⁷⁴ *Místopis Řečice Kardašovy, sv. I, s. 30.*

dcery.⁷⁵ S Vavákem však zemřely na mor i dvě dcery, tudíž Menhart musel vyplatit věno jen jedné dceři, kterou provdal – neví se kdy – za Hynce Ptáčka z Pirkštejna. Nic bližšího se však o tomto sňatku neví. Trvalo však několik let, než Menhart splatil všechny závazky a mohl se zděděného majetku ujmout.

V husitských válkách hrály Počátky důležitou úlohu. Díky jejich strategické poloze u rakouských hranic byly dvakrát terčem husitských útoků. Roku 1425 táborští husité zaútočili na Počátky. Jeho obyvatelé město obezděné jen dřevěnými hradbami hájili. Když se o husitském přepadu dověděl Menhart z Hradce, spěchal obyvatelům města na pomoc.⁷⁶ Táboři se však boji vyhnuli a odtáhli na Moravu. Podruhé napadli husité Počátky v r. 1434, ale jen zpustošili předměstí. O pět let později, r. 1439, udělil Menhart z Hradce, již coby nejvyšší pražský purkrabí, městu za věrnost v husitských válkách právo vybudovat zděné hradby a příkop⁷⁷ a právo odúmrti. Tato privilegia se však nedochovala.

Páni z Hradce vlastnili Počátky do roku 1604, kdy tento rod Jáchymem Oldřichem z Hradce vymřel po meči. Počátky i s dalšími hradeckými državami připadly Vilémovi Slavatovi z Chlumu a Košumberka, manželovi hradecké dědičky Lucie Otýlie z Hradce.

Bílkov je obec na jihozápadní Moravě. První písemné zprávy o obci pocházejí z 13. století, kdy zde sídlili páni z Bílkova, jejichž představitel, šlechtic Smil, nechal postavit hrad Bílkov. Jeho syn Jan pravděpodobně neměl mužského potomka a tak obec i s hradem odkázal své příbuzné, nejspíše dceři, Kláře z Bílkova, která se roku 1339 provdala za Oldřicha II. z Hradce, čímž se pány Bílkova stali páni z Hradce. Roku 1399 jejich syn Heřman z Hradce odkázal Bílkov své dceři Elišce a jejímu manželovi Janovi z Kravař. Z toho vyplývá, že v letech 1399 - 1404 Bílkov formálně vlastnili páni z Kravař, i když Jan z Kravař roku 1400 předčasně zemřel. Páni z Hradce však měli o Bílkov také zájem a tak nastal spor, který roku 1404 vyřešil Jindřich z Rožmberka. Ten rozhodl, že páni z Hradce smí Bílkov odkoupit zpět. Koupili ho Jan mladší a Oldřich Vavák mladší z Hradce a roku 1411 od nich Bílkov koupil Oldřich Vavák starší, strýc Menharta z Hradce, čímž se Bílkov později dostal do Menhartova vlastnictví. Ten v roce 1424 prodal jistému Štěpánovi Krejčímu poplužní dvůr s rybníkem a rybníštěm v Němčicích u Bílkova,⁷⁸ a roku 1428 mu ještě prodal svůj majetek v Němčicích u

⁷⁵ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého, IV. díl, s. 39.*

⁷⁶ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1, s. 176.*

⁷⁷ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1, s. 176.*

⁷⁸ SOA v Třeboni – Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, listina inv. č. 79, sig. 103 z 30. března 1424 v Jindřichově Hradci.

Bílkova a Hostkovicích⁷⁹ u Dolních Němčic, z čehož je možné usuzovat, že Němčice byly součástí bilkovského panství. Po husitských válkách se o Bílkov opět vedly spory. Nárokovala si ho totiž i Vaváková dcera Anna, provdaná za Hynce Ptáčka z Pirkštejna, která ho pravděpodobně měla získat jako věno (příloha č. 5). Spor vyvrcholil jedné noci v dubnu 1444, kdy Hynce Ptáček z Pirkštejna přepadl Bílkov, obsadil a pobořil hrad.⁸⁰ Po Menhartově smrti připadl Bílkov Oldřichovi z Hradce, který ho poté odkázal synům Jana Teleckého. Jejich poručník Zdeněk ze Šternberka prodal Bílkov Wolfgangovi Krajířovi z Krajku. Hrad však byl již neobyvatelný a roku 1459 stržen. Poté byly jeho trosky rozebrány na stavbu domů v okolí.

Lásenice, dříve nazývána Vlásenice, je obec v jihočeském kraji. První písemná zpráva pochází ze 14. století, kde se píše o Lásenici jako o tvrzi, přes kterou vedla obchodní stezka do Českých Budějovic. Zpráva, že Lásenici vlastnil Menhart z Hradce, pochází z roku 1429, kdy vdova po Janovi starším z Hradce, Kateřina z Velhartic, prodala synovi Menhartovi z Hradce Vlásenici, Velhartice a Řečici. Nic bližšího však není známo.

Horažďovice jsou město v západních Čechách. Vznikly jako osada a roce 1292. Král Václav II. povýšil Horažďovice na poddanské město, které patřilo Bavorům ze Strakonic. Pánům z Hradce patřily Horažďovice od roku 1404, kdy je získal Jan starší z Hradce a později Menhart z Hradce, který je jako vlastník Horažďovic doložen roku 1427. V době husitských válek byly Horažďovice na straně husitů, konkrétně táboritů. V roce 1434 bylo husitské vojsko u Horažďovic poraženo Menhartem z Hradce. V držení pánů z Hradce byly Horažďovice do roku 1453, kdy přešly do vlastnictví pánů z Rýzmburka.⁸¹

1.4. Erb pánů z Hradce

V poslední kapitole první části práce stručně popíšu erb pánů z Hradce. Jelikož však o erbu tohoto rodu nevznikla samostatná publikace, bude tato kapitola spíše torzovitá. A to především z důvodu, že v knihách, z nichž jsem čerpala, je erbu pánů z Hradce, stejně jako erbům ostatních šlechtických rodů, věnována vždy jen stručná kapitola.

⁷⁹ SOA v Třeboni – Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, listina inv. č. 80, sig. 104 z 23. dubna 1428 bez uvedení místa.

⁸⁰ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 190. Podrobnější informace v kapitole Menhart z Hradce v době interregna.

⁸¹ Rudolf URBÁNEK, *České dějiny, díl III, Věk poděbradský I*, s. 166.

Poznávacím znamením šlechtických rodů byly erby⁸² s různými znameními. Vznik erbu pánů z Hradce známe z české heraldické legendy „Dělení růží“ (viz. kapitola Stručné dějiny hradeckých pánů a Jindřichova Hradce). Jejich erb nebyl po staletí stejný. První páni z Hradce měli erb velmi jednoduchý - původně ve znaku zlatou pětistou růží na modrém poli (příloha č. 6 a). Někteří členové rodu si však erb postupně měnili a v době renesance, jak tehdy bylo zvykem, se jejich erb stal mnohem složitějším.

Koncem 14. století bylo původní znamení růže nahrazeno zlatě a červeně děleným štítem a růže byla ponechána v klenotu znaku.⁸³ Počátkem 15. století tvořil rodový erb pánů z Hradce čtvrcený štít - v prvním poli se nacházela původní růže, druhé pole bylo zlato - červeně dělené, ve třetím modrém poli byla zlatá kotva⁸⁴ a ve čtvrtém modrém poli zlaté korunované písmeno „M“, znamenající slovo „Maria“.⁸⁵ Menhart z Hradce užíval do roku 1437 úplného i náhradního erbu bez rozdílu. Po tomto roce se u pánů z Hradce náhradní erb nevyskytuje. Poslední páni z Hradce používali erb tak, že původní zlatou růží v modrém poli měli v srdečním štítku čtvrceného štítu. V prvním modrém poli pak nahradili růží zeleným věncem, druhé pole nechali dělené, ve třetím modrém poli měli zlaté korunované písmeno „M“ a ve čtvrtém modrém poli zlatou kotvu. Klenot tvořila dvě modrá křídla, na nichž se nacházela zlatá srdíčka (na každém křídle většinou šest) a mezi křídly byl ještě zelený věnec (příloha č. 6 b).⁸⁶

Po vymření rodu pánů z Hradce v roce 1604 Jáchymem Ondřejem z Hradce se poslední dědičkou rodu stala jeho sestra Lucie Otýlie, provdána za Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka. Slavatové poté do svého erbu připojili erb pánů z Hradce.⁸⁷

Ověřovacím prostředkem písemných dokumentů, zejména listin, byly pečeti. Ty také nahrazovaly podpis a chránily listiny před jejich otevřením. Prováděly se otiskem pečetidla do

⁸² Erb je trvalé znamení ve štítu, které je vytvořené podle heraldických pravidel. Erb určuje fyzickou osobu na základě vžitého nebo uděleného práva. Slovo erb je odvozeno od německého der Erbe – dědic, protože to bylo znamení dědičné. Jan PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty: Vývoj erbů a stručné dějiny 610 rodů*, s. 5.

⁸³ Josef JANÁČEK a LOUDA Jiří, *České erby*, sv. 34.

⁸⁴ Kotvu nosila ve znaku paní Mechtilda ze Schaumburgu, manželka Oldřicha II. z Hradce. Kotvu přijali její synové do erbu pánů z Hradce. František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 83.

⁸⁵ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 166.

⁸⁶ Rudolf BAČKOVSKÝ, *Bývalá česká šlechta předbělohorská i pobělohorská na svých sídlech v Čechách a na Moravě a ve svých znacích (příště jen Bývalá česká šlechta)* s. 11. Jan HALADA, *Lexikon české šlechty*, s. 58. Jan PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 162.

⁸⁷ Jan PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 162.

vosku nebo kovu. Menhart z Hradce používal minimálně šest pečeti, které byly dochovány (příloha č. 7).⁸⁸

Naším nejstarším doloženým panským erbem je růže na pečetí Vítka z Prčice z roku 1220.

Páni z Hradce dali zlatou růži v modrém poli s červeným semeníkem také do znaku některých svých měst a městeček. Do dnešní doby mají tento znak města Jindřichův Hradec, Telč, Kardašova Řečice, Kunžak, Počátky, Slavonice, Strmilov a Dačice.⁸⁹ Také současný znak jihočeského kraje má v jedné čtvrtině půl hradecké růže a půl rožmberské růže.

⁸⁸ Milan BUBEN, *Encyklopedie heraldiky – světská a církevní titulatura a reálie*, s. 315.

⁸⁹ Jan PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 162.

2. Menhart - politik

2.1. Stručný vývoj v Čechách do roku 1419

Za vlády českého krále Václava IV. zmítala katolickou církví dlouhodobá a stupňující se krize. Hlavními důvody tohoto stavu byly poměry uvnitř církve – bohatí církevní hodnostáři vlastnili drahé majetky, za církevní úkony vybírali od lidu peníze, za hříchy lidem prodávali odpustky a mnozí navíc žili morálně pokleslým životem. Tato situace byla v kontrastu s představou většiny lidí o chudobě prvotní církve apoštolů, která byla pro lid vzorem, jak by církev měla vypadat. Myšlenka reformovat církev nebyla samozřejmě nová, v této době však čelila Papežskému schizmatu (1378 – 1417), následujícím po Avignonském zajetí papežů (1309 – 1378), kdy měla katolická církev papeže dva - jeden sídlil v Římě a druhý ve francouzském Avignonu. Problémovou situaci se v roce 1409 pokusil řešit koncil v Pise, po jehož skončení ale byli nakonec papežové tři.⁹⁰ Tou dobou byly Anglie a Francie ve Stoleté válce (1337 – 1453) a Evropu sužovaly i další válečné konflikty a kvůli „finanční krizi“, způsobené nedostatkem zlata a stříbra v Evropě, také vlny morových epidemií a hladomorů, způsobených neúrodou⁹¹. Evropou pozdního středověku zmítala kromě krize náboženské také krize sociální. Lidé byli přesvědčeni, že žijí v době úpadku a mnozí propadali chiliastickým myšlenkám. V té době, zejména od 70. let 14. století, se objevilo mnoho kazatelů odsuzujících praktiky v katolické církvi a hlásajících potřebu církev reformovat. Prvními v Čechách byli Konrád Waldhauser (†1369)⁹², Jan Milíč z Kroměříže (†1374) a Matěj z Janova (†1393).⁹³ Nejdůležitější postavou byl kněz Jan Hus, mistr svobodných umění a děkan artistické fakulty Pražské univerzity v letech 1401 – 1402 a poté správce Betlémské kaple, v níž kázal v letech 1402 – 1413. V letech 1409 – 1410 byl rektorem Pražské univerzity. Podílel se také na vzniku Dekretu kutnohorského, vydaného 18. ledna 1409 Václavem IV., kterým obdržel český národ na univerzitě tři hlasy, zatímco ostatní národy (saský, bavorský a polský) pouze jeden hlas.⁹⁴ Následkem dekretu byl odchod velké části mistrů a studentů na německé univerzity, což vedlo ke snížení kvality Pražské univerzity a ke vzrůstu vlivu reformního univerzitního sboru v čele s Janem Husem. V té době se na

⁹⁰ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého III.* s. 67.

⁹¹ Možná i kvůli zhoršenému klimatu tzv. Malé doby ledové, jejíž začátek se datuje od 14. století. Pavla HORSKÁ, *Dětství, rodina a stáří: v dějinách Evropy*, s. 174 – 175.

⁹² Konrada Waldhausera, člena augustiniánského řádu, pozval z Rakous do Prahy král Karel IV., aby tu veřejně kázal proti nedostatkům ve světském i duchovním životě. Petr ČORNEJ, *Dějiny země Koruny české I.*, s. 140.

⁹³ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 161. František PALACKÝ, *Dějiny národu českého III.*, s. 21 – 27.

⁹⁴ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého III.* s. 61 – 64.

univerzitě formovaly dva proudy, hlásající odlišné filosofické přístupy k universalismu. Zjednodušeně by se dalo říct, že nominalismus měl blíže k materialismu a realismus k idealismu. Realisté, přívrženci anglického reformátora Johna Wycliffa (+1384), k nimž patřil mistr Jan Hus a jeho stoupenci, a nominalisté, převážně německá část na univerzitě. Největší rozpory mezi zastánci obou směrů vyvolával názor na úlohu církve. Pro nominalisty byla zástupcem Boha na zemi církev, které lid musel zachovávat poslušnost, i kdyby její představitelé nežili v souladu s Božím zákonem. Také mnozí zastánci nominalismu si uvědomovali potřebu církev reformovat, zastávali však názor, že tuto reformu lze provést jen uvnitř církve prostřednictvím koncilu. Realisté se naopak dovolávali samotného Boha, který stojí nad církví. Autorita církve je podle nich jen podmíněná, a to tím, že jednání církve neodporuje tomu, co je psáno v Bibli a její činy jsou v souladu s Božím zákonem. Pokud ovšem církev tato ustanovení poruší, ztrácí nad věřícími svou moc. Tyto myšlenky však napadaly samu podstatu církve.⁹⁵

Po Dekretu kutnohorském a Pisánském koncilu dal Pražský arcibiskup Zbyněk Zajíc z Hazmburka (†1411) spálit Wycliffovy knihy a nad Husem uvalil klatbu.⁹⁶ Tou dobou uspořádali Jan Hus a jeho stoupenci velkou disputaci na obranu Wycliffa a jeho knih. Král Václav IV. se přimlouval za zrušení Husovy klatby i za zastavení pálení knih anglického reformátora. Roku 1411 vyhlásil arcibiskup nad Prahou a okolím interdikt. Když komise kardinálů projednala Husův případ s negativním výsledkem, přikázal Václav IV. zrušit interdikt, což arcibiskup udělal. V květnu 1412 byl na příkaz vzdoropapeže Jana XXIII. zahájen v Praze prodej odpustků, proti kterým Jan Hus ostře vystupoval. Tehdy se také rozešel s dosavadními přáteli z Teologické fakulty, kteří se od jeho kritiky odpustků distancovali. Jan Hus také odsoudil vzdoropapežem vyhlášení křížové výpravy proti neapolskému králi Ladislavovi z Anjou a nazval papeže Antikristem. Jan XXIII. vyhlásil odpustky pro každého, kdo se výpravy zúčastní.⁹⁷ Nad Husem i nad Prahou v říjnu 1412 vyhlásil klatbu a žádal, aby byl souzen podle církevních zákonů.⁹⁸ Na žádost Václava IV. opustil Hus Prahu a uchýlil se nejdříve na Kozí hrádek a poté na Krakovec, kde dále kázal a psal svá díla. 5. listopadu 1414 byl zahájen Kostnický koncil, na jehož svolání měl zásluhu římský král Zikmund Lucemburský.⁹⁹ Hlavním úkolem koncilu bylo vyřešení Papežského schizmatu a znovunastolení církevní jednoty. Jan Hus se rozhodl předstoupit před koncil, kde

⁹⁵ Josef PEKAŘ, *Žižka a jeho doba*, s. 26. Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka s. 10 – 11.*

⁹⁶ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého III. s. 71.*

⁹⁷ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého III. s. 81 – 82.*

⁹⁸ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého III. s. 88 – 89.*

⁹⁹ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka s. 10.*

chtěl obhájit své názory. Zikmund Lucemburský mu nechal zhotovit průvodní glejt, který se však vztahoval pouze na cestu, ne již na pobyt na koncilu, kde platily církevní zákony. Po příjezdu do Kostnice byl Hus dán do vazby a vyšetřován. I když jeho stoupenci, kteří ho na koncil doprovázeli, přednesli na schůzi před kurií protest proti jeho věznění, byl Jan Hus komisi pro věci víry obviněn z šíření Wycliffova učení, prohlášen za kacíře, odsouzen a 6. července 1415 v Kostnici upálen. 2. září 1415 zpečetili představitelé české nižší šlechty tzv. Stížný list proti Husovu upálení. Svou pečeť k listu zavěsili například Jan starší z Hradce, Oldřich Vavák mladší z Hradce, Čeněk z Vartemberka, Jan, Vilém a Diviš Slavatové, Jindřich ze Stráže, budoucí katolík Arnošt Flaška z Pardubic a Rychmburka, Jan z Radenína, Jan ze Štítného a další. Kostnický koncil pokračoval až do dubna 1418. 30. května 1416 byl upálen Husův stoupenec, mistr Jeroným Pražský. Koncil byl úspěšný – podařilo se mu vyřešit Papežské schizma - všichni tři papežové (Jan XXIII., Řehoř XII. a Benedikt XIII. byli úřadu zbaveni a novým papežem byl zvolen Martin V.¹⁰⁰ Reformovat církev se však na koncilu nepodařilo.

Jakoubek ze Stříbra, Husův spolupracovník a přítel, začal ještě za jeho věznění v Kostnici podávat lidem svaté přijímání *sub utraque species* (pod obojí způsobou). Jan Hus to sám nepraktikoval, ale nakonec s tím souhlasil. V září 1415 arcibiskup Konrád z Vechty toto přijímání pod trestem exkomunikace z církve zakázal. Na Pražské univerzitě se prohlubovaly spory mezi katolíky a utrakvisty. Roku 1417 tam vznikly tři skupiny - menšinový katolický, většinový utrakvistický a radikální. Celkově se situace v Čechách radikalizovala. Do Čech postupně přicházeli různí reformátoři z ciziny a lid vyháněl katolické kněze z jejich far a nahrazoval je utrakvistickými kněžími. V lednu 1418 vydal nový papež Martin V. dekret proti kacířům v Čechách a stoupencům Wycliffa na univerzitě.¹⁰¹ V únoru 1419 vydal Václav IV. příkaz k návratu katolických kněží do pražských kostelů, utrakvistickým kněžím však ponechal tři kostely. Dále byly organizovány poutě na hory s biblickými jmény jako Tábor nebo Oreb a potulní kněží šířili chiliastické vize, například o blížícím se konci světa a soudném dni, že lidé budou spaseni jen v pěti vyvolených městech, kterými byla Plzeň, Žatec, Klatovy, Louny a Slaný.¹⁰²

Přes tyto události se období mezi lety 1415 až 1419 jevílo v porovnání s pozdějšími roky poměrně klidné. Bylo to však jen zdání. Postupně docházelo k radikalizaci obyvatelstva a poté ke spuštění revoluce stačila jen záminka. Tou bylo 6. července 1419 jmenování nových

¹⁰⁰ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka s. 10.*

¹⁰¹ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého III. s. 154.*

¹⁰² Petr ČORNEJ, *Dějiny země Koruny české I. s. 161.*

konšelů Nového města pražského Václavem IV.¹⁰³ Tito konšelé byli odpůrci husitství a po svém jmenování zakázali průvody i shromáždění lidu.

30. července 1419 proběhlo kázání radikálního kněze Jana Želivského v kostele Panny Marie Sněžné následované pochodem k novoměstské radnici s cílem propustit všechny vězně - zatčené konšely za přijímání podobojí. Pražský lid se radnice zmocnil, konšely vyházel z oken a zvolil si čtyři vlastní hejtmany, kteří byli ve funkci do nové volby konšelů.¹⁰⁴ Tato událost Václava IV., který se do té doby snažil vyvažovat ústupky mezi katolíky, zejména římským králem Zikmundem Lucemburským a kališníky, aby zamezil možné revoluci, natolik rozlítla, že zhoršila jeho nemoc a nepřímo zavinila jeho smrt v srpnu 1419. V září se v Praze konal sjezd české šlechty, na kterém si šlechta stanovila podmínky, za kterých uzná právoplatného dědice Zikmunda Lucemburského za českého krále. Hlavní podmínkou však bylo povolení utrakvismu, což Zikmund odmítl, takže ho velká část šlechty hlásící se ke kalichu za krále nepřijala.

Těmito událostmi vypukla husitská revoluce trvající do roku 1436, kdy byla vyhlášena Basilejská kompaktáta, která však ovlivňovala českou společnost i později, zejména do Kutnohorského náboženského míru v roce 1485.

V této části práce představím osudy Menharta z Hradce chronologicky od začátku husitské revoluce přes období interregna až do jeho smrti v roce 1449.

Menhart z Hradce vyrůstal v době náboženských sporů. Jeho otec Jan starší z Hradce si uvědomoval potřebu reformy církve a přiklonil se na stranu utrakvistů. Což bylo v tomto významném rodu vzácné, protože většina příbuzenstva byli přesvědčení katolíci. Například jeho bratr Jindřich byl velkopřevor řádu johanitů. Kromě již zmíněného Jana staršího byl jediným z hradeckých pánů, který se dal ke kališníkům, Janův synovec Oldřich Vavák mladší, kupodivu bratr „nejkřesťanštějšího pána v Čechách“, jak nazval Kostnický koncil Jana mladšího z Hradce. Je zajímavé, že jak Jan mladší, tak i Jindřich zemřeli roku 1420 v bitvě proti husitům – Jan mladší pod Vyšehradem a Jindřich u Sudoměře.

Jan starší z Hradce s Oldřichem Vavákem podepsali v roce 1415 výše zmíněný Stížný list proti Husovu upálení. Již roku 1417 však Jan starší zemřel a správy jeho statků se ujal jeho devatenáctiletý syn Menhart. Jak bylo tehdy zvykem, zaučoval se Menhart spravovat panství

¹⁰³ František PALACKÝ. *Dějiny národu českého III.* s. 163.

¹⁰⁴ František PALACKÝ. *Dějiny národu českého III.* s. 163 – 164.

již za otcova života, kdy spravoval Velhartice.¹⁰⁵ Faktickým pánem Velhartic byl od roku 1418, kdy se psal, stejně jako před ním jeho otec, „Menhart z Hradce seděním na Velharticích“. Zajímavostí je, že přestože spravoval Velhartice a podepisoval listiny, formálně jak Velhartice, tak Lásenice a Řečice patřily jeho matce Kateřině z Velhartic, která je Menhartovi prodala až 11. ledna 1429 za 70 kop grošů ročního doživotního platu.¹⁰⁶

Menhart z Hradce byl stejně jako jeho otec příznivce reformního hnutí hlásícího se ke kalichu. Od dětství se přátelil s o pět let mladším Oldřichem II. z Rožmberka. Rožmberkové byli nejvlivnějším rodem v Českém království a Oldřichův otec Jindřich III. z Rožmberka, který byl v letech 1396 – 1398 a 1400 - 1403 nejvyšším pražským purkrabím, zemřel roku 1412. Poručníkem Oldřicha se stal stoupenec reformního hnutí a pozdější utrakvista Čeněk z Vartenberka,¹⁰⁷ v letech 1414 – 1420 nejvyšší pražský purkrabí. Pod vlivem jeho i Oldřichovy matky Elišky z Kravař (po smrti Jindřicha z Rožmberka stoupenkyně reformního hnutí), se z Oldřicha z Rožmberka stal kališník. Ne však na dlouho. Když viděl, jaký chaos - obrazoborectví, ničení katolických kostelů a statků katolických šlechticů nebo vykonávání náboženských obřadů pod širým nebem atd. - způsobovali radikální husité, odklonil se od utrakvismu, stal se od roku 1420 přesvědčeným katolíkem a na svých panstvích husitské učení zakázal.¹⁰⁸ Důvodem přestupu na katolickou víru může být i nátlak krále Zikmunda.¹⁰⁹ Menhart z Hradce však zůstal kališníkem. Jeho vztah k utrakvismu byl ale složitější. Nebyl nikdy ve své víře radikální a radikální projevy Táborů a pozdějších Sirotků odsuzoval. Povahou byl spíše konzervativní a snažil se vystupovat diplomaticky. Přál si v zemi mír, pořádek a pevnou vládu panovníka. Byl však vychováván v reformním duchu a pochopitelně viděl problémy, které sužovaly společnost a zemi, ve které žil, a také to, v jakém stavu se nacházela katolická církev. Tento rozpor Menharta ovlivňoval po celý život.

2.2. Menhart z Hradce ve víru husitských válek 1420 - 1435

Léta 1420 až 1435 byla ve znamení náboženských bojů mezi katolíky, zejména římským králem a od roku 1433 císařem Svaté říše římské Zikmundem Lucemburským, katolickou církví v čele s papežem Martinem V., který vyhlásil proti husitským Čechům pět křížových

¹⁰⁵ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1 s. 163.*

¹⁰⁶ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1 s. 176.*

¹⁰⁷ Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka, s. 24 – 25.*

¹⁰⁸ Václav HÁJEK z Libočan, *Kronika česká, s. 569.*

¹⁰⁹ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka s. 54.*

výprav a ideologicky celou Evropou, vnímající husity jako kacíře,¹¹⁰ a utrakvisty, kteří věřili ve vyvolenost svého národa a ve svůj úkol šířit kališnický husitský program do celého křesťanského světa. Všechny pět křížových výprav, odehrávajících se v letech 1420 až 1431, skončilo vítězstvím husitů, kteří tím dali katolické straně najevo, že bude nezbytné s nimi vyjednávat. Již po první křížové výpravě, které velel Zikmund Lucemburský a která v bitvě o Vítkov skončila porážkou, nechal se 28. 7. 1420 korunovat pražským arcibiskupem Konrádem z Vechty českým králem.¹¹¹ V červnu 1421 se v Čáslavi konal sněm, na kterém husitská šlechta odmítla uznat Zikmunda za českého krále a vyhlásila čtyři pražské artikuly¹¹² za zemský zákon. České království tak bylo bez panovníka. Přestože Morava, Slezsko a Lužice Zikmundův nárok na trůn uznaly, trvalo od Zikmundovy korunovace 16 let, než se mohl ujmout vlády v českých zemích.

V Českém království během těchto let vládl chaos, neboť se jak církevní, tak zemská správa rozpadla (katolický arcibiskup Konrád z Vechty se roku 1421 přidal ke kališníkům a světil husitské kněze, mnoho far v zemi bylo bez farářů, svou funkci přestaly plnit zemské úřady i zemský soud). Naopak městská správa se nastalým poměrům přizpůsobila vznikem nových úřadů a konečně se osamostatnila (právě v době husitských válek stoupla důležitost měst, která zaujala v království dominantní postavení a na zemském sněmu nahradila duchovenstvo jako třetí stav).

Pro Menharta z Hradce mělo období husitských válek značnou důležitost, protože ovlivnilo celý jeho další život. Na počátku 20. let 15. století Menhart sledoval (jistě s obavami) formování několika radikálních husitských nábožensko-vojenských svazů. Patřil mezi ně zejména svaz tábořský, zformovaný na jaře roku 1420 s centrem v Táboře a ovládající města jako Klatovy, Sučice, Písek, Domažlice, Prachatice, Horažďovice, Vodňany, Lomnice nad Lužnicí a jiné - tedy města ležící v blízkosti jeho držav (příloha č. 8).¹¹³ Menhart byl sice nakloněn husitským myšlenkám a hlásil se ke kalichu, jeho povaze byl však radikalismus cizí. Nebyl ve své víře krajně vyhraněný, a tudíž byl schopen dohodnout se jak s katolíky, tak s utrakvisty. Navíc ho touha po míru, pořádku v zemi a konsolidaci poměrů přibližovala katolíkům a Zikmundovi Lucemburskému, s nímž asi od poloviny dvacátých let udržoval

¹¹⁰ Středověk neznal pojmu horšího, než je kacíř. Vůči kacíři a rozkolníku neplatí žádný mravní ani právní závazek, on stojí beze vší ochrany, kromě té, již mu dává vlastní jeho síla, a jej zahubiti je zásluhou. Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III. Věk poděbradský I.*, s. 3.

¹¹¹ Enea SILVIO, *Historie česká*, s. 121

¹¹² Čtyři pražské artikuly: přijímání z kalicha, zákaz světského panování kněží, svobodné kázání slova božího, trestání smrtelných hříchů. Petr ČORNEJ, *Tajemství českých kronik*, s. 23.

¹¹³ Další svazy – pražský, východočeský, od roku 1424 sirotčí a žatecko-lounský s jeho statky přímo nesousedily.

kontakty. Bylo to nejspíše díky Oldřichovi z Rožmberka, který byl s římským králem v písemném styku již od roku 1420, kdy přestoupil na katolickou víru.¹¹⁴ Mezi oběma tábory měl Menhart také své spojence. Z katolíků například Oldřicha z Rožmberka a Jana Švihovského z Rýzemberka. Z kališníků pak Hynce Ptáčka z Pirkštejna, Alše Holického ze Šternberka, Aleše Vřešťovského z Rýzemberka, Arnošta z Leskovce, Hanuše z Kolovrat nebo Děpolta z Rýzemberka.

Menhart z Hradce se vždy hlásil k umírněným kališníkům, sám však proti radikálním husitům aktivně nevystupoval. Když však táboři nebo sirotci napadli statky jeho či jeho přátel nebo příbuzných, postavil se husitům na odpor. Nejspíše poprvé k tomu došlo v červenci 1421 během 2. obléhání hradu Rábí patřícího Menhartovu katolickému příteli a zarytému nepříteli husitů Janovi Švihovskému z Rýzemberka.¹¹⁵ Přestože právě zde husitský hejtman Jan Žižka přišel o druhé oko, hrad Rábí husité (stejně jako o rok dříve) dobyli a Menharta zajali. Věznili ho na Příběnicích,¹¹⁶ ale ne dlouho. Když Menhart svůj čin vysvětlil přátelskou pomocí Janovi z Rýzemberka, ne nepřátelstvím k husitům, Jan Žižka ho propustil na svobodu.¹¹⁷ Nejspíše sehrálo roli i to, že Menhart z Hradce byl kališník.

V listopadu 1423 Menhart z Hradce táhl proti husitům poté, co tábořský hejtman Jan Hvězda z Vicemilic s vojskem oblehl hrad Telč, patřící sirotkům po „nejkřesťanštějšímu“ Janovi mladšímu z Hradce. Menhart shromáždil vojsko čítající asi tři tisíce osob, v němž byli jak nižší šlechtici (Jan z Guttenstejna, Jindřich Krajíř z Krajku, Pešek z Bejkovce, Zdeněk z Palupína nebo páni z Vrchovišť), tak i měšťané z Počátek. Táboři vracející se od Telče, kterou se jim dobýt nepodařilo, přestože město vyplenili, oblehli ještě několik hradů patřících telecké větvi pánů z Hradce. Dobyli a zbořili hrady Štamperk a Janštejn, hrad Roštejn (Rozštýn) však nedobyli. Poté se u rybníka Boru v obci Horní Dubenky setkali s vojskem Menharta z Hradce, který na tábořské vojsko zaútočil. V této krvavé bitvě, kdy se podle dodnes tradovaných pověstí rybník zbarvil krví do ruda, padlo mnoho bojovníků na obou stranách.¹¹⁸ Vojsko Menharta z Hradce tábority porazilo.¹¹⁹ Jan Žižka odmítl potrestání Menharta výpravou na

¹¹⁴ Václav HÁJEK z Libočan, *Kronika česká*, s. 569.

¹¹⁵ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 53.

¹¹⁶ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého, díl III.* s. 305.

¹¹⁷ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 174.

¹¹⁸ Rybníku se říká také Krvavec nebo Krvavý.

¹¹⁹ Roku 1923 byl v Horních Dubenkách k 500. výročí této bitvy vybudován památník s pozlaceným kalichem nesoucí nápis: „Památník padlým vojínům husitským 1423 – 1923“.

Hradec „vždy tábořským radě, aby žili s Hradcem a Krumlovem v pokoji, nebo to že mají dvě hnízda, která je zahubí, když si je znepráteleli“.¹²⁰

Ve starší literatuře se píše, že Menhart z Hradce vlastnil Kamenici.¹²¹ Z novější literatury se však ví, že Menhart Kamenici pouze spravoval. Hrad vlastnili páni z Ústí a od roku 1420, kdy zemřel kališník Prokop z Ústí, byl Menhart z Hradce na pět let poručníkem kamenického panství za jistou Bonuši z Ústí, která byla dcerou nebo sestrou Prokopa z Ústí.¹²² Obléhání hradu Kamenice předcházelo 18. října 1425 sjednání tzv. Vožického míru,¹²³ uzavřeného mezi katolíky a kališníky po dobytí a poboření vožického hradu tábořským vojskem v čele s Janem Hvězdou z Vicemilic, který při obléhání hradu zahynul. Jenže kvůli blíže neznámým sporům radikálních husitů s Oldřichem z Rožmberka, na jehož stranu se postavil Menhart z Hradce, nebyli Oldřich z Rožmberka ani Menhart z Hradce do Vožického míru pojati. Když poté husité v čele s Prokopem Holým táhli na Moravu kolem hradu Kamenice, hrad oblehli. Jakmile se zpráva o husitském obležení donesla Menhartovi, vytáhl s vojskem na husity. 31. října 1425 byl však poražen a hrad byl dobyt a pobořen a panství se ujal Jan z Ústí. Menhart z Hradce byl opět zajat, ale podařilo se mu utéct. Cestou od Kamenice husité plenili Menhartovy statky, mezi něž patřilo i město Počátky, které však jejich obyvatelé uhájili.

Časté útoky husitských radikálů byly v listopadu 1426 pravděpodobně důvodem Menhartova smíru s Prokopem Holým, kde Menhart slíbil před svědky i písemně, že „chce věrně státi ku pravdě boží, že bez nich nebude s nikým jednati o právo země“.¹²⁴ Také slíbil, že nebude udržovat kontakty se Zikmundem Lucemburským a přislíbil pomoc husitskému vojsku, k čemuž došlo o rok později, kdy se na straně husitů zúčastnil 4. křížové výpravy. Nespolupracoval však s tábority dobrovolně – ke spolupráci byl okolnostmi donucen.¹²⁵

V dubnu 1427 proběhl v Praze převrat, kterým se hlavního města zmocnili husitští radikálové. Z Prahy byli vyhnáni univerzitní mistři, mezi nimiž byli například Jakoubek ze Stříbra, Jan z Příbrmi, Prokop z Plzně a také Křišťan z Prachatic a Petr z Mladoňovic, kteří poté našli útočiště na statcích Menharta z Hradce.¹²⁶ Přesto Menhart s tábority dále spolupracoval a jak slíbil, zúčastnil se čtvrté kruciáty, uskutečněné v létě 1427. K přímé bitvě však ani nedošlo –

¹²⁰ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 175.

¹²¹ Wacław Władiwoj TOMEK, *Dějepis města Prahy, díl. IV.* s. 333.

¹²² František PALACKÝ, *Dějiny národu českého, díl III.*, s. 379.

¹²³ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 175.

¹²⁴ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 177.

¹²⁵ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 48.

¹²⁶ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 80.

křižáci se od Tachova rozutekli dříve, než k nim husitské vojsko dorazilo, takže pro husity výprava skončila dobytím Tachova.

V té době již husité věděli o kontaktech pana Menharta z Hradce s katolickou stranou i s králem Zikmundem Lucemburským. Menhart však stále postupoval obezřetně, aby si žádnou ze stran neznepřátelil. Husité se začali postupně přiklánět k dohodě s králem Zikmundem, neboť si uvědomovali, že pokud chtějí prosadit svůj program, budou muset přistoupit k jednání s králem a katolickou církví, jelikož jinak jejich program nebude církví nikdy uznán. A byl to právě pan Menhart z Hradce, kdo zprostředkoval a také se zúčastnil v Prešpurku roku 1429 setkání tábořského vůdce Prokopa Holého a vůdce sirotků Prokopa Malého s římským králem Zikmundem.¹²⁷ Byli tam také přítomni Albrecht Habsburský i katoličtí šlechtici v čele s Oldřichem z Rožmberka.¹²⁸ Protože však jak husitští představitelé, tak Zikmund Lucemburský nehodlali slevit ze svých požadavků, brzy se mezi nimi projeví spory, které potenciální dohodu znemožnily. Ztroskotal také další pokus o dohodu mezi husity a Zikmundem v Chebu na jaře roku 1431.

Na přelomu 20. a 30. let 15. století vykryštalizovaly již z dřívější doby tři husitské směry – radikální, vedené knězi Prokopem Holým (táborité) a Prokopem Malým (sirotci), konzervativní - tíhnoucí k dohodě se Zikmundem Lucemburským a později i s Basilejským koncilem, kam patřili zejména páni Hynce Ptáček z Pirkštejna, Aleš Vřešťovský z Rýzmburka a také Menhart z Hradce. Třetím směrem byl směr středový, vzniklý z pražského svazu a zpočátku tíhnoucí spíše k radikálům, vedený pražským knězem Janem Rokycanou.

Pro druhou polovinu 20. a první polovinu 30. let 15. století byly příznačné tzv. rejsy (spanilé jízdy), neboli husitské výpravy převážně do vedlejších zemí Koruny české (Morava, Slezsko, Horní a Dolní Lužice), ale také do Rakous, Němec, Uher nebo Polského království.¹²⁹ Kromě rabování příhraničních vesnických území těchto protihusitsky zaměřených zemí a přivlastňování uloupené kořisti (čímž husité zmírňovali nedostatek potravin pro udržování stálého polního vojska v hospodářsky drancovaných Čechách) měly rejsy i ideologickou funkci, kterou bylo šíření husitských myšlenek do okolních zemí. Přestože v roce 1431 byli táboři poraženi při tažení do Rakous a sirotci na spanilé jízdě v Uhrách, na žádné straně to

¹²⁷ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějiny válek husitských*, s. 419.

¹²⁸ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. V., s. 507.

¹²⁹ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějiny válek husitských*, s. 360, 377 – 378, 395 – 396, 396 – 402, 404 – 405 spanilé jízdy v letech 1427 - 1429. Josef MACEK, *Prokop Veliký*, s. 65 - 122, 134, 138 – 139, 180 rejsy v letech 1427, 1429- 1432 a 1433, kdy se dostali až do Gdanska k moři.

nevzbudilo příliš velkou pozornost. Po páté neúspěšné křížové výpravě a několik let trvajících spanilých jízdách se katolická strana rozhodla s husity skutečně vyjednávat.

Basilejský koncil svolal papež Martin V., který však krátce poté roku 1431 zemřel. Novým papežem byl zvolen Eugenius IV. Basilejský koncil, přesněji Basilejsko – ferrarsko – florentský koncil probíhal v letech 1431 až 1445. Kromě vyřešení sporu s českými husity vyřešil také spor mezi zastánci papeže a konciliarismu o to, zda má větší autoritu v církvi papež nebo církevní koncil. Učinil tak ve prospěch papeže. Husité, které církevní koncil pozval na jednání do Basileje, pozvání přijali. Koncilu předsedal kardinál Giuliano Cesarini, jeden z iniciátorů poslední křížové výpravy proti českým heretikům, který se po jejich vítězství zasazoval o dohodu s husity na koncilu.

V únoru 1432 se v Praze konal sněm, na němž představitelé husitů přijali pozvání na jednání do Basileje. Nejdříve se však zúčastnili společně s delegáty koncilu předběžných porad v Chebu, které se uskutečnily v květnu 1432. Porady v Chebu dopadly pro husity úspěšně, neboť výsledkem těchto porad byla dohoda, která stanovovala, že hlavním arbitrem mezi husity a koncilem bude boží zákon – neboli písmo svaté (tzv. Soudce chebský). Jeho přijetím dal církevní koncil najevo, že bude s husity jednat jako s rovnými partnery.¹³⁰ O tři měsíce později byli na sněmu v Kutné Hoře vybráni účastníci výpravy do Basileje. Táborité, sirotci i méně radikální pražané si každý zvolili čtyři představitele (dva světské a dva duchovní).¹³¹ V čele výpravy, která odjela do Basileje v prosinci 1432 byli Prokop Holý a Vilém Kostka z Postupic.

Jak se k těmto událostem stavěl Menhart z Hradce lze zjistit ze skutečnosti, že také on byl na kutnohorském sněmu jako tábořský spojenec zvolen do basilejské výpravy, ale odmítl se jí účastnit.¹³² Důvody byly samozřejmě politické – konzervativní směr, k němuž Menhart z Hradce náležel, jednání v Basileji odmítl, tudíž tato jednání zůstala v režii radikálního a středového směru. Jaké byly důvody neúčasti tohoto pro husity důležitého momentu lze vyvodit z jeho důsledků – tato událost značně oslabila prestiž celé delegace, jelikož se tím ukázalo, že husité nejsou jednotní. Tento moment také ukázal, že konzervativní směr má blíže ke katolíkům než k ostatním husitským směrům. Na druhou stranu husité v Basileji zastávali

¹³⁰ Rudolf URBÁNEK, *Husitský král*, s. 19.

¹³¹ Za tábořskou stranu byli vybráni Mikuláš z Pelhřimova, Markolt ze Zbraslavic, Matěj Louda z Chlumčan a jakýsi Laurin, za sirotky vycestovali Oldřich ze Znojma, Petr Payne, Jíra z Řečice a Řehoř z Dvora Králové a z Pražanů se výpravy zúčastnili Jan Rokycana, Martin Lupáč, Jan Velvar a Beneš Mokrovouský z Hustiřan. Petr ČORNEJ, *Lipanská křížovka*, s. 38.

¹³² Účast odmítli také Přibík z Klenového a Václav Strážnický z Kravař. Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české, sv. V., s. 565*. Václav Vladivoj TOMEK, *Dějiny válek husitských*, s. 535.

stejný jednotný pohled a nehrozilo tak, že by se konzervativní husité na koncilu postavili proti radikálům a středu a spíše uzavírali s koncilem ústupky.

Jednání radikálních a středových husitů se zástupci koncilu probíhala od ledna do dubna 1433. Přestože husité byli na jednání dobře připraveni a dokázali si pohotově obhájit své požadavky, k dohodě zatím nedošlo. Navíc již i husitským radikálům začínalo být zřejmé, že svůj program rozhodně neprosadí v celém křesťanském světě, jak se dříve domnívali. Proto se snažili prosadit ho alespoň v českých zemích. Koncil měl o reformě církve odlišné představy, které si dokázal obhájit stejně jako husité svůj program. Z důvodu zhoršující se finanční situaci husitů v Basileji a zástupců koncilu, kteří chtěli spory s husity vyřešit, schválili představitelé koncilu pokračování jednání s husity v Praze. Na jaře se s husity vydalo také deset koncilních legátů (ze známějších to byli Jan Palomar a Gilles Charlier). Tito delegáti neznali české poměry a nevěděli, že kromě husitských radikálů a středu žijí v Čechách ještě husité konzervativní, kteří mají blízko ke katolíkům a jsou ochotni i k ústupkům za účelem dohody s koncilem. Netrvalo dlouho a koncilní legáti se setkali s konzervativní husitskou stranou, potažmo s panem Menhartem z Hradce, načež si uvědomili, že jednání s těmito umírněnými husity povede mnohem rychleji k oboustranné dohodě.¹³³ Menhart s legáty dobře vycházel. Například v červnu 1433 je pozval do svého sídla v Jindřichově Hradci na oběd, kde při té příležitosti uspořádal velkou hostinu.¹³⁴ Pro koncilní legáty byla spolupráce s umírněnými kališníky důležitá a neváhali si jejich spolupráci pojistit i finančně, čehož Oldřich z Rožmberka, ale i Menhart z Hradce dokázali využít. Například před sjezdem v Brně roku 1435 si pan Oldřich z Rožmberka vyžádal od zástupců koncilu finanční pomoc, kterou dostal nejen on, ale i další šlechtici. Legátové rozdělili 1900 zlatých Rýnských - Menhart z Hradce a Oldřich z Rožmberka dostali po 600 zlatých, Hynce Ptáček z Pirkštejna 400 zlatých a Aleš Holický ze Šternberka 300 zlatých.¹³⁵

Když si koncilní delegáti vyžádali text čtyř pražských artikulů, přijatelný pro všechny husitské proudy, odmítli husitští radikálové předložený mírný návrh konzervativců. Představitel husitského středu Jan Rokycana předložil kompromisní návrh přijatelný pro všechny směry. O tomto návrhu se poté jednalo, ale protože delegáti a radikální husité nemohli nalézt přijatelný kompromis a jednání se táhla, pohrozil tábořský radikál Prokop Holý, že pokud koncilní legáti jejich návrhy nepřijmou, oblehnou největší katolické město

¹³³ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české*, sv. V., s. 583.

¹³⁴ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějiny válek husitských*, s. 576.

¹³⁵ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějiny válek husitských*, s. 687. Martin ŠANDERA, *Hynce Ptáček z Pirkštejna*, s. 31.

v Čechách – Plzeň, k čemuž v létě 1433 skutečně došlo.¹³⁶ Obležení Plzně mělo politický motiv – královské město Plzeň bylo nejen největší katolické město, ale také střed západočeského landfrýdu, což bylo s jistou nadsázkou centrum českých katolíků, v Čechách ovládaných husity. Proto by dobytí Plzně mělo velkou důležitost. Upevnilo by pozici radikálních husitů a zamezilo vlivu katolíků a konzervativních husitů na dění v Čechách. Navíc by poté husité mohli prosadit svou představu „radikálních“ čtyř artikul pro celé české království.¹³⁷ Na svatotrojickém sněmu začátkem července 1433 se husité dohodli na plzeňském obležení. Plzeň však o plánovaném obléhání věděla, takže se zásobila potravinami a zbraněmi. Husité oblehli Plzeň (14. 7. 1433) a obléhali ji až do května 1434. Jelikož obléhatelé věděli, že Plzeň přímým útokem nedobudou, rozhodli se město vyhladovět. Mezitím na podzim zavítal na koncil císař Zikmund Lucemburský - od května 1433 římský císař, za nímž přijel Oldřich z Rožmberka, aby projednali situaci v Čechách.

V listopadu proběhl v Praze svatomartinský sněm, na němž se řešila situace v obležené Plzni a pokračující jednání s Basilejským koncilem. Zástupce koncilu Jan Palomar nabídl husitům tzv. kompakтата - umírněný program čtyřech artikulů. Konzervativní kališníci by program přijali, radikálové však nikoli.

Na sněmu se také jednalo o nápravě stavu království. Menhart z Hradce k tomu řekl: „Dobře se vede tomu království, v němž lidé ani nemaří čas v nečinnosti, ani netrpí válkou. Čechové neměli dosud pokoje, království bylo stíháno ustavičnými pohromami, brzy zahyne, nepřijde-li pomoc. Pole leží neobdělána, lidé i stáda poněmhu hynou. Děje se to proto, že všechno je v moci jediného člověka, který o všem rozhoduje podle své vůle bez porady se šlechtou a městy. Pro něj¹³⁸ je válka výhodná, neboť kdyby nastal mír, jeho vláda by se ihned zhroutila. Je třeba zvolit za vůdce jednoho ze šlechty, jemuž by byla svěřena moc na jeden rok a přidělit k němu některé muže, aby se s nimi radil a tak spravoval zemi v míru i ve válce“.¹³⁹ Na návrh pana Menharta z Hradce byl na sněmu zvolen zemským správcem Aleš Vřešťovský z Rýzemberka (pán starého rodu, ač nevelkého bohatství) a spolu s ním i dvanáctičlenná rada,¹⁴⁰ v níž byli nejspíše i Menhart z Hradce, Hynce Ptáček z Pirkštejna a Aleš Holický ze Šternberka. Zvolením Alše Vřešťovského dala konzervativní strana najevo, že nehodlá o záležitostech v zemi rozhodovat sama. Zemský správce byl však zcela závislý na své dvanáctičlenné radě. Všeobecně se vědělo, že skutečným správcem země je Menhart z Hradce

¹³⁶ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějiny válek husitských*, s. 594.

¹³⁷ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 82.

¹³⁸ Jedná se o Prokopa Holého.

¹³⁹ Enea SILVIO, *Historie česká*, s. 157. Josef MACEK, *Prokop Veliký*, s. 181.

¹⁴⁰ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějiny válek husitských*, s. 607.

spolu s Oldřichem z Rožmberka.¹⁴¹ Cílem Menharta z Hradce a dalších umírněných kališníků bylo uspořádání země na stavovském principu z doby před husitskými válkami, kde by však největší díl moci připadl konzervativním kališníkům a výrazně by se tím omezila moc radikálních husitů, jejichž popularita v té době již opadala. Lidé po tolika letech husitských válek toužili po míru a konsolidaci poměrů, takže by obyvatelstvo dohodu s koncilem uvítalo.

V únoru 1434 byla na Basilejském sněmu prosazena pomoc obležené Plzni, jejímž obyvatelům již docházely zásoby potravin a zbraní. Na pomoc finančně přispěl také Zikmund Lucemburský a Janu Palomarovi se při jednání s husitskou šlechtou podařilo získat Přibíka z Klenového, který poté tajně zásobil Plzeň potravinami.¹⁴² Menhartovi z Hradce bylo z Basilejského koncilu posláno osm tisíc dukátů, aby sehnal vojsko a potraviny a pomohl obležené Plzni.¹⁴³ V březnu 1434 se z iniciativy koncilních delegátů konal sjezd v Koubě, na němž se utvořila panská jednota, sestávající z katolíků a konzervativních kališníků, mezi nimiž byl jedním z nejpřednějších právě pan Menhart z Hradce. Na stranu panské jednoty přestoupili také středoví husité a univerzitní mistři. Radikální husité tak zůstali ve svém boji osamoceni. Také zde bylo dohodnuto dobýt Nové město pražské obsazené radikálními husity, k čemuž došlo začátkem května 1434. Prahu poté ovládali umírnění kališníci s katolíky v čele s Menhartem z Hradce¹⁴⁴ a dalšími pány, např. Hynce Ptáčkem z Pirkštejna, Alešem Holickým ze Šternberka, Divišem Bořkem z Miletínka, Alešem Vřešťovským z Rýzemberka a dalšími.¹⁴⁵ Když se husitští radikálové o pár dnů později dověděli o dobytí Nového města pražského, ukončili neúspěšné obléhání Plzně a začalo se schylovat k rozhodujícímu střetnutí mezi koalicí katolíků a umírněných kališníků na jedné straně a husitskými radikály na straně druhé.

Bitva u Lipan se odehrála 30. 5. 1434. Na taktice a strategii se podíleli kromě vrchního hejtmana Diviše Bořka z Miletínka i Menhart z Hradce, Hynce Ptáček z Pirkštejna a další osobnosti kolem zemského správce Alše Vřešťovského.¹⁴⁶ Na straně radikálních husitů se bitvy zúčastnili velitelé táborů a sirotků Prokop Holý a Prokop Malý (kteří v bitvě zahynuli), Jan Čapek ze Sán, Jan Roháč z Dubé nebo Ondřej Keřský. Za panskou koalici bojovali bývalí husitští radikálové Diviš Bořek z Miletínka, který bitvě velel, Přibík z Klenového, Jan Švihovský z Rýzemberka, Aleš Holický ze Šternberka, Hynce Ptáček z Pirkštejna, také

¹⁴¹ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 179.

¹⁴² Václav Vladivoj TOMEK, *Dějiny válek husitských*, s. 628 – 629.

¹⁴³ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 180.

¹⁴⁴ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějiny válek husitských*, s. 633 – 635.

¹⁴⁵ *Staré letopisy české z Vratislavského rukopisu*, s. 65.

¹⁴⁶ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 174.

Menhart z Hradce, Oldřich z Rožmberka a mnoho dalších. Početně mnohem silnější byla panská koalice,¹⁴⁷ která také zásluhou Diviše Bořka z Miletínka, jenž nechal provést taktický ústupový manévr,¹⁴⁸ čímž vylákali husitské radikály z jejich vozové hradby, vnikli do ní a tím bylo o výsledku bitvy rozhodnuto.¹⁴⁹ Po bitvě, kterou byli radikální husité značně oslabeni, ne však úplně zničení, bylo jasné, jakým směrem se budou další události vyvíjet.

Po vítězné bitvě katolicko – kališnická koalice propustila sedláky, kteří byli radikálními husity donuceni vstoupit do jejich vojsk. Ale 700 bojovníků z polních vojsk bylo v nedalekých stodolách u Českého Brodu upáleno, aby se radikální polní vojska již nemohla obnovit.¹⁵⁰ Kdo dal k tomuto činu příkaz není známo. Enea Silvius ho přisuzuje právě Menhartovi z Hradce,¹⁵¹ ale jeho tvrzení není spolehlivé, protože žádný jiný zdroj v tomto smyslu o Menhartovi nemluví. Navíc se tento skutek neshoduje s rozvážnou povahou pána z Hradce, takže je možné tento údaj považovat za mylný. Tento hrůzný čin je také přisuzován Menhartovu příteli a příbuznému Janu Švihovskému z Rýzemberka,¹⁵² který k tomuto činu mohl mít osobní důvod - byl to katolík a zapřísáhlý odpůrce radikálních husitů, kteří mu navíc dobyli hrady Rábí a Švihov. Zpráva, že je za tento čin zodpovědný právě Jan z Rýzemberka, řečený Krk, pochází z textu D Starých letopisů českých z doby kolem r. 1450 (k této problematice více v knize Lipanská křižovatka).¹⁵³

Na sněmu v Praze v červnu 1434 byla oficiálně rozpuštěna polní vojska a také bylo rozhodnuto o zahájení jednání s císařem Zikmundem Lucemburským a za tím účelem o vyslání delegace za ním do Řezna, v níž převažovali konzervativní a středoví kališníci. Za panský stav v delegaci nechyběli Menhart z Hradce, Hynce Ptáček z Pirkštejna, Václav Strážnický z Kravař a Jindřich Velíšský z Vartenberka, za rytířský stav Vilém Kostka z Postupic, Mikuláš Sokol z Lamberka, Beneš Mokrovousý z Hustiřan a Jan Smiřický a za duchovenstvo Jan Rokycana a Martin Lupáč, za pražskou univerzitu jel i Prokop z Plzně.¹⁵⁴ V Řezně 2. 9. 1434 před Zikmundem Lucemburským a zástupci koncilu formálně uzavřeli Menhart z Hradce a Oldřich z Rožmberka přátelství, v němž však nešlo o nějaký smír mezi těmito politiky, ale o symbolický akt sblížení mezi umírněnými kališníky a katolíky,

¹⁴⁷ Josef MACEK, *Prokop Veliký*, s. 189.

¹⁴⁸ Pavel JUŘÍK, *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czernínů*, s. 78 – 79 je psáno, že tento taktický manévr provedl Menhart z Hradce.

¹⁴⁹ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 188 – 190.

¹⁵⁰ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 192.

¹⁵¹ Enea SILVIO, *Historie česká*, s. 161 – 162.

¹⁵² Jan Švihovský z Rýzemberka měl za manželku Menhartovu sestřenicí Annu z Hradce. Pavel JUŘÍK, *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czernínů*, s. 78.

¹⁵³ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 192.

¹⁵⁴ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějiny válek husitských*, s. 651.

kteří shodně souhlasili s přijetím kompaktát navrženými Basilejským koncilem. Protože však byli středoví kališníci v mnohém rozdílní od konzervativních, kališnicko – katolická aliance se brzy rozpadla a od té doby to byli jen konzervativní kališníci, kteří spolupracovali s katolíky. Pokud však šlo o další menší boje s radikály, dokázali se opět na čas sjednotit.

V květnu 1435 se konal sjezd v Brně, kterého se zúčastnili také Zikmund Lucemburský,¹⁵⁵ markrabě moravský Albrecht Habsburský, zástupci koncilu a přední kališničtí a katoličtí politici v čele s Menhartem z Hradce, Oldřichem z Rožmberka a Hynce Ptáčkem z Pirkštejna. Císař Zikmund přistoupil na podmínky kališníků a přislíbil „právní kodifikaci dosavadních výsledků husitské revoluce“.¹⁵⁶ Přál si totiž být co nejdříve přijat za českého krále, takže byl nakloněn mnohým ústupkům, jakým byl například souhlas s volbou Jana Rokycany pražským arcibiskupem na svatomatoušském sněmu v říjnu 1435,¹⁵⁷ které se zúčastnili jako jedni z volitelů i Menhart z Hradce, Hynce Ptáček z Pirkštejna, Diviš Bořek z Miletínka a další.¹⁵⁸ (jeho volba však nebyla schválena římskou církví).

2.3. Menhart z Hradce za vlády Zikmunda Lucemburského a Albrechta Habsburského 1436 - 1439

Vyhlášením Basilejských kompaktát byli kališníci respektující kompaktáta¹⁵⁹ přijati zpět do římské církve. Obyvatelé Čech a Moravy si mohli sami zvolit katolickou nebo kališnickou víru, což nikde v Evropě nebylo možné. Od té doby se Čechům začalo říkat království dvojího lidu.

Basilejská kompaktáta byla vyhlášena v Jihlavě 5. 7. 1436, kde poté Zikmund Lucemburský usedl na „trůn.“ Napravo od něho seděli zástupci koncilu a Albrecht Habsburský, nalevo zemský správce Aleš Vřešťovský z Rýzemberka a Menhart z Hradce (vedle Menharta seděl Jan Rokycana). Toto čestné místo symbolizovalo vysoké postavení pána z Hradce, kterého čekala úspěšná kariéra. Z utrakvistů to byla právě konzervativní skupina, s níž byl Zikmund Lucemburský ochoten jednat. V čele konzervativních utrakvistů stál právě Menhart z Hradce.

¹⁵⁵ Císař Zikmund Lucemburský přijel do Brna až 1. 7. Václav Vladivoj TOMEK, *Dějiny válek husitských*, s. 676.

¹⁵⁶ Jak to přesně vystihl Petr ČORNEJ v *Lipanské křižovatce*, s. 211.

¹⁵⁷ Rudolf URBÁNEK, *Husitský král*, s. 20.

¹⁵⁸ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české*, sv. V., s. 630.

¹⁵⁹ Radikální husité kompaktáta nepřijali, takže zůstali mimo římskou církev. Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 216.

Pan Menhart předstoupil před krále a císaře Zikmunda a ve jménu pánů a zemanů požádal zemského správce Aleše Vřešťovského z Rýzemberka, aby je propustil ze slibu a přísahy. Poděkoval mu za věrnou práci, kterou vykonával ke cti a dobru Království českého i císaře. Poté se Aleš Vřešťovský vzdal funkce zemského správce a Menhart z Hradce jménem pánů a zemanů děkoval Zikmundovi za pečlivé zachování koruny, klenotů a zemských privilegií (které Zikmund Lucemburský odvezl z Prahy roku 1420) a všichni šlechtici mu odpřisáhli věrnost podáním ruky¹⁶⁰ jako svému králi a žádali ho, aby zapomněl na dřívější protivenství a stvrdil jim svobody a privilegia podle příkladu svých předků.¹⁶¹ Zikmund Lucemburský se zavázal dodržovat kompaktáta, která byla prohlášena za zemský zákon. Také husitům prominul všechny skutky, které mu v minulosti způsobili. Do zemských úřadů slíbil jmenovat české šlechtice a také se zavázal vrátit do Čech královskou korunu, desky zemské a dvorské a korunní archiv. Poté byl 14. 8. 1436 oficiálně přijat za českého krále a 23. 8. vjel s průvodem slavnostně do Prahy, kde byl doprovázen také Menhartem z Hradce.

Po Zikmundově nastolení na český trůn se v září 1436 konal v Praze sněm, jehož se po řadě let konečně účastnil i český panovník a katolická šlechta. Na tomto sněmu král Zikmund jmenoval významné šlechtice do zemských úřadů, a jak se již dříve zavázal, jmenoval do nejméně významných úřadů kališníky. Ale vybíral si kališníky umírněné, tudíž konzervativní, s nimiž se mu nejlépe jednalo. Nejvýznamnější zemský úřad připadl hlavnímu představiteli tohoto uskupení - Menhartovi z Hradce, který se 5. 10. 1436 stal Nejvyšším purkrabím pražským a ze své funkce zastupoval panovníka v jeho nepřítomnosti. Například v červenci 1437, když král Zikmund odjel na pět týdnů na sněm do Chebu, svěřil správu království královně Barboře Celské¹⁶² a panu Menhartovi z Hradce.¹⁶³ Významné úřady obdrželi i další umírnění kališníci. Hynce Ptáček z Pirkštejna se stal nejvyšším hofmistrem,¹⁶⁴ Aleš Holický ze Šternberka byl jmenován nejvyšším komorníkem a z bývalého zemského správce Aleše Vřešťovského z Rýzemberka se stal nejvyšší písař.¹⁶⁵ Těmito úřady Zikmund odměňoval kališníky, kteří se přidali na jeho stranu proti husitským radikálům v bitvě u Lipan. Z nedostatku financí, který byl po husitských válkách všudypřítomný, neměl mnoho

¹⁶⁰ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české*, sv. V., s. 638. Martin ŠANDERA, *Hynce Ptáček z Pirkštejna*, s. 35.

¹⁶¹ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějiny válek husitských*, s. 714.

¹⁶² Barbora Celská byla v únoru 1437 korunována českou královnou. Její korunovací byl přítomen také Menhart z Hradce. Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy, díl VI.*, s. 17. Martin ŠANDERA, *Hynce Ptáček z Pirkštejna*, s. 40.

¹⁶³ Staré letopisy české z Vratislavského rukopisu, s. 74. Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy, díl VI.*, s. 31.

¹⁶⁴ Martin ŠANDERA, *Hynce Ptáček z Pirkštejna*, s. 36.

¹⁶⁵ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české*, sv. V., s. 645.

možností, jak tyto šlechtice za jejich služby odměnit. To byl také hlavní důvod, proč již za husitských válek poskytoval mnohým šlechticům do zástavy církevní majetky, které byly církvi zabráný již v počátcích revoluce. A jelikož se tito šlechtici svého zabraného majetku nehodlali vzdát a Zikmund je nemohl vyplatit jinak, odsouhlasil jim na pražském sněmu tyto zástavy jako trvalé, čímž církev přišla o devadesát procent svých statků.¹⁶⁶ Menhart z Hradce se však církevními statky neobohatil.¹⁶⁷ Po husitských válkách se uskutečnilo mnoho změn. Jednou z nejdůležitějších byl vzestup měst, která se stala novým stavem (stejně jako stav rytířský) a na zemském sněmu nahradila duchovenstvo. Další velkou změnou byl vzestup mnoha nižších šlechtických rodů - zejména rytířských. Někteří z nich dostali prestižní funkce nebo majetky a stali se tak partnery a mnohdy i rivaly při jednáních vyšší panské šlechty. Tento společenský vzestup se týkal například Viléma Kostky z Postupic, Jana Smiřického ze Smiřic, Jakoubka z Vřešovic, Mikuláše Trčky z Lípy nebo bratrů Zmrzlíkových ze Svojšína.¹⁶⁸ Zikmund Lucemburský si na svou stranu chtěl naklonit také představitele tábořských radikálů, kteří ho nakonec uznali českým králem. Povýšil Tábor na královské město se samostatnou církevní organizací, přijal tábořské bojovníky do svého vojska v bojích proti Turkům a mnohé tábořské představitele odměnil menšími panstvími, vesnicemi nebo jistou sumou v hotovosti.¹⁶⁹

Ne všichni husitští radikálové však Zikmunda Lucemburského uznali za krále. Byla zde tábořská skupina vedená Janem Roháčem z Dubé, která se nechtěla vzdát své verze artikul a kompaktáta nepřijala. Podnikali proti Zikmundovi menší odbojné akce,¹⁷⁰ až českému králi došla trpělivost a nařídil Hyncemu Ptáčkovi z Pirkštejna dobýt hrad Sion a Jana Roháče zajmout. Po čtyřměsíčním obléhání Sionu byl hrad dobyt a Jan Roháč se svými spojenci byli v září 1437 na Staroměstském náměstí popraveni. Tento čin vyvolal zejména mezi kališníky vlnu odporu, neboť Jan Roháč z Dubé pocházel z významného šlechtického rodu, takže Zikmundův čin vnímali jako výstrahu, že pokud se odváží s panovníkem nesouhlasit, mohou skončit stejně. Napětí mezi Zikmundem a šlechtou vyřešil český král o dva měsíce později cestou do Uher. Správu země svěřil svému zeti Albrechtovi Habsburskému. Jelikož Albrecht tehdy pobýval v Rakousích, prozatímní správou země byli jmenováni Menhart z Hradce, Oldřich z Rožmberka, Aleš Holický ze Šternberka, Hanuš z Kolovrat, Jan Smiřický, Jan

¹⁶⁶ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 221.

¹⁶⁷ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české*, sv. V., s. 604.

¹⁶⁸ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 222.

¹⁶⁹ Hejtman Jan Pardus získal Podlažický klášter, kněz Bedřich ze Strážnice dostal město Kolín, Smil z Křemže Prachaticko a Mikuláš Sokol z Lamberka panství Hukvaldy. Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 223.

¹⁷⁰ Například v dubnu 1437 se zmocnili Zikmundova stáda volů a sudů vína z Uher. Wacslaw Wladiwoj TOMEK, *Dějepis města Prahy, díl IV. s. 27.*

z Kunvaldu a Petr z Michalovic.¹⁷¹ Zikmund Lucemburský zemřel již ve Znojmě v prosinci 1437.

V té době byl již Menhart z Hradce také purkrabím karlštejnským, kterým se stal někdy před 4. zářím 1437.¹⁷² Nový purkrabí musel složit přísahu, že svůj úřad bude vykonávat „právě a věrně“.¹⁷³ Byla to funkce hlavně prestižní, jelikož na Karlštejně byly umístěny korunovační klenoty a korunní archiv s nejdůležitějšími listinami a dokumenty českého království. Ten se nacházel ve čtyřech truhlách, které Menhart z Hradce popsal jako „veliké, veliké bílé, dlouhé železné a malé“.¹⁷⁴ V první z nich byla mezi jinými listinami uložena také Zlatá bula sicilská, pokládána již tehdy za nejdůležitější listinu.

O samotný hrad se staral purkrabí z nižší šlechty. V době Menhartova karlštejnského působení se ve funkci nižšího purkrabího na Karlštejně vystřídali Mikeš z Lidic,¹⁷⁵ Zikmund z Pušperka, Jakub z Řitky a Rús z Hřešihlav.¹⁷⁶ V době interregna vzrostla moc Karlštejna, který se stal po Pražském hradu druhým nejdůležitějším hradem v zemi.¹⁷⁷ A hlavní rezidence Menharta z Hradce Jindřichův Hradec se tak stal po Praze druhým nejdůležitějším městem v království. Pan Menhart zde z titulu pražského a karlštejnského purkrabího přijímal mnohé delegace, zval na Hradec různá poselstva, podepisoval zde důležité listiny a často odjížděl do Prahy a na mnohé zahraniční cesty.

V těch letech již Menhart nevládl na Hradci sám, ale se svým vzdáleným katolickým příbuzným Janem Teleckým z Hradce, synem svého bratrance Jana mladšího z Hradce a synovcem jeho bratra Oldřicha Vaváka mladšího, který v roce 1421 Jana Teleckého připravil o Jindřichův Hradec, když ho daroval právě Menhartovi z Hradce. Ve starší literatuře se píše, že se Menhart s Janem Teleckým koncem 20. let usmířil a společně vládli na Hradci.¹⁷⁸ Což je sice možné, ale vzhledem k tomu, že se Jan Telecký narodil roku 1419, není pravděpodobné, že by během 20. let řešil s Menhartem z Hradce nějaké osobní nebo majetkové spory. Pravděpodobnější je, že se moc nestýkali, a když Jan Telecký vyrostl, dohodli se, že budou na

¹⁷¹ Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, s. 80.

¹⁷² Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české*, sv. VI., s. 41, 52. Ke dni 4. 9. 1437 je datován nejstarší zachovaný inventář korunního archivu pořízený u příležitosti předání správy Karlštejna Menhartovi z Hradce. Petr ČORNEJ, *Světla a stíny husitství*, s. 307.

¹⁷³ Petr ČORNEJ, *Světla a stíny husitství*, s. 307.

¹⁷⁴ Petr ČORNEJ, *Světla a stíny husitství*, s. 308.

¹⁷⁵ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české*, sv. VI., s. 234.

¹⁷⁶ Petr ČORNEJ, *Světla a stíny husitství*, s. 307.

¹⁷⁷ Petr ČORNEJ, *Světla a stíny husitství*, s. 310.

¹⁷⁸ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, díl. IV. s. 40. Zde se píše, že Jan Telecký byl strýcem Menharta z Hradce, ale podle rodokmenu Menhart žádného strýce toho jména neměl. Jen vzdáleného synovce.

Hradci vládnout oba. Neměli mezi sebou spory a dobře spolu vycházeli.¹⁷⁹ Jako doklad toho lze uvést dva příklady. Jan Telecký dlužil Menhartovi z Hradce 800 kop grošů, splatil mu však pouze polovinu. Druhou polovinu mu 20. 4. 1437 strýc Menhart z Hradce odpustil. Za to mu Jan Telecký nechal svou polovinu veliké pušky, kterou měli u hradeb na odražení útočníků, a nežádal na Menhartovi ani zaplacení nových stájí pro koně.¹⁸⁰ Jan mu slíbil, že pokud by Menhart chtěl předělat rybníky Pěněnský a Sedelský nebo založit rybník nový, má jeho souhlas (příloha č. 9).¹⁸¹ Když roku 1435 Oldřich z Rožmberka dobyl a chtěl zbořit hrad Lomnici, který ovládali radikální husité, ale který patřil k dědictví Jana Teleckého, žádal Jan hrad Lomnici zpět. Rožmberk mu však hrad odmítl vydat. Do sporu, který trval 6 let, se vložil také Menhart z Hradce, který hájil Teleckého nároky proti Oldřichovi z Rožmberka. Spor byl vyřešen roku 1441 tak, že Jan Telecký Oldřichovi z Rožmberka za náhradu 1450 kop českých grošů majestát na Lomnici vydal.¹⁸² O šlechtivosti Menharta z Hradce svědčí i to, že v červnu 1433 propustil z vězení jistého Jana z Meziříčí a z Křížanova, který škodil jeho statkům. Menhart s ním sepsal listinu (ke které přiložili své pečete i páni svědci), v níž se Jan z Meziříčí zavázal, že již nebude škodit pánům z Hradce.¹⁸³

Menhart z Hradce se po husitské revoluci stal nejvlivnějším českým šlechticem - své statky a jmění však nerozšířil. Když roku 1437 zemřela Menhartova sestra Eliška z Hradce, postoupil mu 31. října 1437 Zikmund Lucemburský 500 kop grošů, které mu po bezdětné Elišce připadly jako královská odúmrť.

Zikmund Lucemburský ustanovil dědicem českého království svého zetě, rakouského vévodu Albrechta Habsburského. Menhart z Hradce se také přikláněl k volbě vévody Albrechta (stejně jako ostatní konzervativní kališníci) i přes to, že mu na začátku 30. let Albrechtovi vojáci pustošili statky na jihovýchodě Čech a přepadávali jeho poddané.¹⁸⁴ Důvodem tehdy bylo Menhartovo kališnické vyznání a jeho spolupráce s tábory. Nyní však byla jiná situace a zvolení Albrechta Habsburského králem slibovalo zemi mír a potřebnou konsolidaci poměrů.

¹⁷⁹ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 183.

¹⁸⁰ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 183.

¹⁸¹ SOA v Třeboni – Jindřichův Hradec. Rodinný archiv pánů z Hradce, listina inv. č. 87, sig. 111 z 20. 4. 1437. August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl IV.* s. 40.

¹⁸² František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 184.

¹⁸³ SOA v Třeboni – Jindřichův Hradec. Rodinný archiv pánů z Hradce, listina inv. č. 82, sig. 106 z 21. 6. 1433.

¹⁸⁴ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 60.

Po Zikmundově smrti se stal místodržitelem v Čechách Oldřich Celský, příbuzný císařovny vdovy Barbory. Jeho poradci byli Menhart z Hradce, Hanuš z Kolovrat a Hynek Krušina ze Švamberka.¹⁸⁵

V prosinci 1437 se v Praze sešel sněm, na němž katolíci i kališníci zvolili králem Albrechta Habsburského.¹⁸⁶ Poté se dohodli vyslat za Albrechtem do Vídně poselstvo s několika požadavky, které by měl splnit, aby byl přijat za českého krále. Jednalo se o potvrzení kompaktát, připojení Moravy k zemím Koruny České (na Moravě nevládl Zikmund, ale věnoval ji právě Albrechtovi a své dceři Alžbětě), připojení Rakouského vévodství ke Koruně České a propuštění královny vdovy Barbory z vězení, kam ji Zikmund pár dnů před smrtí poslal. Ale středoví kališníci v čele s Hyncem Ptáčkem z Pirkštejna chtěli, aby se králem stal bratr polského krále Vladislava Kazimír Jagellonský.

Na sněmu byli do poselstva zvoleni Menhart z Hradce, Oldřich z Rožmberka, Aleš Holický ze Šternberka, Petr z Michalovic a několik nižších šlechticů. Poté se uskutečnila volba šesti hejtmanů, kteří měli spravovat zemi, dokud nebude zvolen nový král. Zvoleni byli Menhart z Hradce, Oldřich z Rožmberka, Aleš Holický ze Šternberka, Mikuláš Zajíc z Hazenburka, Hanuš z Kolovrat a Zikmund z Vartenberka.¹⁸⁷

Táborská skupina vedená Bedřichem ze Strážnice, spolupracující se skupinou Jana Velvara však s volbou Albrechta Habsburského nesouhlasila a rozhodla se v lednu 1438 obsadit Prahu a tím zabránit Albrechtově korunovaci.¹⁸⁸ Akce však byla prozrazena a pražský purkrabí Menhart z Hradce s Hanušem z Kolovrat 21. 1. 1438 nařídili staroměstským a novoměstským radním, aby zatkli podezřelé z tohoto spiknutí – Václava Duršmida, Mikuláše Kněževského, Jana Hedvika, Mikuláše Obselka, Jana Velvara, Mikuláše Humpolce, Martina Vlašimského a Matěje Drdáka. Poslední čtyři byli internováni dva roky na Karlštejně, jehož purkrabím byl právě Menhart z Hradce a zbylí skončili na hradě Žebráku, který vlastnil Hanuš z Kolovrat.¹⁸⁹ Z něj se však vězňům podařilo v květnu 1439 utéct.¹⁹⁰ Karlštejnští vězni byli propuštěni na základě listu mírného z ledna 1440.¹⁹¹

¹⁸⁵ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1437 – 1526*, s. 38 – 39.

¹⁸⁶ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české*, sv. VI., s. 40.

¹⁸⁷ *České země v letech 1437 – 1526*, s. 21.

¹⁸⁸ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české*, sv. VI., s. 41.

¹⁸⁹ Petr ČORNEJ, *Světla a stíny husitství*, s. 308.

¹⁹⁰ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české*, sv. VI., s. 41. Václav HÁJEK z Libočan, *Kronika česká*, s. 957.

¹⁹¹ Petr ČORNEJ, *Světla a stíny husitství*, s. 183.

Delegace se s vévodou Albrechtem setkala v dubnu 1438. Když Albrecht odsouhlasil všechny body kromě jednoho (připojení Rakous ke Koruně české), byl v květnu na sněmu v Praze zvolen katolíky a umírněnými kališníky českým králem. V červnu přijel s třítisícovým průvodem do Čech. Dne 29. 6. 1438 se v Praze konala Albrechtova korunovace, které se zúčastnil i Menhart z Hradce se svým synem Oldřichem. Při korunovaci nesli korunu čtyři páni – Menhart z Hradce, Oldřich z Rožmberka, Mikuláš Zajíc z Hazenburka a Hanuš z Kolovrat. Po korunovaci následoval slavnostní průvod Prahou, na níž nového krále doprovázeli také Oldřich z Rožmberka, nesoucí korunovační jablko a Menhart z Hradce, který nesl žezlo. Korunovace měla pro českou šlechtu symbolický význam, neboť tím, že Albrecht Habsburský nebyl potomkem Zikmunda Lucemburského a tudíž přímým dědicem českého království, byl zvolen králem právě z rozhodnutí české šlechty. Následující den svolal Albrecht všechny významné šlechtice z Čech, Moravy, Rakous a Uher a žádal je o vytvoření jednoty proti všem nepřítelům jeho zemí. Všichni šlechtici souhlasili a souhlas stvrdili svými pečetěmi. Již v srpnu král Albrecht se svým vojskem oblehl město Tábor,¹⁹² v němž se sdružovali lidé odmítající ho uznat za českého krále. Tam se dozvěděl o tajném spiknutí katolíka a jeho spojence Zikmunda z Vartenberka, který měl údajně v plánu Albrechta zavraždit. Okamžitě byl zadržen, odvezen na Menhartovo sídlo do Jindřichova Hradce a umístěn ve věži v hladomorně, kde byl umořen hladem.

V říjnu 1439 však Albrecht Habsburský nečekaně zemřel na úplavici, kterou se nakazil při výpravě v Uhrách.¹⁹³ Jeho smrt v českém království veřejně oznámili Menhart z Hradce a Oldřich z Rožmberka.¹⁹⁴ Tím v českém království začalo dlouhé období interregna trvající 14 let.

2.4. Menhart z Hradce v době interregna 1440 - 1447

Po smrti Albrechta Habsburského se rozhořel boj mezi koncepcemi tří politických směrů. Radikální husité vedení Bedřichem ze Strážnice byli stranou nejslabší a neměli přímý vliv na

¹⁹² Po smrti Albrechta Habsburského předložil Oldřich z Rožmberka Menhartovi z Hradce účet na 4000 dukátů za táborskou výpravu, které chtěl proplatit. Menhart byl ochoten tuto žádost projednat na sněmu v Hradci. Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III, Věk poděbradský I. s. 434.* František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1, s. 190.*

¹⁹³ Václav HÁJEK z Libočan, *Kronika česká, s. 958.* Albrecht Habsburský zemřel v Dlouhé Vsi nedaleko Budína na nadměrné požívání melounů. Byl převezen do Bělehradu, kde byl s poctami pochován.

¹⁹⁴ Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka, s. 87.*

českou politiku. Tu ovládly dva hlavní směry – katolicko - konzervativní, v jehož čele stáli Menhart z Hradce a Oldřich z Rožmberka a středový, vedený Hyncem Ptáčkem z Pirkštejna. Konzervativní kališníci stále více splývali s katolickou stranou – měli podobnou koncepci i program, kterým bylo vytvořit ze slabého a rozvráceného českého státu silný stavovský stát a začlenit jej mezi evropské země. Pro tento svůj cíl by se neváhali zříct ani kompaktát.¹⁹⁵ Kališnicko – katolický směr nepovažoval dodržování kompaktát za zvlášť důležité, ale snažili se o kladné vztahy jak s římskou církví, tak s jinými evropskými panovníky. Naopak pro stranu středu, k níž náleželi kromě Hynceho Ptáčka z Pirkštejna také Jiří z Poděbrad, Bohuš a Zdeněk Kostkové z Postupic, Jan Smiřický, Mikuláš Trčka z Lípy, Jan Hertvík z Rušínova Jindřich ze Stráže nebo Beneš Mokrovouský z Hustiřan,¹⁹⁶ bylo dodržování kompaktát základem politické stabilizace a konsolidace českých zemí.

Měsíc po smrti Albrechta Habsburského svolal pan Menhart do Jindřichova Hradce sjezd české šlechty, jehož výsledkem bylo svolání paralelního sněmu (v Praze měla jednat strana konzervativní a v Mělníce strana středová) na prosinec 1439.¹⁹⁷ Začátkem ledna 1440 se v Praze za přítomnosti všech pánů, zemanů i měst konala porada o tom, jak by měli v této nastalé situaci dále postupovat a co by bylo pro jejich království nejlepší. Koncem ledna 1440 se v Praze konal sněm, kterého se účastnila kališnická i katolická šlechta. Dohodli se zde na nutnosti uzavřít mír a nastalou situaci řešit poklidně. Z této dohody vzešel tzv. List mírný (přílohy č. 10, 11),¹⁹⁸ který stvrzoval platnost kompaktát, potvrzení Jana Rokycany pražským arcibiskupem¹⁹⁹ a zavazoval se obnovit stav z roku 1438.²⁰⁰ Praktickým výsledkem tohoto míru bylo zřízení krajských landfrýdů za účelem větší bezpečnosti a lepší organizovanosti země. Do landfrýdní organizace byla začleněna veškerá šlechta i města všech krajů bez rozdílu vyznání. V každém kraji byli do landfrýdní organizace zvoleni jeden až dva hejtmané. Hejtmany Prahy byli zvoleni umírnění kališníci Menhart z Hradce a Hanuš z Kolovrat, hejtmanem Bechyňska se stal Oldřich z Rožmberka, hejtmanem Žatecka byl Aleš Holický ze Šternberka a hejtmanem Boleslavska byl zvolen Jiří z Poděbrad. Do čela východočeských landfrýdů byl zvolen Hynce Ptáček z Pirkštejna, který se stal také hejtmanem Kouřimska.²⁰¹ Také se zde projednávala otázka, kdo by mohl být příštím českým králem. Alžběta

¹⁹⁵ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 238.

¹⁹⁶ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 238.

¹⁹⁷ Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III, Věk poděbradský I*, s. 464. František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce I/1*, s. 190.

¹⁹⁸ SOA v Třeboni – Jindřichův Hradec. Sbirka pergamenů, listina inv. č. 88, sig. 115 z 29. ledna 1440 v Praze.

¹⁹⁹ Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, s. 88.

²⁰⁰ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 240.

²⁰¹ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české, sv. VI.*, s. 62 – 63.

Lucemburská, vdova po králi Albrechtovi Habsburském, čekala tehdy dítě. Pro rozhodování, kdo se stane příštím králem, byla tato skutečnost zásadní. Pokud by se jí narodil syn, byl by dědicem českého království on, což se také 22. února 1440 narozením Ladislava Pohrobka (latinsky řečeného posthumus) stalo. Opět se však mezi politickými směry objevily diference, neboť zatímco katolíci a konzervativní kališníci hájili nároky prince Ladislava, středový směr v čele s panem z Pirkštejna nechtěl na českého krále čekat dalších 14 let a chtěl do doby, než Ladislav bude schopen převzít vládu, zvolit si jiného krále. Oldřich z Rožmberka byl v písemném styku s královnou vdovou Alžbětou (ale také s novým římským králem Fridrichem III., rakouskými vévody i církevními hodnostáři)²⁰² a sliboval jí, samozřejmě za finanční odměnu, že bude hájit její a Ladislavovy zájmy. Což bylo také v jeho vlastním zájmu, jelikož to poslední, co by si přál, byl mocný panovník v Čechách. Naopak jemu šlo o podíl na moci v království.²⁰³ Navíc bezvládí v zemi Rožmberkovi umožnilo nepozorovaně falšovat listiny,²⁰⁴ které pocházejí právě z období interregna. Menhart z Hradce sice tak daleko jako Rožmberk nedošel, ale i jemu tato situace mohla vyhovovat. Z titulu nejvyššího pražského purkrabího se stal nejmocnějším mužem v království. Na druhou stranu však pravděpodobně toužil po vládě panovníka, která by zemi přinesla potřebnou konsolidaci a mír. To byl nejspíše důvod, proč nejen kališníci, ale také katolíci v čele s Oldřichem z Rožmberka, kterému královna vdova pro nedostatek peněz nemohla vyplatit finanční hotovost,²⁰⁵ na sněmu v Praze v červnu 1440 zvolili Menhart z Hradce, Oldřich z Rožmberka, Hynce Ptáček z Pirkštejna, Jiří z Poděbrad, Jan Švihovský z Rýzmbeka, Hanuš z Kolovrat, Aleš Holický ze Šternberka, Aleš Vřešťovský z Rýzmbeka a další²⁰⁶ českým králem synovce manželky Václava IV. Žofie Bavorské, Albrechta Bavorského, který vyrůstal v Praze a uměl česky. Byla to první volba českého panovníka, kterého si česká šlechta sama vybrala a zvolila. V čele poselstva za ním vyslaného, složeného ze čtyř pánů, čtyř rytířů a zástupců měst byli Menhart z Hradce, Oldřich z Rožmberka, Hynce Ptáček z Pirkštejna a Jiří z Poděbrad. Oldřichovi z Rožmberka však mnoho nezáleželo na tom, kdo se stane českým králem, ale šlo mu o to, kdo bude ochoten za jeho podporu zaplatit více. Když však zjistil, že není žádný kandidát, který by měl buď zájem o vládu v Čechách, nebo dostatečné finance, vrátil se k podpoře nároků Ladislava, syna Albrechta Habsburského, což fakticky znamenalo bezvládí.²⁰⁷ Albrecht Bavorský však kvůli nejistým vnitrostátním i mezinárodním poměrům,

²⁰² Petr ČORNEJ, *Království dvojího lidu*, s. 16.

²⁰³ Petr ČORNEJ, *Království dvojího lidu*, s. 16.

²⁰⁴ Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, s. 96 – 98.

²⁰⁵ Petr ČORNEJ, *Království dvojího lidu*, s. 64.

²⁰⁶ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. VI., s. 68.

²⁰⁷ Rudolf URBÁNEK, *Husitský král*, s. 56.

možná také kvůli silnému postavení české šlechty a jejich podmínkám, které pro něj byly nepřijatelné, a také kvůli podněcování Oldřicha z Rožmberka, s nímž měl v Koubě bavorský vévoda několik soukromých schůzek,²⁰⁸ českou korunu odmítl. Na Albrechtovo odmítnutí měli jistě vliv také římský král Fridrich III., který Albrechtovi Bavorskému napsal, aby „toho, zač bude od Čechův žádán, nečinil a cizí věci na se nebral“²⁰⁹ a vdova Alžběta Lucemburská, která vyzývala Albrechta v listině ze dne 31. 7. 1440, ať jako „křesťanský, spravedlivý kníže“²¹⁰ jednání s Čechy odmítne, neboť hájila práva svého syna na české země. Alžběta Lucemburská zemřela již v prosinci 1442 a poručníkem Ladislava Pohrobka se stal římský král Fridrich III. Habsburský, kterému roku 1443 nabídla skupina Hynce Ptáčka z Pirkštejna českou korunu nebo alespoň správcovství v Čechách. Fridrich III. českou korunu odmítl, ohledně správcovství se jasně nevyjádřil.²¹¹ Do správcovství se mu však příliš nechtělo, neboť se v říjnu 1443 v přítomnosti Menharta z Hradce a Oldřicha z Rožmberka vyjádřil, že pokud by přijal správcovství Čech, bylo by to jen na dálku.²¹² V lednu 1444 se na sněmu v Praze vyhrotil spor mezi Oldřichem z Rožmberka a Hyncem Ptáčkem z Pirkštejna kvůli Ladislavovým nárokům na český trůn. Poté, co páni z Pirkštejna a z Rožmberka opustili sněm, čeští páni uznali nároky Ladislava Pohrobka na český trůn. Již od roku 1441 vyslali za římským králem několik poselstev v čele s Menhartem z Hradce o vydání Ladislava do Čech (například v roce 1441 strávil Menhart z Hradce v čele delegace žádající vydání Ladislava Pohrobka na dvoře Fridricha III. půl roku, kdy se pro Menhartovu nepřítomnost v Praze nekonal zemský sněm). V roce 1443 jel v čele delegace opět k římskému králi se žádostí o vydání „krále Ladislava děťátka“.²¹³ Pro neúspěšnost dosavadních akcí se o rok později této delegace již neúčastnil. Roku 1446 však opět jel za Fridrichem III. se zprávou, že šlechta na českém sněmu stanovila roční lhůtu, do které musí Fridrich III. vydat Ladislava Pohrobka do Čech.²¹⁴ Ale Fridrich III. odmítal Ladislava vydat, takže i tato Menhartova cesta skončila neúspěchem.

Dalším důvodem neúčasti Menharta z Hradce v delegaci do Vídně byl spor mezi ním a Hyncem Ptáčkem z Pirkštejna. Hynce Ptáček měl za manželku dceru bratrance Menharta z Hradce, Oldřicha Vaváka mladšího, který Menhartovi roku 1421 odkázal Jindřichův Hradec a Počátky s podmínkou, že provdá a vyplatí věno jeho dceři Anně. Menhart z Hradce během

²⁰⁸ Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, s. 89.

²⁰⁹ Václav HÁJEK z Libočan, *Kronika česká*, s. 962.

²¹⁰ Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III, Věk poděbradský I*, s. 540.

²¹¹ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české, sv. VI., s. 55, 88.*

²¹² Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české, sv. VI., s. 88.*

²¹³ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce I/1*, s. 191.

²¹⁴ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české, sv. VI., s. 92.*

husitské revoluce Annu provdal za Hynceho Ptáčka z Pirkštejna, ale celé věno jí nevyplatil. Hynce Ptáček se do politiky zapojil až po bitvě u Lipan. V první polovině 30. let měl blízko k politické linii Menharta z Hradce, ovšem později se jejich politické představy začaly značně lišit. Zatímco se Menhart z Hradce stále více klonil ke katolíkům, pan z Pirkštejna zaujímal stanovisko středové, které bylo od smrti Zikmunda Lucemburského v opozici proti konzervativním kališníkům a katolíkům. Tím spolupráce pánů z Hradce a z Pirkštejna skončila a od roku 1444 mezi nimi vypuklo nepřátelství. Hyncemu Ptáčkovi nejspíše došla trpělivost ohledně nesplaceného věna a v dubnu 1444 pan z Pirkštejna přepadl a pobořil hrad Bílkov patřící Menhartovi z Hradce. Menhart řešil tento spor soudně. Hynce Ptáček však v srpnu toho roku zemřel, takže se Menhart soudil o Bílkov s vdovou po něm Annou z Hradce. V roce 1447 u soudu Menhart řekl: „Hynče z Pirkštejna, muž někdy její, v této mírné zemi, nočním během a mocí vpadl mi v hrad můj Bílkov a v ta zboží se uvázal, kterýchž já jsem byl držení a ona to vedúci v ten hrad a v ta všechna zboží se uvázavši, toho mi nechce sstúpiti“.²¹⁵ Spor se za Menhartova života nevyřešil. Bílkovské panství se vrátilo Menhartovu synovi Oldřichovi z Hradce až na začátku 50. let 15. století.

Po smrti Hynceho Ptáčka z Pirkštejna se vůdcem východočeských landfrýdů, a tím jedním z nejmocnějších mužů v zemi stal Jiří z Poděbrad,²¹⁶ který měl rozhodující význam pro další osudy Menharta z Hradce.

Menhartovi z Hradce však neškodil pouze pan z Pirkštejna, ale zbytky radikálních husitů, kteří měli stále v paměti bitvu u Lipan, dále napadali a plenili statky pánů z Hradce i z Rožmberka. Když se páni potřebovali navštívit, musel s nimi jet ozbrojený průvod. Například roku 1441 Menhart z Hradce Rožmberkovi z Benešova napsal: „Službu swú wzkazuji, urozený pane a bratře milý! A prosím tebe, aby swé towaryše s Jankem purkrabí zajtra buohdá welmi ráno do Lédwého proti mně poslal. Nebť sem již děkujíc pánu bohu s nocí do Benešowa přijel, ačkoli jsa truden a dosti nebezpečen, nebť je o mé jjezdě weliký úklad uložen, jakožť tě toho sám lépe z úst zprawím. Dán w Benešowě, den buožieho narození.“²¹⁷

V září 1447 se konal sjezd v Jindřichově Hradci, jehož se účastnili Menhart z Hradce, Oldřich z Rožmberka, Jiří z Poděbrad, Aleš Holický ze Šternberka, Hanuš z Kolovrat, Jan Siřický a

²¹⁵ Podle Františka Teplého přepadl Hynce Ptáček z Pirkštejna Menhartovi neznámo jaká panství již roku 1438. František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 190.

²¹⁶ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1437 – 1526*, s. 56.

²¹⁷ František PALACKÝ, *Archiv český, čili staré písemné památky české i moravské, dopis č. 4.*

další,²¹⁸ kde opět jednali o vyslání delegace s cílem přivést Ladislava Pohrobka do Čech. Ještě před vysláním delegace jim přišlo psaní od kancléře Fridricha III. Prokopa z Rabštejna, v němž římský král české šlechtě psal, že jim Ladislava „do let jeho rozumných nevydá ani do Čech, ani do Uher“.²¹⁹ Tato zpráva rozeznila politiky středu v čele s Jiřím z Poděbrad natolik, že římskému králi v dopise napsali: „Poněvadž na právní léta Ladislavova bychom dlouho čekali, jsme nuceni opatřit se jiným způsobem, abychom bez krále nebyli.“²²⁰ Římský král proti tomu podal protest. Menhart z Hradce samozřejmě také toužil po Ladislavově přítomnosti v Čechách, ale uznával Ladislavovu legitimitu a odmítal volbu jakéhokoliv jiného krále. Když navíc Jiří z Poděbrad výrok o „obstarání si panovníka jinak a jinde“²²¹ několikrát opakoval, přimělo to pana Menharta jako správce korunovačních klenotů k jejich převezení z Karlštejna na svůj hrad Velhartice, aby se nedostaly Poděbradově skupině do rukou a zabránil tak případné korunovaci nějakého jejich „panovníka odněkud“.²²² K volbě jiného panovníka sice nedošlo, ale již tehdy se schylovalo k přeskupení politické moci ze směru konzervativního na směr středový, k čemuž mělo brzy dojít definitivně.

2.5. Střet Menharta z Hradce s Jiřím z Poděbrad 1448 – 1449

V těchto letech stále probíhal církevní koncil, který od roku 1439 zasedal ve Florencii. Vyostřily se na něm spory mezi zastánci svrchovanosti papeže (papalismus) a konciliarismu, které měly za následek zdvojení koncilu – zastánci konciliarismu nadále jednali na paralelním koncilu v Basileji, kde v roce 1439 zvolili Amadea VIII. Savojského vzdoropapežem Felixem V., čímž znovu vzniklo papežské schizma. Boj mezi nadřazeností papeže či koncilu přesáhl sféru koncilu a zasáhl do sféry světské, kdy katoličtí panovníci podpořili papeže Eugenia IV. proti vzdoropapeži a tím také zastánců konciliarismu. Papež však kompaktáta nikdy výslovně neuznal²²³ - na rozdíl od zástupců koncilu, kteří byli dohodě s husity přístupnější. Roku 1446 se na sněmu v Čáslavi rozhodlo vyslat na koncil do Florencie české poselstvo s cílem potvrzení kompaktát a uznání Jana Rokycany v úřadu arcibiskupa papežem. Když však česká

²¹⁸ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 193.

²¹⁹ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 193.

²²⁰ Tamtéž, s. 193.

²²¹ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české, sv. VI.*, s. 105.

²²² Neví se přesně, kdo a kdy korunovační klenoty převezl na Velhartice, zda Menhart z Hradce před svým zatčením, nebo jeho syn Oldřich až po Menhartově zatčení. Obě verze působí věrohodně. Petr Čornej se ve svých knihách *Velké dějiny země Koruny české a Světla a stíny husitství* přiklání k první možnosti a k té se v této práci kloním i já.

²²³ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české, sv. VI.*, s. 93.

delegace dorazila do Florencie, byl již papež Eugenius po smrti²²⁴ a novým papežem byl zvolen Mikuláš V., který v únoru 1448 podepsal s Fridrichem III. vídeňský konkordát. Na papežovu stranu se postavili také pražská kapitula, univerzita a katolíci v čele s Oldřichem z Rožmberka.²²⁵ Česká delegace na koncilu jednala s Mikulášem V. a římskou kurií v čele s kardinálem Juanem Carvajalem, pro které byla kompaktáta jen provizorní záležitostí a neměli zájem je znovu potvrzovat. Římská kurie vyslala do Čech ve funkci papežského legáta kardinála Carvajala, aby zde projednal možnost uznání kompaktát.

Legát Carvajal přijel do Prahy 1. 5. 1448, kde byl vítán katolíky a konzervativními kališníky. V jeho průvodu byli i pan Menhart z Hradce, pan Oldřich z Rožmberka a další čeští páni,²²⁶ kteří se s ním setkali už v Benešově. Spolupráce s legátem však nebyla jednoduchá. Když byl na sněmu v Praze požádán o potvrzení kompaktát, vylouval se legát, že o nich mnoho neví. Až později se ukázalo, že nemá plnou moc kompaktáta potvrdit, což u mnohých vyvolalo pochyby o jeho skutečné cestě do Čech. Navíc se vyslovoval pro navrácení církevního majetku pražské arcidiecézi jako podmínku potvrzení Rokycanova arcibiskupství. Tím si proti sobě popudil mnoho představitelů vyšší i nižší šlechty, kteří se za husitských válek takto obohatili a svým odporem ke kompaktátům si zneprátelil většinu obyvatel Prahy.²²⁷ Když legát po třech týdnech odjel z Prahy i s originálem kompaktát, musel být doprovázen Příbíkem z Klenové a jeho lidmi až do Benešova, kde byl přinucen kompaktáta vrátit.²²⁸

Legátovým nejdůležitějším úspěchem během jeho pobytu v Praze bylo přestoupení Menharta z Hradce na katolickou víru.²²⁹ Jako hlavní důvod Menhartovy konverze by se dal označit obrat stoupenců konciliarismu ve prospěch stoupenců papeže, který měl ve středověku velkou autoritu. Když se většina nejen katolických spojenců pana Menharta přiklonila na stranu papeže, což pro ně mělo řadu výhod – jednak je to úzeji sblížilo s těmi státy a institucemi, které se také přidaly na papežovu stranu, jako byl například římský král Fridrich III., také to souznělo s jejich programem začlenit český stát mezi evropské státy a tím znovu navázat na mezinárodní věhlas a prestiž, které Čechy ztratily za husitských válek, a navíc tím mohli dát najevo, že otázka hereze je v českém království vyřešena – nakonec se připojil i Menhart.

²²⁴ Papež Eugenius IV. zemřel v únoru 1447 krátce poté, co podepsal konkordát s římským králem Fridrichem III. Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české*, sv. VI., s. 94.

²²⁵ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české*, sv. VI., s. 93.

²²⁶ Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III. Věk poděbradský II. s. 236 – 237*. Dostalo se mu uvítání, jakoby nový král přicházel.

²²⁷ Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III. Věk poděbradský II. s. 241 – 246*.

²²⁸ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české*, sv. VI., s. 95. Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III. Věk poděbradský II. s. 256*. Už v Praze byl průvod Karvajala zastaven a legát byl žádán o navrácení originálu kompaktát. Přes jeho výmluvy bylo dohodnuto, že vzácnou listinu vydá v Benešově.

²²⁹ Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III. Věk poděbradský II. s. 248*.

Tuto koncepci Menhart také zastával a byla mu bližší než důsledné lpění na kompaktech. Jistě by byl raději, kdyby je papež schválil, ale měl – li si vybrat mezi kompakty neuznanými papežem nebo dobrými vztahy českého království jak vůči křesťanské církvi, tak ostatním evropským státům, přiklonil se ke druhé možnosti. Jistě však měl kromě důvodu politického také důvod osobní, jakým bylo jeho náboženské přesvědčení, které se postupem času stále více přiklánělo ke katolické víře. Tuto sféru je však nemožné zanalyzovat. Jisté je jen to, že Menhart z Hradce nebyl ani skálopevným kališníkem ani katolíkem, ale celý život osciloval někde uprostřed - v mládí to bylo více směrem ke kališnické víře a později naopak k víře katolické. Nakolik byl pan Menhart „skrytý“ katolík a od kdy, není možné zodpovědět. Navíc, i kdyby od mládí smýšlel více katolicky než kališnický a přesto zůstal kališníkem, bylo by to jeho právo.

Zpráva o Menhartově konverzi ke katolické víře se brzy dostala na veřejnost a vzbudila v obyvatelích Prahy obavy o udržení kališnické víry. Mnozí Menhartovu konverzi hodnotili jako zradu kompaktát a přidali se ke straně Jiřího z Poděbrad. V červnu 1448 se v Kutné Hoře konal sjezd východočeských landfrýdů. Jejich vůdce Jiří z Poděbrad zde prosadil sjednocení landfrýdů, které se ustavily v tzv. Poděbradskou jednotu, jejímž správcem se stal.²³⁰ Cílem Jednoty bylo zajistit dodržování kompaktát za každou cenu, což v tomto případě znamenalo zmocnit se Prahy a zbavit vlivu katolicko – kališnický směr, který měl Prahu v moci. Jiří z Poděbrad tento cíl pečlivě naplánoval, aby mohl přesunout vojsko k Praze a nevzbudit podezření. Členové Jednoty oficiálně hlásali své plány o chystané výpravě proti saskému vévodovi Vilémovi III., který měl za manželku dceru Albrechta Habsburského Annu a nárokoval si tak české země. Také uzavřeli mír s hejtmanem plzeňského landfrýdu a Chebska Hynkem Krušinou ze Švamberka,²³¹ čímž mu zabránili vyslat pomoc Pražanům v čele s Menhartem z Hradce, kteří ho o pomoc skutečně požádali. Navíc se Jiřímu z Poděbrad podařilo vylákat Oldřicha z Rožmberka za Fridrichem III. do Vídně pod záminkou, že jedině on u Fridricha III. může záležitost příjezdu Ladislava Pohrobka do Čech vyjednat,²³² čímž se zbavil nejnebezpečnějšího protivníka.

1. září již obyvatelé Prahy z hradeb viděli vojsko a věděli, k čemu se schyluje. Menhart z Hradce psal dopisy spojencům a přátelům se žádostí o pomoc. Dochoval se jeho dopis z 1. 9. 1448 hejtmanovi plzeňského landfrýdu Hynkovi Krušinovi ze Švamberka, kde Menhart píše: „Urozenému pánu, panu Hynkowi Krušině z Šwamberka, haitmanu kraje Chebského,

²³⁰ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české, sv. VI., s. 96.*

²³¹ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české, sv. VI., s. 97.*

²³² Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka, s. 121.*

příteli našemu dobrému. Službut' swú wzkazujeme, urozený pane, příteli náš dobrý, Twé M (Milosti). Jakož ste nám před sím wzkázali, žeby nám lidi swé chtěl poslati i sám přijeti, kdyžby nám bylo potřebie a wědět' bylo dáno: již potřebiet' toho jest, nebt' se nám škody veliké dějí bez winy a neřádně, i k městu' se nám již blízie. Protož milý pane TM (Tvé Milosti) prosíme, rač nám lidí jjezdnych sto koní neb což muožeš nemeškaje poslati. A wěřimet' i ufáme, že tiem dlíti nikoli nebudeš, ne pro naše toliko ale i obecné všeho králowstwie dobré, a w tůž odplatu nebo lepší. Nebt' sú nám již i odpowědělí. Dán w neděli, den S. Jilje, anno domini XLVIII. Meinhart z Hradce, najwvyšší purkrabie Pražský, purkmistří a rady i obce starého i nowého měst Pražských²³³ Hynek Krušina ze Švamberka však vojsko na pomoc Praze vyslat nesměl.

Brzy ráno 3. 9. 1448 se Jiří z Poděbrad zmocnil Prahy. Hejtman Prahy Hanuš z Kolovrat ještě ten den uprchl, stejně jako týnský farář Jan Papoušek ze Soběslavi, který našel útočiště v Jindřichově Hradci u Jana Teleckého a Menharta syna Oldřicha z Hradce. Menhart z Hradce uprchnout nestačil a skrýval se - vyzradil ho však nožič Jan Klamperna. Jiří z Poděbrad zbavil Menharta všech úřadů (nejvyššího pražského purkrabího, karlštejnského purkrabího a pražského hejtmana), zajal ho²³⁴ a uvěznil na svém hradě v Poděbradech. Nejvyšším pražským purkrabím jmenoval katolíka Zdeňka ze Šternberka²³⁵ a zrádce Klamperna získal místo v městské radě.²³⁶

Zatímco byl Menhart z Hradce vězněn na Poděbradech, jeho syn Oldřich se zasazoval o jeho propuštění. V dopisu Oldřichovi z Hradce se Jiří z Poděbrad vyjádřil, že se Menhartovo konání posoudí na sněmu, plánovaném na říjen 1448.²³⁷ Z tohoto sněmu však sešlo. Skutečným důvodem Menhartova zajetí Jiřím z Poděbrad byly korunovační klenoty, které měli páni z Hradce v moci a o které měl Poděbrad zájem.²³⁸ Nabízel Oldřichovi z Hradce propuštění jeho otce výměnou za korunovační klenoty. Oldřich, nyní správce Karlštejna²³⁹ střežící korunovační klenoty na Velharticích,²⁴⁰ na tuto výměnu nepřistoupil a nejspíše by s výměnou nesouhlasil ani pan Menhart. Přestože byl držen v zajetí v důstojných podmínkách

²³³ František PALACKÝ, *Archiv český, čili staré písemné památky české i moravské, dopis č. 20.*

²³⁴ Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka, s. 119.*

²³⁵ Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka, s. 121.* Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III. Věk poděbradský II. s. 315.*

²³⁶ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české, sv. VI., s. 99.*

²³⁷ Petr ČORNEJ, *Království dvojího lidu, s. 104 – 105.*

²³⁸ Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III. Věk poděbradský II. s. 331.*

²³⁹ Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka, s. 121.*

²⁴⁰ Oldřich z Hradce se pokládal za správce korunovačních klenotů a zacházel s nimi podle své vůle. Například na Velharticích ukázal korunovační klenoty Bedřichovi ze Strážnice a propůjčil mu do zástavy za nezaplacený dluh zlatý kříž z královského pokladu. Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české, sv. VI., s. 104.*

hodných svého postavení, touha po svobodě a zmaření všeho, čeho dosáhl, mohly přispět k jeho nemoci (onemocněl v lednu 1449). Po tomto zjištění měl Jiří z Poděbrad obavu, aby mu Menhart v zajetí nezemřel a on nebyl obviněn, že k jeho smrti přispěl, proto ho 1. února propustil.²⁴¹ Menhart z Hradce však 3. 2. 1449 zemřel ve věku asi 50 let v Říčanech cestou na Karlštejn. Arnošt z Leskovce a Jan z Hrádku odvezli jeho tělo do Jindřichova Hradce, kde byl v rodinné hrobce pohřben.²⁴²

Po smrti Menharta z Hradce se nepřátelství mezi katolicko – kališnickou koalicí a Poděbradskou jednotou ještě zintenzivnilo, neboť většina českých pánů podezírala Jiřího z Poděbrad, že dal Menharta z Hradce otrávit. Začátkem února 1449 se konal ve Strakonících sjezd katolicko – kališnické koalice, na němž se 8. 2. 1449 utvořila tzv. Strakonická jednota,²⁴³ což byl svaz namířený proti Poděbradské jednotě. V čele Strakonické jednoty stáli Oldřich z Rožmberka, Oldřich z Hradce, Jan Telecký z Hradce, Hynek Krušina ze Švamberka, Jan Švihovský z Rýzmburka, Bedřich ze Strážnice, velkopřevor johanitů Václav z Michalovic a další.²⁴⁴ Boje Strakonické jednoty s jednotou Poděbradskou však nebyly úspěšné a po roce 1452, kdy se stal Jiří z Poděbrad zemským správcem, obě jednoty zanikly. O rok později byl Ladislav Pohrobek korunován českým králem, čímž se situace v Čechách částečně zklidnila. Od šedesátých let 15. století nastala druhá fáze náboženských válek trvajících až do Kutnohorského náboženského míru v roce 1485.

V té době již žila jen telecká větev pánů z Hradce, představovaná potomky Jana Teleckého, jimž Menhartův syn Oldřich z Hradce odkázal svá panství, neboť Jan Telecký zemřel rok před Oldřichem. Smrtí Oldřicha z Hradce – syna Menharta z Hradce vymřela v roce 1453 hradecká větev pánů z Hradce.

²⁴¹ Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III. Věk poděbradský II.* s. 348 – 349. Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, s. 121.

²⁴² Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III. Věk poděbradský II.* s. 348 – 349.

²⁴³ Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české*, sv. VI., s. 105.

²⁴⁴ Internetové stránky Poslanecké sněmovny ČR. *Digitální knihovna České sněmy* [online]. 2015. [cit. 31. 7. 2015]. Dostupný z WWW: http://www.psp.cz/eknih/snemy/ac/vol02/t0023_00.htm

Závěr

Na závěr se pokusím zanalyzovat vztah a povahu Menharta z Hradce a Oldřicha z Rožmberka – dvou nejmocnějších mužů své doby, kteří se spojili proti dalšímu mocnému uskupení vedenému muži neméně mocnými – Hyncem Ptáčkem z Pirkštejna a jeho nástupcem Jiřím z Poděbrad, kterému se podařilo pány z Hradce a z Rožmberka porazit a stát se na mnoho let nejmocnějším mužem v zemi.

Zbývá ještě zodpovědět otázku, jaký Menhart z Hradce vlastně byl. Myslím, že více než výpovědi současníků či historiků hovoří za Menharta jeho činy. Přesto není jistě bez významu na tomto místě zmínit pár citací historika a současníka pana Menharta Eney Silvia Piccolominiho. Zařadila jsem zde také zprávy o Oldřichovi z Rožmberka a pokusím se tyto významné osobnosti zkomparovat a poté stručně zhodnotit celou práci.

Jak již bylo uvedeno výše, Menhart z Hradce a Oldřich z Rožmberka byli nejspíše již od dětství přáteli. Povahově byli asi dost odlišní, ale spojovala je stejná politická linie a stejný cíl – zbavit zemi vlivu radikálních husitů, nastolit mír a než se vlády ujme právoplatný panovník, zajistit vládu v zemi sami (Oldřich z Rožmberka toto alespoň úspěšně předstíral). V otázce víry nebyl Menhart z Hradce radikální, a přestože byl většinu svého života utrakvistou, byl „nábožensky snášenlivý“ a právě tím se lišil od mnohých svých současníků.²⁴⁵ Zatímco byl Menhart spíše diplomat, který toužil po kariéře vysokého zemského úředníka, vykonávajícího zodpovědně svůj úřad a řídícího zemi²⁴⁶ v době nepřítomnosti panovníka, Oldřich také toužil po vlivu, ale užíval odlišné prostředky. Dalo by se říct, že zatímco pro Menharta byla kariéra důležitější než majetek, Oldřich dával přednost vlivu vycházejícího z velikosti svého majetku.²⁴⁷ Jeho cílem bylo vytvořit silné rožmberské dominium²⁴⁸ ovládající téměř celé jižní Čechy s centrem v Českém Krumlově, což se mu skutečně podařilo. Sám se tituloval „Vladař domu rožmberského“.²⁴⁹ Ačkoliv neměl magnát Oldřich žádnou zemskou funkci, byl nejbohatším a nejvlivnějším šlechticem v Českém království.²⁵⁰ Na jednání zemského soudu směl rožmberský vládce sedět hned po pravici panovníka, kterého také osobně navštěvoval.²⁵¹

²⁴⁵ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 184.

²⁴⁶ Podle Pavla JURÍKA byl Menhart spolehlivý a čestný. *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czernínů*, s. 78.

²⁴⁷ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 55.

²⁴⁸ Vlastnil například hrady Třeboň, Mejdštejn, Velešín, Choustník, Nové Hrady. Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 55.

²⁴⁹ Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, s. 108 – 109.

²⁵⁰ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 54.

²⁵¹ Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 55.

Povahově byl však Oldřich z Rožmberka „nespolehlivý“ – byl lakotný,²⁵² vždy sledoval v první řadě své vlastní zájmy a vlastní prospěch.²⁵³ Například roku 1444 v dopise římskému králi Fridrichovi III. žádal 4000 zlatých za prosazení uznání nároků Ladislava Pohrobka na český trůn a na vojsko proti táborům, pravý záměr se však týkal zlepšení jeho finanční situace.²⁵⁴ Užíval k tomu však ne zrovna čestné praktiky jako uplácení, zastrašování a falšování listin – pro věhlas svého rodu vytvořil několik falz s výsadami, které měli Rožmberkům udělit již nežijící čeští panovníci a které jim byly pro nerozpoznání padělků uděleny.²⁵⁵ Šířil také legendu, podle které byli Rožmberkové potomky italského šlechtického rodu Orsini,²⁵⁶ čemuž uvěřila řada následných Rožmberků. Roku 1447 nechal dokonce popravit nižšího šlechtice Jana Smila z Křemže,²⁵⁷ aby se mohl zmocnit jeho majetku²⁵⁸ a slovy Rudolfa Urbánka: „...nerozpakoval se dát návod k přípravě jedů, aby se zbavil nebezpečných odpůrců“.²⁵⁹ František Teplý o Oldřichovi z Rožmberka napsal: „Rožmberk se líbil nejméně: měnil se s větrem, byl lstivý a ukrutný, žádná cesta k dosažení úmyslu nezdála se mu špinavou...“ Zatímco o Menhartovi z Hradce tento autor napsal: „Hradecký pán měl vážnost a moc, držel Hradčany, Karlův Týn, na tajných i otevřených jednáních zasloužil se o pokoj v zemi, o sesílení práv stavů českých, ovšem potud, pokud se to srovnávalo se zájmy krále a církve. Neměl však dost ráznosti a štěstí, ani nadání vojenské, jiné osobní schopnosti i zásluhy nemohly mu zajistiti trvalou moc...“²⁶⁰

Pro Oldřicha zkrátka účel vždy světil prostředky. Otázkou zůstává, zda o těchto jeho podvodech Menhart z Hradce věděl. Osobně se přikláním k názoru, že spíše nevěděl. Také Zikmund Lucemburský důvěřoval více Menhartovi z Hradce než Oldřichovi z Rožmberka a často se řídil jeho radami, jelikož znal povahu obou dotyčných.²⁶¹ Zde se nabízí otázka, kdo měl na chod země větší vliv. Ze své funkce Nejvyššího purkrabího pražského a karlístejnského samozřejmě Menhart z Hradce, který byl po panovníkovi druhý nejvlivnější člověk v zemi, je však možné, že fakticky větší vliv měl Oldřich z Rožmberka, jelikož z dochované korespondence je zřejmé, že Menhart částečně podléhal Oldřichově vlivu.²⁶² Sám Oldřich

²⁵² František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 183.

²⁵³ Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III, Věk poděbradský I*, s. 179.

²⁵⁴ Petr ČORNEJ, *Království dvojího lidu*, s. 79.

²⁵⁵ Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, s. 96 – 97

²⁵⁶ Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, s. 98.

²⁵⁷ Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, s. 94 – 95.

²⁵⁸ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 193.

²⁵⁹ Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III, Věk poděbradský I*, s. 180.

²⁶⁰ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 193.

²⁶¹ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce 1/1*, s. 183.

²⁶² Podle názoru Petra ČORNEJE byl Menhart z Hradce „zcela závislý na názorech Oldřicha z Rožmberka“, *Království dvojího lidu*, s. 15, což považují za tvrzení poněkud přehnané.

z Rožmberka o Menhartovi z Hradce 21. 9. 1442 Aleši Holickému ze Šternberka napsal: „ ... než když on (Menhart z Hradce) tu bude a co učiní, to je právě tak dobře, jakož bych já tam byl. Neb vieš, že je prietel náš dobrý a všeckny naše běhy vie a rozum dobrý má, i můžem se dobře v tom ubezpečiti, žeť se v ničem nepředá, ješto by bylo proti nám a tyto zemi...“.²⁶³

Je jisté, že Oldřich Menharta pro své záměry potřeboval, neboť Menhart měl ze své funkce možnost je uskutečnit. Je ale samozřejmé, že by si Menhart z Hradce nenechal nic „nařizovat“ a pokud dal na slova Oldřicha z Rožmberka, musel s ním souhlasit. Oldřich zase mohl být Menhartovým „zprostředkovatelem“ v katolických kruzích. Také je pravděpodobné, že si Menhart z Hradce nechtěl Oldřicha znepřátelit, protože jistě věděl, jaké prostředky Rožmberk vůči svým nepřátelům používá. Protože však zastávali stejnou politickou linii, většinu času se podporovali a řešili spolu různé politické záležitosti. Například 24. 11. 1441 napsal Menhart z Hradce Oldřichovi z Rožmberka v dopise: „Službu swú wzkazuji, urozený pane a bratře milý! A wěděti dáwám, žeť sem jako wčera do Hradce k wečeři přijel. Protož zdálit se, prvé nežlibychom k sněmu do Prahy jeli, žebychom se spolu někde sjeli, žebych měl s tebú o pilné věci prvé rozmluwiti.“²⁶⁴

Enea Silvio o Menhartovi z Hradce v *Historia Bohemica* napsal, že Menhart byl „muž upřímný a zdravého rozumu“,²⁶⁵ na jiném místě svého díla se o něm vyjádřil jako o „muži srdatém a správně smýšlejícím...“.²⁶⁶ Naopak Oldřicha z Rožmberka popsal jako člověka „přizpůsobujícího se vždy době“,²⁶⁷ (což však nutně nemusí být myšleno jen negativně).

Naopak v listu papeži líčil Enea Silvio Menharta z Hradce a Oldřicha z Rožmberka jako prospěcháře, kteří těžili ze sporů v Čechách a zrazovali kurii od potvrzení kompaktát, chtěli se obohatit církevními subsidiemi a sami se chopit vlády.²⁶⁸ Sám autor Rudolf Urbánek k tomu dodal, že „Menhart z Hradce je však daleko sympatičtější než Oldřich z Rožmberka“.²⁶⁹ Z tohoto rozporu je patrné, že Enea Silvio v listu papeži záměrně Menharta z Hradce přirovnal k člověku typu Oldřicha z Rožmberka a celou situaci značně zjednodušil, jelikož měl tehdy zájem poukázat na všechny Čechy jako na kacíře a prospěcháře, nejspíše aby si naklonil papeže. Neboť Enea Silvio musel být obeznámen s tím, že se o přijetí kompaktát zasazoval zejména Menhart z Hradce. Takže dle mého názoru jsou hodnověrnější informace o

²⁶³ Petr ČORNEJ, *Království dvojího lidu*, s. 77.

²⁶⁴ František PALACKÝ, *Archiv český, čili staré písemné památky české i moravské, dopis č. 3.*

²⁶⁵ Enea Silvio PICCOLOMINI, *Historie česká*, s. 171.

²⁶⁶ Enea Silvio PICCOLOMINI, *Historie česká*, s. 149.

²⁶⁷ Enea Silvio PICCOLOMINI, *Historie česká*, s. 189.

²⁶⁸ Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III, Věk poděbradský I. s. 184.*

²⁶⁹ Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III, Věk poděbradský I. s. 184.*

Menhartovi z Hradce obsaženy v Eneově knize Historie česká než ve zmíněném dopisu papeži.

Politický vzestup Menharta z Hradce začal na přelomu 20. a 30. let 15. století a plně se projevil za vlády Zikmunda Lucemburského a zejména od smrti Albrechta Habsburského v době interregna, kdy zastával tři politické úřady (nejvyšší pražský purkrabí, karlštejnský purkrabí a hejtman Prahy) a z funkce prvních dvou se stal vedle Oldřicha z Rožmberka nejmocnějším politikem v zemi. Zajímavý je jistě také jeho politický pád, který sice nenastal ze dne na den, přesto však proběhl poměrně razantně a ovlivnil jeho další život více, než životy mnohých jeho současníků. Podle mého názoru byl Menhart z Hradce politik nejen významný, ale také úspěšný, scházely mu však jisté vlastnosti hodící se k politice, jako je větší rozhodnost, menší ovlivnitelnost druhými a také umění správně odhadnout „nepřátele“. Přesto si myslím, že kdyby byla Menhartovi většina jeho současníků více podobná, mohla by se situace v Čechách vyvíjet více stabilně a bez náhlých radikálních změn. Jako jednu z předností Menharta z Hradce vnímám jeho „náboženskou snášenlivost“, která v jeho pohnuté době nebyla samozřejmostí (a která myslím byla dána nejen - poměrně rozšířenou, touhou po majetku, ale také podstatou jeho povahy).

Ve své práci jsem se snažila chronologicky popsat život českého šlechtice, pana Menharta z Hradce nejen coby významného politika, majícího v době své největší slávy zásadní vliv na chod českého království, ale také jako hradeckého pána spravujícího v neklidných dobách své statky umístěné v blízkosti statků jak radikálních kališníků, tak také katolíků a v neposlední řadě jako člověka žijícího ve složité době náboženských rozporů a krize křesťanské církve – v pozdním středověku. Pokusila jsem se také popsat jeho soukromý život, o němž se dochovaly jen střípky informací, jak je pro tuto dobu běžné. Jelikož jsem se snažila psát životní příběh jednoho člověka a ne hlubokou studii o době husitské a pohusitské, mnohé důležité informace jsou v mé práci jen zmíněny a nejsou nějak hlouběji zasazeny do kontextu, některé události „menšího“ významu zcela chybí. Je to dáno zejména odlišným zaměřením mé práce a také charakterem a délkou bakalářské práce, kdy nebylo možné pojmout dobu hlouběji a celistvěji.

Za osobně nejpřínosnější část své práce pokládám kapitolu o rodinných vztazích Menharta z Hradce, kde jsem představila důležité osobnosti hradeckého rodu a pokusila se uvést na pravou míru časté chyby zejména v novější literatuře, čerpající hlavně z literatury starší, ale často chybné a zaměňující například Jana staršího za Jana mladšího a Oldřicha Vaváka

staršího za Oldřicha Vaváka mladšího.²⁷⁰ Také jsem ve své práci vyvrátila starý názor Františka Palackého na příbuznost Menharta z Hradce, Jiřího z Poděbrad a Oldřicha z Rožmberka, který se ještě občas v literatuře objeví. Bohužel se mi do práce nepodařilo zakomponovat přehledný rodokmen pánů z Hradce, proto na toto místo přidávám rodokmen alespoň formou internetového odkazu.²⁷¹

Dle mého názoru je Menhart z Hradce velmi zajímavou osobností, která by si jistě zasloužila podrobnější bádání a vlastní monografii.

²⁷⁰ Tyto nedostatky obsahuje zejména kniha Pavla JUŘÍKA. *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czernínů*, s. 78, 79, 191, a také některé blíže nespecifikované práce.

²⁷¹ Internetové stránky. *Genealogy* [online]. 2015 [cit. 3. 8. 2015]. Dostupný z [www: http://www.genealogy.euweb.cz/bohemia/hradec.html](http://www.genealogy.euweb.cz/bohemia/hradec.html).

Seznam použitých zdrojů

Prameny:

HÁJEK, Václav z Libočan. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013. ISBN: 978-80-200-2255-4.

OTTŮV *slovník naučný: Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, díl 11. hédypathie – hýždě*. Praha: J. Otto, 1897.

PALACKÝ, František. *Archiv český, čili staré písemné památky české i morawské: z archivůw domácích i cizích, díl IV., A. XIV. dopisy rodu Hradeckého, od roku 1441 do 1451*. Praha: František Palacký, 1846.

PICCOLOMINI, Enea Silvio. *Historie česká*. Praha: Akademie věd České republiky, 1998. ISBN 80-85917-40-8.

SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého, 4. díl.: vysočina tábořská*. 3. nezm. vydání. Praha: Argo, 1995. ISBN 80-85794-30-6.

ŠIMEK, František. *Staré letopisy české: z Vratislavského rukopisu novočeským pravopisem*. Praha: Historický spolek, 1937.

Rodinný archiv pánů z Hradce: listiny z let 1424 – 1448, signatury 105, 108, 111, 115, 123. Státní oblastní archiv v Třeboni – Jindřichův Hradec.

NOVÁK, Josef. *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém č. 14. Politický okres jindřicho-hradecký*. Praha: 1901.

Literatura:

BAČKOVSKÝ, Rudolf. *Bývalá česká šlechta předbělohorská i pobělohorská na svých sídlech v Čechách a na Moravě a ve svých znacích*. Praha: Jindřich Bačkovský, 1948.

BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky*. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-31-1.

ČECHURA, Jaroslav. *České země v letech 1437 – 1526, díl I. Mezi Zikmundem a Jiřím z Poděbrad (1437 – 1471)*. Praha: Libri, 2010.

ČORNEJ, Petr. *Dějiny země Koruny české, díl I. Od příchodů Slovanů do roku 1740*. Praha: Paseka, 1992. ISBN 80-85192-29-2.

ČORNEJ, Petr. *Království dvojího lidu: české dějiny let 1436 – 1526 v soudobé korespondenci*. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0816-2.

ČORNEJ, Petr. *Lipanská křižovatka: příčiny, průběh a historický význam jedné bitvy*. Praha: Panorama, 1992. ISBN 80-7038-183-3.

ČORNEJ, Petr. *Světla a stíny husitství: (události, osobnosti, texty, tradice): výběr z úvah a studií*. Praha: Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7422-084-5.

ČORNEJ, Petr. *Tajemství českých kronik: cesty ke kořenům husitské tradice. 2. rozš. a přeprac. vydání*. Praha: Paseka, 2003. ISBN 80-7185-590-1.

ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny země Koruny české V. (1402 – 1437)*. Praha: Paseka, 2000. ISBN 80-7185-296-1.

ČORNEJ, Petr a M. BARTLOVÁ. *Velké dějiny země Koruny české VI. (1437 – 1526)*. Praha: Paseka, 2007. ISBN 978-80-7185-873-7.

DOLEŽALOVÁ. *Děti pětilisté růže*.

DURDÍK, Tomáš. *Encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 1998. ISBN: 80-85983-96-6.

HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty (erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti)*. Praha: Akropolis, 1992. ISBN 80-901020-3-4.

- HORSKÁ, Pavla. *Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-011-X.
- HRUBÝ, Jaromír. *Místopis Řečice Kardašovy, sv. I*. Kardašova Řečice: nákl. města, 1929.
- HRUBÝ, Jaromír. *Místopis Řečice Kardašovy, sv. II*. Kardašova Řečice: nákl. města, 1930.
- JANÁČEK, Josef a J. LOUDA. *České erby*. Praha: Albatros, 1988.
- JUŘÍK, Pavel. *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czerninů*, Praha: Libri, 2010. ISBN 978-80-7277-444-9.
- JŮNA, Jan. *Vyprávění o Jindřichově Hradci II*. Jindřichův Hradec: Epika, 2012. ISBN 978-80-87435-24-3.
- KUBÍKOVÁ, Anna. *Oldřich II. z Rožmberka*. České Budějovice: Veduta, 2004. ISBN 80-86829-00-6.
- MACEK, Josef. *Prokop Veliký*. Praha: Naše vojsko, 1953.
- MYSLIVEČEK, Milan. *Velký erbovník 2: encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české*. S.I.: Fraus, 2006. ISBN 80-7238-521-6.
- PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého II*. Praha: Odeon, 1968.
- PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého III*. Praha: Odeon, 1968.
- PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého VI*. Praha: Odeon, 1973.
- PEKAŘ, Josef. *Žižka a jeho doba*. Vydání 3. (díl I. a II.) a 2. (díl III. a IV.) v jednom svazku. Praha: Odeon, 1992. ISBN 80-207-0385-3.
- PELANT, Jan. *Erby české, moravské a slezské šlechty*. Praha: Lidové noviny, 2013. ISBN 978-80-7422-254-2.

POLÁCH, Jaroslav. *Páni z Krumlova: rod Závaše z Falkenštejna*. České Budějovice: Vedita, 2014. ISBN 978-80-86829-94-4.

ŠANDERA, Martin. *Hynce Ptáček z Pirkštejna: Opomíjený vítěz husitské revoluce*. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-132-6.

TEPLÝ, František. *Dějiny města Jindřichova Hradce, část všeobecná I/1: od nejstarší doby až do vymření rodu pánů z Hradce*. Jindřichův Hradec: Obec Hradecká, 1927.

TOMEK, Wacław Wladiwoj. *Dějepis města Prahy, díl. IV*. Praha: W kommissi u Františka Řivnáče, 1879.

TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis města Prahy. Díl. VI*. Praha: František Řivnáč, 1906.

TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějiny válek husitských (r. 1419 – 1436)*. Praha: František Řivnáč, 1898.

URBÁNEK, Rudolf. *České dějiny, díl III. část I. Věk poděbradský I*. Praha: Jan Laichter na Královských Vinohradech, 1918.

URBÁNEK, Rudolf. *České dějiny, díl III. část. I. Věk poděbradský II*. Praha: Jan Laichter na Královských Vinohradech, 1918.

URBÁNEK, Rudolf. *Husitský král*. Praha: Vesmír, 1926.

MILEC, Miroslav. *Jihočeský Herold, mimořádné číslo, díl I. – Páni z Hradce*. České Budějovice: Ing. Milan Daněk, 2007.

WWW. stránky

Internetové stránky Poslanecké sněmovny ČR. *Digitální knihovna České sněmy* [online]. 2015. [cit. 31. 7. 2015]. Dostupný z WWW: http://www.psp.cz/eknih/snemy/ac/vol02/t0023_00.htm

Internetové stránky. *Genealogy* [online]. 2015 [cit. 22. 5. 2015]. Dostupný z WWW: genealogy.euweb.cz/waldstein/waldstein11.html#EPV

Internetové stránky. *Genealogy* [online]. 2015 [cit. 3. 8. 2015]. Dostupný z WWW: <http://www.genealogy.euweb.cz/bohemia/hradec.html>

Seznam příloh

- Příloha č. 1 - Obraz dělení rúží
- Příloha č. 2 - Privilegium práva odúmrti Jana staršího z Hradce Řečici z roku 1407
- Příloha č. 3 - Eliška z Hradce postupuje svému bratru Menhartu z Hradce své věnné statky v Knihnicích, Raušicích a Petrovicích
- Příloha č. 4 - Kateřina z Velhartic prodává svému synovi Menhartovi z Hradce své právo k Velharticím, Řečici a Vlášenicí
- Příloha č. 5 - Hynek z Pirkštejna potvrzuje příjem splátky své manželky od Menharta z Hradce
- Příloha č. 6 - Základní erb pánů z Hradce a erb posledních pánů z Hradce
- Příloha č. 7 - Pečetě Menharta z Hradce
- Příloha č. 8 - Mapa držav Menharta z Hradce a táborských husitů
- Příloha č. 9 - Menhart z Hradce s Janem z Hradce činí dohodu o předělání rybníků
- Příloha č. 10 - List mírný z 29. ledna 1440
- Příloha č. 11 - Jmenný seznam majitelů pečetí u listiny list mírný

Přílohy

Příloha č. 1.

Obrázek z jindřichovhradeckého zámku znázorňuje starou legendu "Dělení růží" mezi jednotlivé větve rodu Vítkovců. Milan Mysliveček, Velký erbovník, sv. 1, str. 58.

PRIVILEGIUM,

dané městu Kardašově Řečici Janem st. z Hradce r. 1407.

Originál listiny, psané na pergamenu českým jazykem, nalézá se v řečickém městském archivu. Na pergamenových prouzcích jsou přivěšeny čtyři malé dřevěné krabice. Prvá obsahuje pečeť Jana st. z Hradce, druhá porušenou pečeť Oldřicha z Hradce, třetí je vyplněna bílým voskem, neboť pečeť Jana ml. z Hradce schází a ve čtvrté je porušená pečeť Jana z Pleší.

Já Jan starší z Hradce, seděním na Vilharticích, i moji erbové i dědici věčně budoucí, známo tímto listem všem nyníším i budoucím, že naši věrní milí měšťané v Řečici ten čas na ny vznesli jsú, kterak jmenované město naše mnohem lépe bylo by, kdyžto by ot nás v právích v dole psaných bylo zachováno. A proto abychom my je dobrovolmaje při tom ostavili, a v těch právích milostivě zachovali, dali jsú nám čtyřicet kop gr. stříbrných praských dobrých. Aby tím město naše na naší straně lépe bylo a rozmáhalo se na lidech i na zboží, a člověk všeliký strany naší města toho aby se raději přidržal, tehdy jsme jim i jich dědicóm věčně budoucím dali s dobrým rozmyslem a s radú našich přátel: Najprv aby úrok mšecký, kterýžto úrok dávají dvakrát z svých domov a dědin podle obyčeje a práva starého, ot nás neporušený ostal, ale v tom milostivě byl zachován věčně. V kterýchžto právích obyčejných jiným lidem své dědiny i domy dávají, také jim za právo dáváme, aby každý člověk mohl své zboží dáti a otkázati, komuž chce, buď zdrav nebo nemocen, doma neb jinde, buďto svrchní zboží neb na dědinách. Také, ač by který člověk bez rozkázání zšel, aby dědictví spadlo na přítele nejbližšího; avšak aby taký člověk viny do sebe neměl, pro nížto by měl trpěti hrdlem. A může každý, když chce, s naší strany bráti se (s) svým měním beze vsí překazy, kam chce. Také chceme, když by který člověk otběhl pro vinu, jakž by se to koli přihodilo, aby zboží jeho všecko třinácte neděl neroztržený, ale v cele ostalo, opatřeno a popsáno bylo, a zda by ten otběhl v tom času k milostí naší přišel, prosbami neb úmluvami podobnými svú věc zjednaje. Pakli by v tom času milostí nehledal a nenalezl, tehdy všecka zboží jeho na nás spadnutí mají, jakžto na pány a dědice pravé, beze všech súdov a práv všelikých.

V těch právích ustavených jmenovaných mají seděti a ostati na straně města našeho v Řečici bydleci, erbové jich i dědici věčně budoucí, jich všecka zboží i dědiny, buďto tu v městě, neb před městem kdežkoli leží; buďte v něm křesťané neb židé; buď novo, neb staro, neb ježto stavěno bude, i ježto nyní vstavěno jest na naší straně.

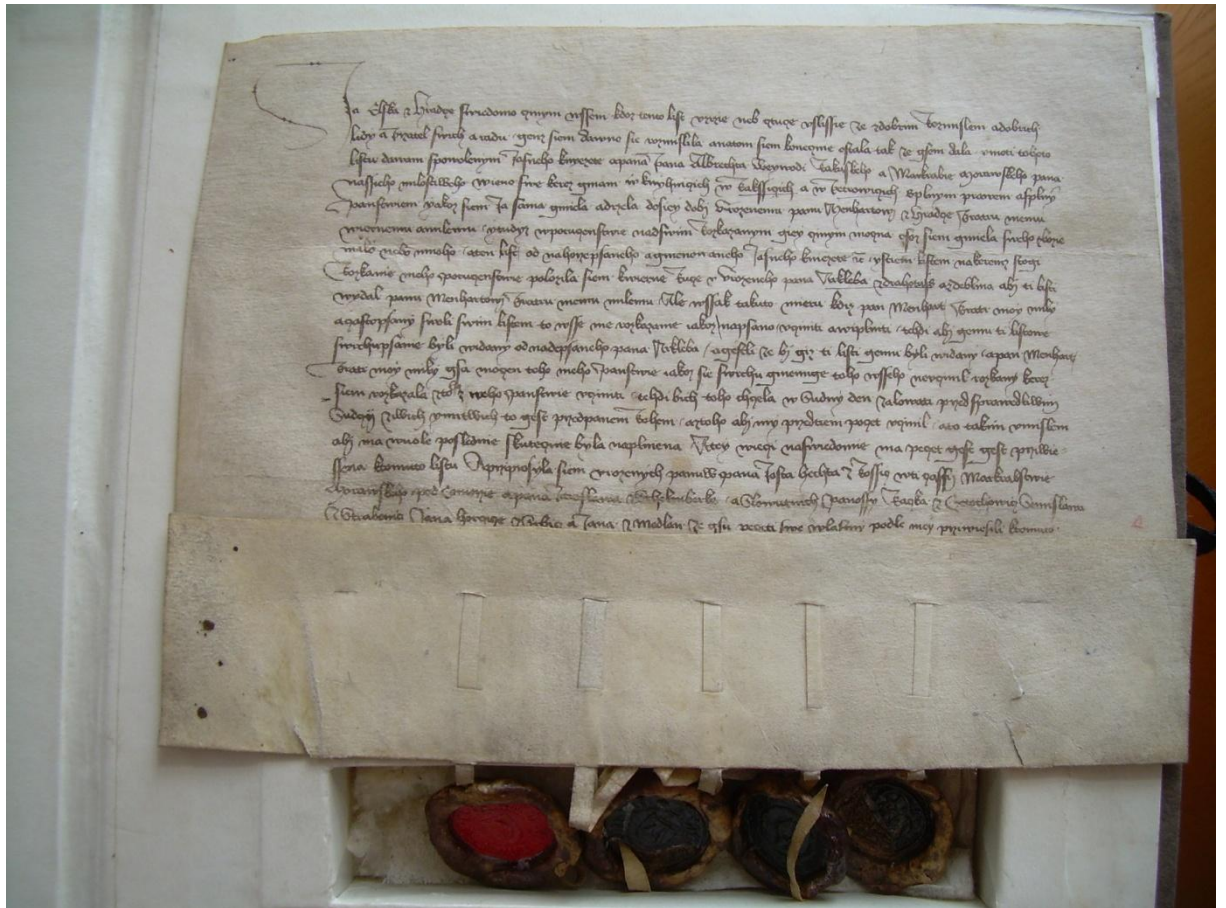
Také chceme, aby s již jmenovaných zboží a dědin berně spolu trpěli všickni, kdož je mají, buďte křesťané neb židé, v též míře, jakžto králova jiná města, podle jmění dávají, a nic podle úrokov, buďto berně králova, neb pomoci k vdávání panských dětí, neb jakýchžkoli jiných pomoci.

A proto, aby svrchu psaná práva a ustavení naše celá ostala, a věrně byla zachována bez porušení všelikého již jmenovaným našim měšťanóm milým, jich erbóm a dědicóm věčně budoucím potom, já Jan starší z Hradce svrchu jmenovaný za se, za své erby a dědice budoucí svú pečeť vlastní k tomuto listu dobrovolně kázal jsem přivěsiti. A pro další dotvrzení a paměť věčnú my Oldřich z Hradce, Jan mladší z Hradce a Jan z Ústí, seděním v Pleší, jeho prosbú na svědomí toho všeho své pečeti vlastní s naší dobrou volí k tomuto listu podle jeho kázali jsme přivěsiti.

Dán a psán léta od narození syna božího po čtrnácte stech letech léta sedmého, v pondělí, den svatého Valentina mučelníka božího.

Příloha č. 2

Privilegium práva odúmrti Jana staršího z Hradce Řečici z roku 1407. Jaromír HRUBÝ, *Místopis Řečice Kardašovy*, s. 104.

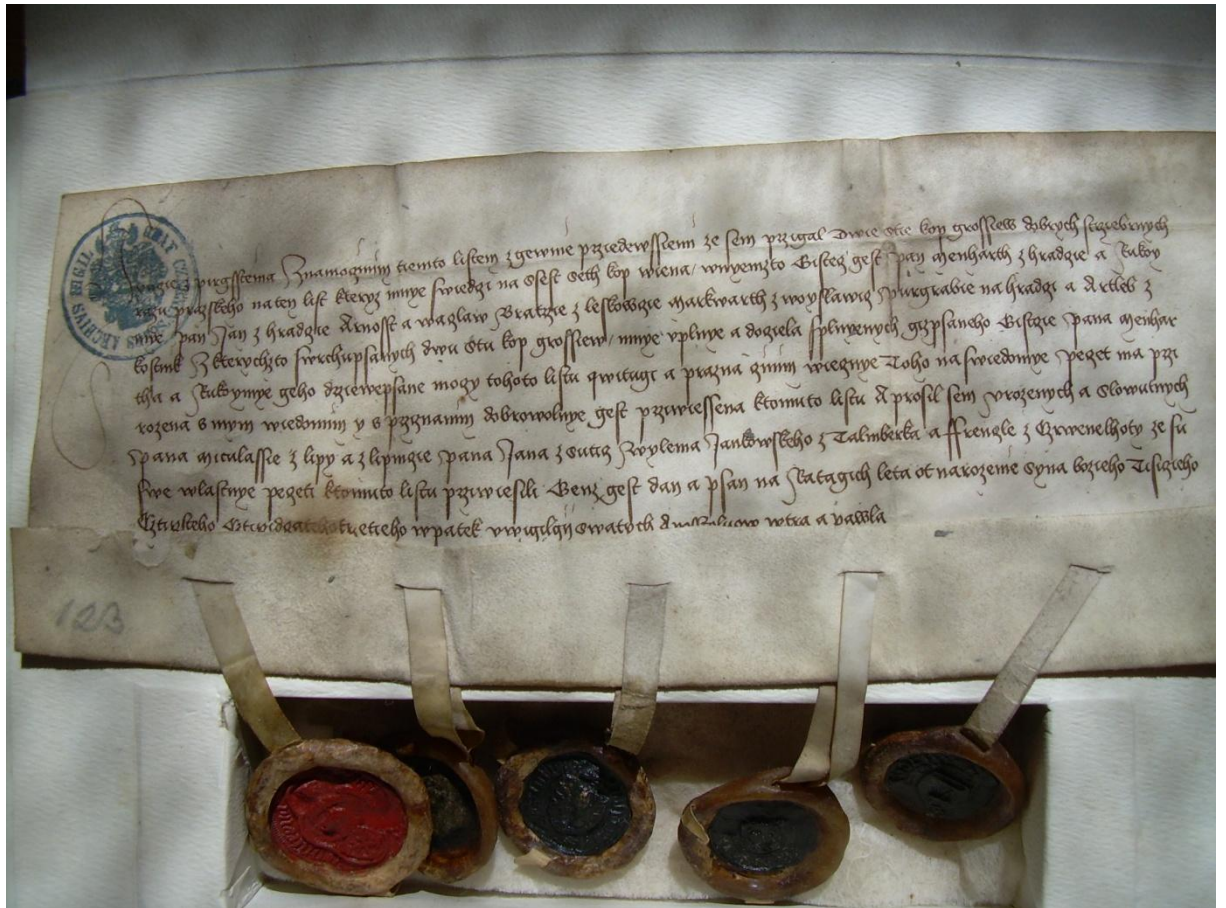
Příloha č. 3.

Eliška z Hradce postupuje svému bratru Menhartu z Hradce s povolením Albrechta vévody rakouského a markraběte moravského své věnné statky v Knihnicích, Raušicích a Petrovicích a zároveň ustanovuje, aby byly Menhartovi odevzdány i listy o jejím poručenství, jež uchovává Arklem z Drahotoš. SOA v Třeboni – Jindřichův Hradec. Rodinný archiv pánů z Hradce. Listina z 25. května 1434 v Brně, inv. č. 84, sig. 108.

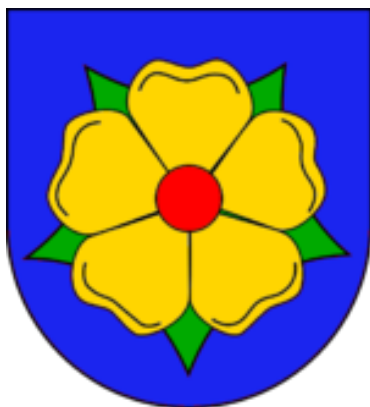
Příloha č. 4.

Kateřina z Velhartic, vdova po Janu starším z Hradce, prodává svému synu Menhartovi z Hradce své právo ke hradu a statku ve Velharticích, Řečici a Vlásenicí. SOA v Třeboni – Jindřichův Hradec. Rodinný archiv pánů z Hradce. Listina z 11. ledna 1429, inv. č. 81, sig. 105.

Příloha č. 5.

Hynek z Pirkštejna potvrzuje příjem splátky věna své manželky od Menharta z Hradce. SOA v Třeboni - Jindřichův Hradec. Rodinný archiv pánů z Hradce. Listina z 28. 6. 1443 v Ratajích nad Sázavou, inv. č. 93, sign. 123.

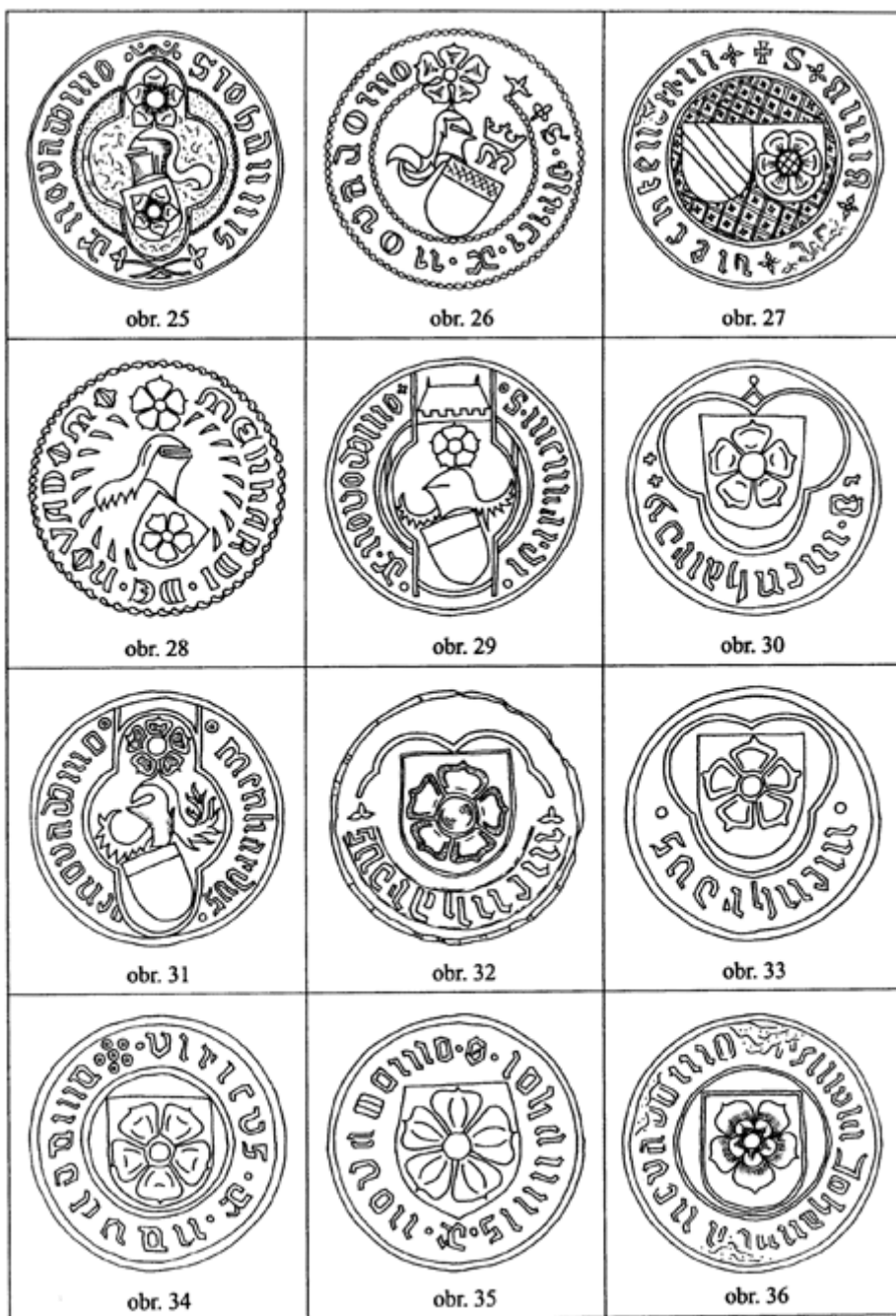
Příloha č. 6a.

Základní erb pánů z Hradce.

Příloha č. 6b.

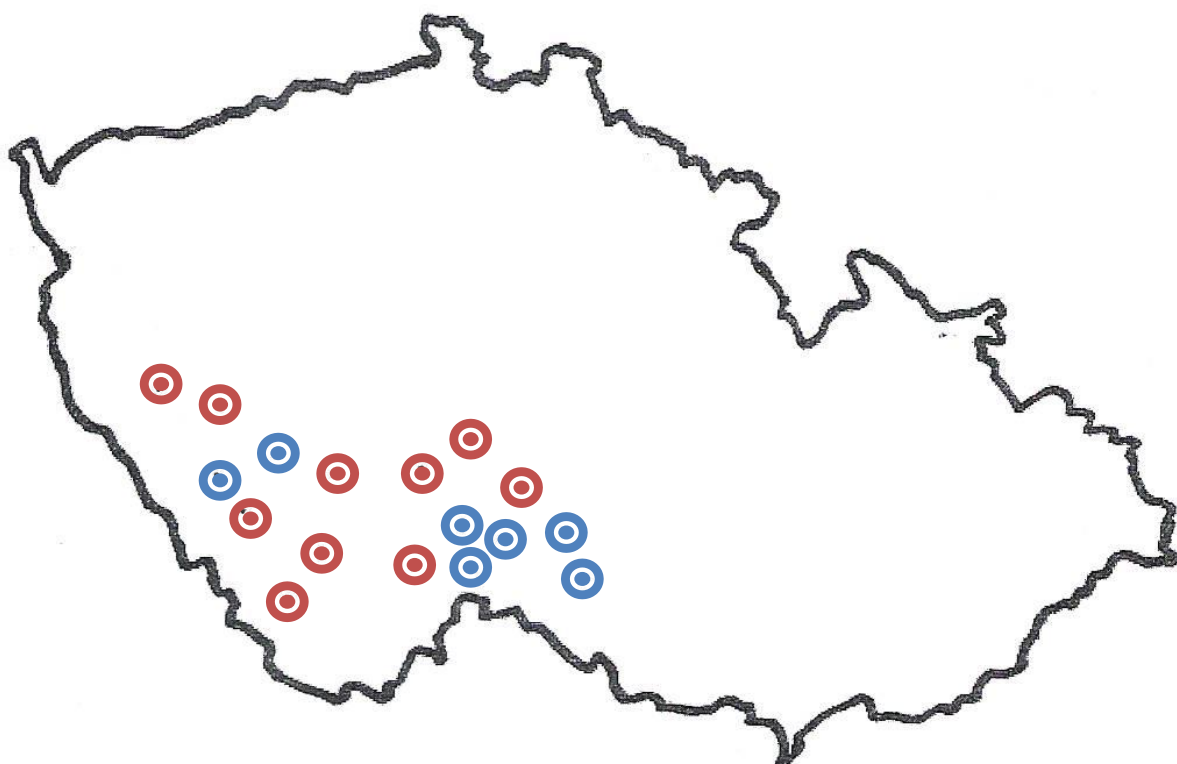
Erb posledních pánů z Hradce. Jan PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 162.

Č. 28 – 33 jsou pečetě Menharta z Hradce.

Příloha č. 7.

Miroslav Milec, Jihočeský Herold, mimořádné číslo, díl I. – Páni z Hradce, s. 30.

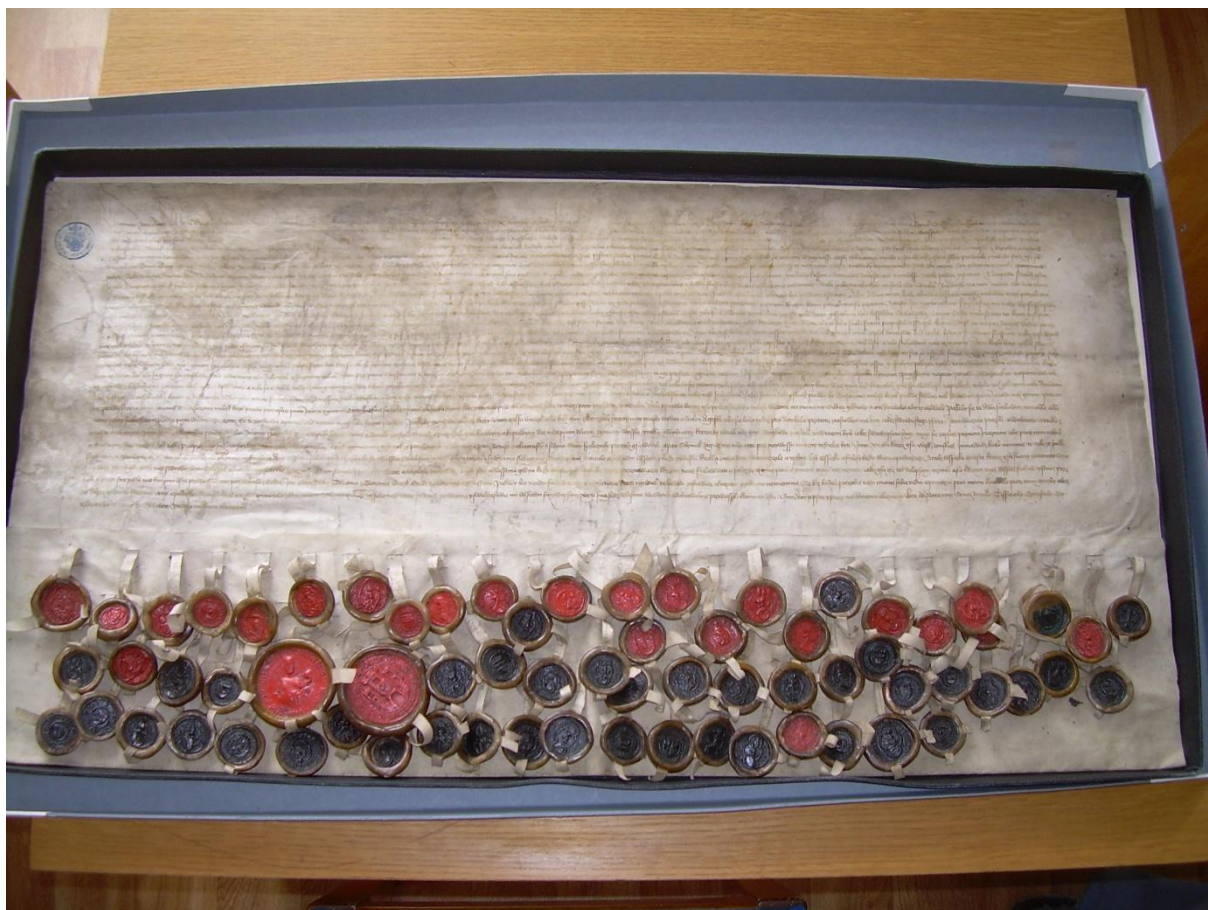
Příloha č. 8.

Mapa držav Menharta z Hradce – označeno modře a některých držav táborských husitů na jihu Čech – označeno červeně.

Příloha č. 9

Menhart z Hradce činí se svým strýcem Janem z Hradce dohodu o předělání rybníků u Pěny a nad Sedlem a o založení rybníka nad (Kardašovou) Řečící, přičemž se zavazuje nahradit poddaným Janovým v Malíkově a Klenovém škody, jež by jim snad vznikly zatopením jejich půdy. Naopak zase Jan z Hradce se zavazuje nahradit takové škody poddaným Menhartovým v Řásné, kdyby založil rybníky nad Ejvanovem. SOA v Třeboni – Jindřichův Hradec. Rodinný archiv pánů z Hradce. Listina z 20. dubna 1437 v (Jindřichově) Hradci, inv. č. 87, sig. 111.

Příloha č. 10.

Páni (mezi nimi též Menhart z Hradce), rytíři, zemané a královská města, shromáždění na sněmu v Praze, sjednávají mezi sebou mír a dorozumění. SOA v Třeboni – Jindřichův Hradec. Sbíрка pergamenových listin. Listina z 29. ledna 1440 v Praze, inv. č. 88, sig. 115. Listina o rozměrech 80,6 x 42,3 cm, přiloženo 68 pečeti-druhá zleva nahoře je Menharta z Hradce (první Oldřicha z Rožmberka).

115 HISTORIE

29. 1. 1440, inv. č. 88

1440, leden 29., Praha

1. řada:

- Oldřich z Rožmberka
- Menhart z Hradce
- Pertold z Lipé
- Aleš ze Šternberka a z Holic
- Hynec z Pirkštejna
- Hynek Krušina ze Švamberka
- Hašek z Valdštejna
- Jiřík z Kunštátu a z Poděbrad
- Hanuš z Kolovrat
- Jindřich z Michalovic
- Hynek Krušina z Kumburka a z Lichtenburka
- Jindřich z Vartnberka
- Zbyněk Zajíc z Hazemburka
- Petr ze Zvířetic a z Lemberka
- Jan z Pernštejna
- Vilém z Rýzmburka a ze Švihova
- Jindřich z Michalovic
- Jan Hertvík z Rušinova
- Jan Zajímač z Kunštátu
- Zdeněk ze Šternberka
- Jindřich ze Stráže
- Jan z Ústí
- Jan ze Smiřic
- Jindřich z Kolovrat
- Mikuláš Sokol z Lamberka

2. řada:

- Mikuláš Lípa z Lipnice
- Jan z Kunvaldu
- Burian z Gutštejna
- Jakub z Vřesovic
- Nové Město pražské
- Menší Město pražské (Malá Strana)
- Děpold z Dolan
- Václav Zmrzlík ze Svojšína
- Bohuš z Postupic
- Vilém z Komberka a z Nečtin
- Beneš z Mokrovous
- Jan Čábelický ze Soutic
- Albrecht (Smil) z Běškovic
- Diviš z Košumberka (Chlumu)
- Vaněk z Miletínka
- Jetřich z Miletínka
- Jan Štěpánovec z Vrtby
- Matěj z Nemošic
- Habart Lopata z Hrádku
- Jan z Kralovic

- Jan Šmikuský ze Žďáru
- Purkart ze Zbraslavic
- Zdeněk Kostka z Postupic

3. řada:

- Jan z Roupova
- Václav Carda z Petrovic
- Jan z Rabštejna
- Jetřich z Kladna
- Chval z Řičan
- Jan Chotún z Nestajova
- Václav Bastký z Lerajid
- Petr Břekovec z Kozího Hřbetu (z Ostromeče)
- Jan z Liblic
- Jan Sekretář z Kostelce
- Jan z Mochova
- Epík z Krucemburka (z Hrádku)
- Jan Sudlice z Běstvíny
- Petr Krtek z Božího Domu (ze Zalesan)
- Přibek Kroměšín z Březovic
- Jetřich ze Žestok (z Orle)
- Hanuš z Koldic
- Jan z Vřesovic
- Tomáš z Chotěmic
- Jiřík z Chotěmic a z Vlašimi

Příloha č. 11.

Jmenný seznam majitelů pečeti přiložených u listiny z 29. ledna 1440 v Praze, inv. č. 88, sig. 115. SOA v Třeboni – Jindřichův Hradec. Sbírká pergamenových listin.